

บทที่ 4 ผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ วิธีการผลิตและการปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง โดยการประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผลการดำเนินงานวิจัยมีรายละเอียดตามหัวข้อต่างๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทชุมชนของตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ตอนที่ 2 องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิตและการปรับตัวของเกษตรกรภายใต้การเปลี่ยนแปลง

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 5 ข้อค้นพบด้านบทบาทและการเรียนรู้ของผู้วิจัย/ทีมวิจัยร่วม

ตอนที่ 1 บริบทชุมชนของตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

4.1.1 ด้านกายภาพ

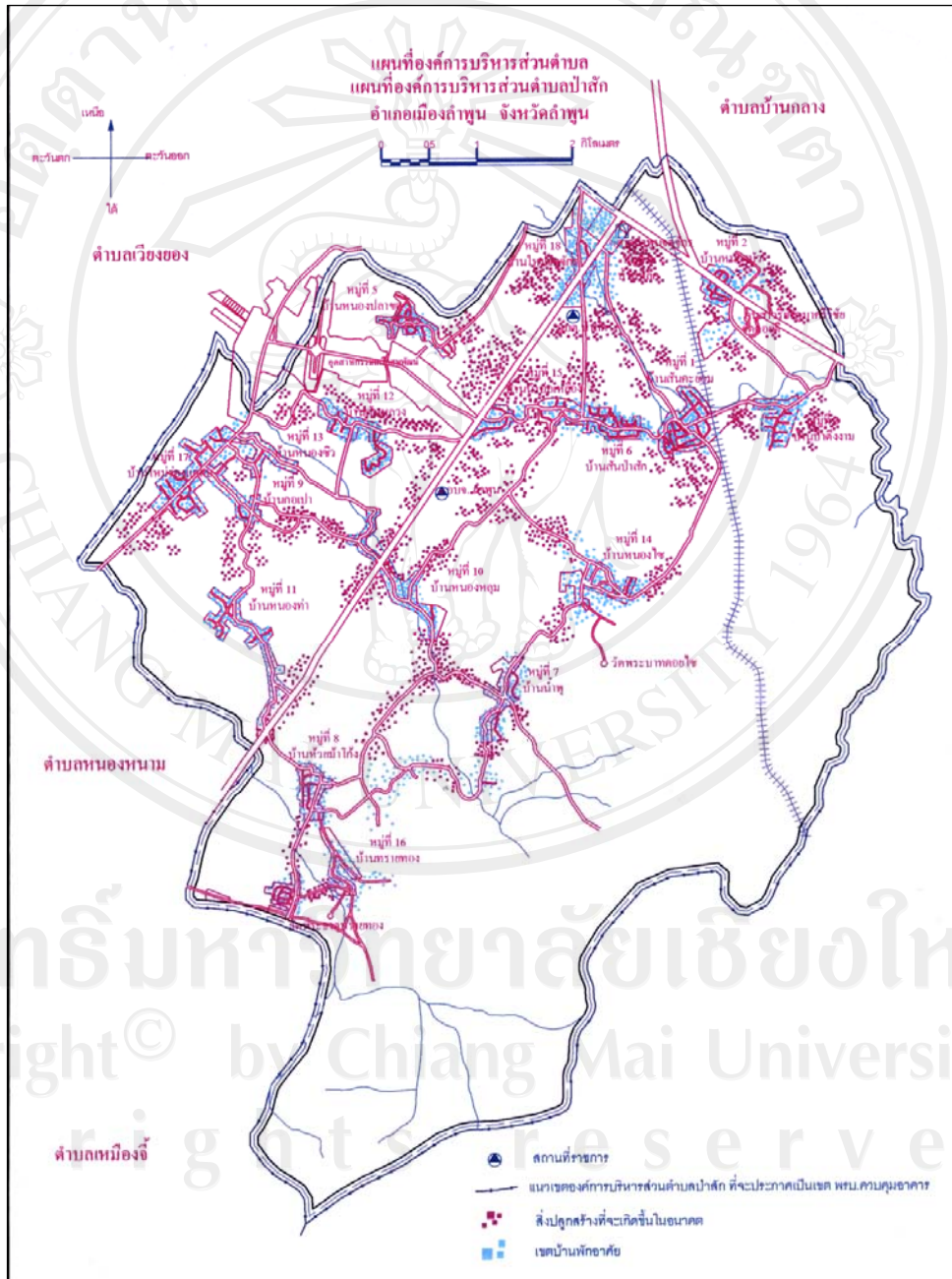
4.1.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลป่าสัก ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน อยู่ห่างจากอำเภอเมืองลำพูนประมาณ 5 กิโลเมตร ประกอบด้วย 18 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1	บ้านสันคะยอม	หมู่ที่ 10	บ้านหนองหลุม
หมู่ที่ 2	บ้านหนองบัว	หมู่ที่ 11	บ้านหนองท่า
หมู่ที่ 3	บ้านป่าดิงงาม	หมู่ที่ 12	บ้านสันหลวง
หมู่ที่ 4	บ้านหลุก	หมู่ที่ 13	บ้านหนองชีว
หมู่ที่ 5	บ้านหนองปลาขอ	หมู่ที่ 14	บ้านหนองไซ
หมู่ที่ 6	บ้านสันป่าสัก	หมู่ที่ 15	บ้านน้ำบ่อหลวง
หมู่ที่ 7	บ้านน้ำพุ	หมู่ที่ 16	บ้านทรายทอง
หมู่ที่ 8	บ้านห้วยม้าไก่อ	หมู่ที่ 17	บ้านใหม่ร่องเกลบ
หมู่ที่ 9	บ้านกอเปา	หมู่ที่ 18	บ้านใหม่จตุจักร

โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลเวียงของ และตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลหนองหนาม อำเภอเมือง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง

ที่มา : เอกสารแนวทางการพัฒนาการเกษตรตำบลป่าสัก กรมส่งเสริมการเกษตร ปี พ.ศ. 2547

แผนที่ 1 แสดงแผนที่ตำบลป่าสัก

4.1.1.2 สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม และพื้นที่ลาดชันจนถึงภูเขาสูงซึ่งพบทางตอนใต้ของตำบล มีน้ำเหมืองไหลผ่านในบริเวณในบริเวณที่เป็นที่ลุ่ม

สภาพอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดลำพูน ประกอบด้วย 3 ฤดู โดยฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ถึง เดือนตุลาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่ม ตั้งแต่ เดือนตุลาคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ พัดพานำมวลอากาศเย็นและแห้งเข้ามาปกคลุมส่งผลให้ท้องฟ้าโปร่ง อากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง

อุณหภูมิ อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยอยู่ที่ 14.1 องศาเซลเซียส อยู่ในช่วงเดือน ธันวาคม ถึง มกราคม อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยอยู่ที่ 37.9 องศาเซลเซียส อยู่ในช่วงเดือน เมษายน และอุณหภูมิเฉลี่ย ตลอดปีมีค่า 24.4 องศาเซลเซียส

ปริมาณน้ำฝน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปีมีค่าประมาณ 974.5 มิลลิเมตร โดยมีปริมาณฝนตก สูงสุด ในเดือนกันยายน มีค่า 198.7 มิลลิเมตร และต่ำสุดในเดือน มกราคม มีค่า 2.4 มิลลิเมตร

4.1.1.3 ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรที่ดินและการใช้ที่ดิน

มีเนื้อที่ 34,797 ไร่ คิดเป็น 55.676 ตารางกิโลเมตร จากการสำรวจและวิเคราะห์สภาพการ ใช้ที่ดินของจังหวัดลำพูน โดยส่วนวิเคราะห์สภาพการใช้ ที่ดินที่ 1 สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน (2549) พบว่า ในตำบลป่าสัก สามารถจำแนก การใช้ที่ดินได้เป็น 5 ประเภทหลัก คือ พื้นที่ ป่าไม้ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่น้ำ พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง และพื้นที่อื่นๆ (เช่น ทุ่งหญ้า และไม้ละเมาะ)

ตารางที่ 2 สภาพการใช้ที่ดิน ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

สภาพการใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
นาข้าว	14,307	41.12
มะม่วง	260	0.75
ลำไย	2,428	6.98
โรงเรือนเลี้ยงโค กระบือ	77	0.22
โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ปีก	5	0.02
โรงเรือนเลี้ยงสุกร	90	0.26

แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ส่วนใหญ่เป็นประปาหมู่บ้าน และบ่อบาดาล ซึ่งใช้ประโยชน์ด้านอุปโภคบริโภคเป็นหลัก

สามารถจำแนกได้ดังนี้

แหล่งน้ำธรรมชาติ

ลำน้ำ ลำห้วย	2	แห่ง
บึง หนอง และอื่นๆ	12	แห่ง
แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น		
ฝาย	8	แห่ง
บ่อน้ำตื้น	130	แห่ง
บ่อโยก	36	แห่ง
ประปาหมู่บ้าน	18	แห่ง

ทรัพยากรป่าไม้

ตำบลป่าสัก อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งแบ่งเป็นเขตป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์ มีเนื้อที่ 1,194 ไร่ เขตป่าไม้เพื่อเศรษฐกิจ มีเนื้อที่ 4,495 ไร่

มีป่าชุมชน 6 แห่ง ได้แก่

ป่าชุมชนบ้านสันคะยอม

ป่าชุมชนบ้านป่าดิงงาม

ป่าชุมชนบ้านน้ำพุ

ป่าชุมชนบ้านห้วยม้าไก่อ้ง

ป่าชุมชนบ้านหนองไซ

ป่าชุมชนบ้านทรายทอง

ภัยธรรมชาติ

ภัยที่เกิดเป็นประจำและมีผลกระทบต่อราษฎรจำนวนมาก คือ ภัยแล้ง เนื่องจากเป็นพื้นที่อยู่ในเขตที่อาศัยน้ำฝน จึงมีปัญหาประสบภัยแล้งอยู่เสมอ โดยเฉพาะปีที่มีฝนตกน้อยในช่วงฤดูฝน พื้นที่นาดีจะขาดแคลนน้ำ ทำให้ผลผลิตลดลง ส่วนในปีที่มีฝนมากเกินไป น้ำจะไหลลงไปที่ลุ่มต่ำของตำบลในหมู่ที่ 17 เป็นเหตุให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่นาข้าวของเกษตรกร ผลผลิตได้รับความเสียหายอย่างหนัก

4.1.2 ศักยภาพของพื้นที่

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

1. มีป่าไม้ที่มีสภาพสมบูรณ์อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของตำบล
2. มีแม่น้ำแม่สารไหลผ่านพื้นที่ด้านทิศเหนือของตำบล
3. มีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตร และการทำปศุสัตว์
4. มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ได้แก่ ป่าชุมชนในหมู่ที่ 16 บ้านทรายทอง ซึ่งมีไม้เต็งรัง ไม้ตะเคียนขนาดใหญ่ มีต้นเฟริน และดอกไม้ป่าขึ้นเป็นกลุ่มๆ สวยงามเหมาะแก่การส่งเสริมเป็นที่ท่องเที่ยว

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1. มีการคมนาคมที่สะดวก มีถนนสุขุมวิทไฮเวย์สายเชียงใหม่-กรุงเทพฯ และมีถนนสายหลักคดอติ-สะปึง ผ่านกลางตำบล เหมาะที่จะตั้งร้านค้าหรือจัดตั้งตลาดกลางขายผลผลิตทางการเกษตร
2. มีระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา ครบทุกครัวเรือน
3. มีบ่อบาดาลที่สามารถนำน้ำมาใช้ในการเกษตรได้

ด้านสังคม

1. ประชากรมีประเพณีและวัฒนธรรมที่ดี มีวิถีชีวิตเรียบง่าย สงบสุข นำอยู่น่าอาศัย มีการประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีการพึ่งพาเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
2. มีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการพัฒนาและนำประชากรเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณสุขประโยชน์ของชุมชนได้ดี
3. เกษตรกรมีความคิดสร้างสรรค์และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา
4. มีการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบของกลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มสหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร ศูนย์ข้าวชุมชนซึ่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีจำหน่ายแก่เกษตรกร กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

ด้านเศรษฐกิจ

1. เป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว และลำไย
2. เป็นที่ตั้งของสถานีเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดลำพูน
3. เกษตรกรมีอาชีพเสริมนอกจากการทำนาและทำสวน ได้แก่ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
4. มีการทำอาชีพควบคู่กับการเกษตร ได้แก่ การทำหัตถกรรม
5. เกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงสุกรเป็นเวลานานมากกว่า 15 ปี

4.1.3 วิถีชีวิตของคนในตำบลป่าสัก

4.1.3.1 ด้านสังคม

ประชากร

จากแผนพัฒนาสามปี (2551-2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ณ วันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 พบว่า ตำบลป่าสักมีประชากรรวมทั้งสิ้น 12,472 คน เป็นชาย 6,048 คน หญิง 6,424 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 5,084 ครัวเรือน มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 111.31 คนต่อ ตารางกิโลเมตร การตั้งบ้านเรือนจะเป็นกลุ่มใกล้เคียงกัน พูดภาษาคำเมืองและภาษาของ นั้บ ถือศาสนาพุทธ

การบริการพื้นฐาน

ด้านระบบสาธารณูปโภค มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภค บริโภคมาจากทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น มีระบบประปาหมู่บ้านครบทั้ง 18 หมู่บ้าน มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับอำเภอได้สะดวก มีทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด ทาง รถไฟผ่านเขตพื้นที่ตำบล

ด้านการศึกษา มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง โรงเรียน มัธยมศึกษา 2 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน 18 แห่ง หอกระจายข่าว 18 แห่ง มีวัด/สำนักสงฆ์ 16 แห่ง สถานีตำรวจ(ที่ทำการศูนย์อพพร.) 1 แห่ง สถานีดับเพลิง 1 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง สถานพยาบาลเอกชน 1 แห่ง อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำครบ 100 เปอร์เซ็นต์

การรวมกลุ่มของชุมชนในด้านการเกษตร

สถาบันเกษตรกร การรวมกลุ่มของเกษตรกรในตำบลมีหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ผู้ เลี้ยงสุกร ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเลี้ยงและการผลิตสุกรให้ได้คุณภาพ จัดหาพ่อแม่พันธุ์ดีมา บริการสมาชิก จำหน่ายวัตถุดิบเพื่อใช้ผสมอาหารสุกร กลุ่มเกษตรกรทำนา ดำเนินกิจกรรมจัดหา ปัจจัยการผลิต และผลิตภัณฑ์อื่นๆ มาจำหน่ายแก่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป กลุ่มแม่บ้าน เกษตรกร มีการรวมกลุ่มทุกหมู่บ้าน มีการรวมหุ้นเพื่อใช้เป็นกองทุนแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ดำเนินกิจกรรมในการผลิตพันธุ์ข้าวเหนียวพันธุ์ดีในพื้นที่ 200 ไร่ เพื่อกระจายพันธุ์ดีสู่พื้นที่เป้าหมายอย่างน้อยปีละ 1,000 ไร่ กลุ่มปรับปรุงคุณภาพลำไยเพื่อ การส่งออก กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ ก่อตั้งเมื่อปี 2551 โดยการสนับสนุนของ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ภายใต้โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินกิจกรรมการผลิตด้านการเกษตรเป็นหลัก เช่น เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เพาะเห็ด ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์แบบประยุกต์ กลุ่มเลี้ยงโค

กลุ่มยูวเกษตรกร และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

แหล่งสินเชื่อเพื่อการเกษตร จากการที่ประชากรมีอาชีพหลักในการทำการเกษตร ดังนั้นครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 60 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด จะเป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และร้อยละ 40 เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ซึ่งเกษตรกรจะใช้บริการด้านสินเชื่อเพื่อนำมาลงทุนด้านการเกษตร นอกจากนี้ในทุกหมู่บ้าน จะมีกองทุนหมู่บ้านที่รัฐบาลจัดสรรให้ ซึ่งจะเป็แหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้สมาชิกนำไปลงทุนในการประกอบอาชีพต่างๆ

4.1.3.2 ด้านเศรษฐกิจ

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

จากข้อมูลแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.2552-2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 50) มีจำนวน 2,540 ครัวเรือน อาชีพรับจ้างทั่วไป (เช่น ลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ผู้รับเหมาก่อสร้าง และอื่นๆ ร้อยละ 35) จำนวน 1,780 ครัวเรือน อาชีพรับราชการ (ร้อยละ 15) จำนวน 764 ครัวเรือน ในอดีตพื้นที่การเกษตรจะถูกใช้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะพื้นที่ปลูกข้าวในปี แต่ปัจจุบันพื้นที่หลายพันไร่ถูกปล่อยทิ้งร้าง เนื่องจากเกษตรกรขายให้นายทุนต่างถิ่น จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าพืชที่เกษตรกรปลูกเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ ข้าว และลำไย นอกจากนี้มีเกษตรกรส่วนหนึ่งเปลี่ยนไปประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร และโคเนื้อ โดยมีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 6.14 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง

แรงงานในครัวเรือน

แรงงานด้านการเกษตรในพื้นที่ไม่เพียงพอ เฉลี่ยมีแรงงาน 2 คน/ครัวเรือน เนื่องจากแรงงานวัยหนุ่ม-สาวจะเข้าไปทำงาน โรงงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ทำให้ช่วงฤดูการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวข้าวต้องจ้างแรงงานต่างพื้นที่มาทำงาน โดยมีค่าแรง 130 บาท/วัน และหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าว แรงงานในพื้นที่ที่ไม่มีงานประจำจะไปทำงานก่อสร้างนอกพื้นที่ตำบล

รายได้และรายจ่าย

เกษตรกรโดยทั่วไปมีรายได้ไม่แน่นอนจากการขายผลผลิตและการรับจ้าง ซึ่งจากข้อมูลของสำนักงานสถิติจังหวัดลำพูน ปี 2547 พบว่าระดับรายได้ของประชากรในตำบลเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนต่ำกว่า 10,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หรือร้อยละ 31.82 ของครัวเรือนทั้งหมด รองลงมา มีระดับรายได้อยู่ระหว่าง 10,000-19,999 และ 30,000-49,999 บาท หรือร้อยละ 21.19 และ 18.68 ตามลำดับ ส่วนระดับรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือนต่ำกว่า 2,000 บาท ต่อครัวเรือน ต่อเดือน

หรือร้อยละ 32.57 ของครัวเรือนทั้งหมด รองลงมา มีระดับรายจ่ายอยู่ระหว่าง 4,000-5,999 และ 2,000-3,999 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน หรือร้อยละ 21.72 และ 17.72 ตามลำดับ

4.1.3.3 ด้านการผลิต

การผลิตพืช

พืชที่เกษตรกรนิยมปลูกในตำบล ได้แก่ ข้าว และลำไย ซึ่งเป็นการผลิตไว้เพื่อจำหน่าย และบริโภคในครัวเรือน ข้าวนาปี เกษตรกรนิยมปลูกพันธุ์ กข.6 พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ข้าวนาปรัง เกษตรกรปลูกพันธุ์สันป่าตอง 1 กข.7 ลำไย เกษตรกรนิยมปลูกพันธุ์อีดอ มีการส่งเสริม ระบบการจัดการคุณภาพการผลิตและการรับรองแปลงฯ เนื่องจากมีการใช้สารคลอโรเทเพื่อบังคับลำไยให้ออกดอก ทำให้ต้นลำไยทรุดโทรม และมีสารเคมีตกค้างในผลผลิต ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับการส่งออกลำไย สำหรับระบบการผลิตพืชในตำบลจะเป็นระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน ได้แก่ ปลูกลำไยเพียงอย่างเดียวตลอดปี ปลูกข้าวนาปีเพียงอย่างเดียว ในพื้นที่ที่มีน้ำเพียงพอ เกษตรกรจะปลูกข้าวนาปรัง

การผลิตสัตว์

สัตว์ที่เกษตรกรนิยมเลี้ยง ได้แก่ สุกร โคเนื้อ และไก่พื้นเมือง เป็นการผลิต เพื่อการจำหน่าย แต่จะมีการนำมาบริโภคในครัวเรือนบ้าง เช่น ไก่ เป็นต้น สุกร เกษตรกรจะเลี้ยง พันธุ์ลาจไวท์ แลนเลท เลี้ยงในระบบฟาร์ม โดยมีสหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรเชียงใหม่-ลำพูนเป็นผู้ดูแล แนะนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิก โคเนื้อ เกษตรกรเลี้ยงพันธุ์ผสมพื้นเมืองบาร์ มั่น เลี้ยงเป็นฝูงปล่อยตามทุ่งนาไร่และในป่าเสื่อมโทรม มีการฉีดยาป้องกันโรคตามกำหนด ไก่พื้นเมือง ไก่ชน เกษตรกรจะเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติด้านการประมง มีการเลี้ยงปลาในบ่อ 77 ราย และเลี้ยงกบ 112 ราย

ระบบการผลิตทางการเกษตร

จากรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 โครงการการพัฒนาฐานข้อมูลการทำนาของเกษตรกรผู้ทำนาดำปลัก อำเภอมือง จังหวัดลำพูน พบว่ามี 5 ระบบ ดังนี้

ระบบที่ 1	ข้าว	+	ไม่ผล		
ระบบที่ 2	ข้าว	+	ประมง		
ระบบที่ 3	ไม่ผล	+	ประมง		
ระบบที่ 4	ไม่ผล	+	ปศุสัตว์		
ระบบที่ 5	ข้าว	+	ไม่ผล	+	ปศุสัตว์ (หรือประมง)

เทคโนโลยีและวิธีการผลิต

ในปัจจุบันการทำการเกษตร เกษตรกรให้ความสำคัญในเรื่องเทคโนโลยีใหม่ๆ และผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อนำมาปรับใช้ในไร่นาของตนเองอย่างเหมาะสม เช่น เมื่อปุ๋ยและสารเคมีมีราคาแพง เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหา โดยการผลิตสารชีวภาพไว้ใช้เอง ย้อนอดีตทดลองทำนาโดยไม่ใช้สารเคมี มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในชุมชน และจำหน่ายได้ในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด กลุ่มผู้เลี้ยงสุกรสามารถผลิตน้ำเชื้อในการผสมเทียมสุกรได้เป็นต้น นอกจากนี้ในปัจจุบันเกษตรกรยังมีการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาที่ดิน สถานีประมงน้ำจืด (ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้อยู่ใกล้ในบริเวณพื้นที่ตำบลป่าสัก) เมื่อเวลาที่ตนเองประสบปัญหาหรือขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการผลิต ต้องการคำแนะนำ ความช่วยเหลือ ไม่รอเวลาเพียงเพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจเยี่ยมอย่างเคยในอดีต

4.1.3.4 ด้านอุตสาหกรรม

ในตำบลป่าสัก เป็นพื้นที่ตั้งนิคมสวนอุตสาหกรรมศรีสุพรรณ มีจำนวนโรงงานทั้งสิ้นประมาณ 20 แห่ง ครอบคลุมบริเวณหมู่ 5 12 15 โดยเริ่มเข้ามาซื้อที่ดินและดำเนินโครงการเมื่อปี พ.ศ.2532 บนเนื้อที่กว่า 1,200 ไร่ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่นาที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ ภายหลังจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการประกอบอาชีพ แรงงานคนหนุ่ม-สาว ส่วนใหญ่ในพื้นที่เข้าไปทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดผลกระทบต่ออากาศเกษตรในพื้นที่เป็นอย่างมาก

4.1.4 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลป่าสัก

ในอดีตตำบลป่าสักเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนผูกพันกับการทำการเกษตรเพื่อดำรงชีพ มีลักษณะการผลิตแบบพึ่งตนเองหรือการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนมากกว่าผลิตเพื่อการค้า ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก อาศัยแรงงานในครัวเรือน เครือญาติและเพื่อนบ้านมาช่วยในการเอามือเอาวันและแรงงานจากสัตว์ เช่น วัว ควาย ใช้อุปกรณ์เครื่องมือสมัยเก่าในการผลิต พึ่งพาระบบธรรมชาติ อาศัยน้ำฝนหรือน้ำจากเหมืองฝายในการทำการเกษตร นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ หางของป่าตามแบบวิถีดั้งเดิม ชีวิตประจำวันของชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่กับท้องไร่ท้องนา เนื่องจากในอดีตระบบการผลิตยังไม่มีเครื่องทุ่นแรง อาศัยแรงงานคนจึงทำให้การผลิตใช้ระยะเวลามาก มีต้นทุนต่ำ ไม่มีการใช้สารเคมีในการกำจัดแมลงและศัตรูพืชดังเช่นปัจจุบัน

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา กระแสการผลิตแบบทุนนิยมได้เข้ามาในชุมชนสมาชิกในชุมชนเริ่มทำการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการตลาดภายนอกมากขึ้น สินค้าที่ผลิตเปลี่ยนรูปแบบตามมาตรฐานที่กำหนดจากตลาดมากขึ้น การตลาดจากการแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชน เปลี่ยนเป็นการซื้อขายด้วยเงินสด ระหว่างปี พ.ศ. 2530 – 2535 นับเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชน อันเนื่องมาจากมีการจัดตั้งโรงงานนิคมอุตสาหกรรมลำพูนขึ้นในตำบลป่าสัก ชาวบ้านวัยแรงงานเริ่มไปเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม มีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดินอย่างแพร่หลาย เพื่อสร้างร้านอาหารสถานบันเทิงต่าง ๆ รวมทั้งหอพัก และบ้านจัดสรร เมื่อที่ดินมีราคาแพงชาวบ้านหลายครอบครัวที่มีที่นา ที่สวน ต่างขายที่ดินทำกินดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มทำอาชีพเกษตรกรไม่มีที่ดินทำกิน หรือที่ดินมีไม่เพียงพอหากต้องการทำการเกษตรจึงขอเช่าจากนายทุนในราคาที่สูง จึงเป็นปัจจัยให้ชาวบ้านละทิ้งอาชีพทางการเกษตรไปสู่อาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และเข้าสู่ภาคการบริการ การที่ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น ทำให้ปฏิสัมพันธ์ที่เคยมีในการช่วยกันทำมาหากินในท้องไร่ท้องนาเปลี่ยนแปลงไป ต่างคนต่างต้องทำงานเพื่อแข่งขันกับเวลาและรายได้ ทักษะคิดในการประกอบอาชีพเปลี่ยนไป ไม่นิยมทำการเกษตรเนื่องจากเห็นว่าเป็นงานที่หนักและเหนื่อย ต้องใช้แรงกำลังและระยะเวลายาวนาน อีกทั้งได้ผลตอบแทนน้อยกว่าการทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป โครงสร้างและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและความเป็นเครือญาติเริ่มลดน้อยถอยลง ทุกคนในบ้านต่างมีภาระและบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบของตนเอง สภาพเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่ได้สร้างค่านิยมทางวัตถุเป็นหลัก ได้เปลี่ยนวิถีคิดและความเชื่อของคนในชุมชน ส่งผลให้การดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

ตอนที่ 2 องค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีการผลิตและการปรับตัวของเกษตรกรภายใต้การเปลี่ยนแปลง

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจ “เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง”

เนื่องจากนักวิจัยเป็นกลุ่มบุคคลเดียวกับที่ได้รับคัดเลือกจากแต่ละหมู่บ้านเพื่อมาเป็นตัวแทนในการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมมองของโครงการดังกล่าวเน้นเรื่องของการเกษตรพอเพียงหรือเกษตรผสมผสานเป็นหลักสำคัญ ที่มวิจัยส่วนใหญ่จึงเข้าใจเบื้องต้นว่า “การทำเกษตรคือเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อมาเมื่อได้ดำเนินงานวิจัยมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ได้มีการสอดแทรกความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และหาคำตอบของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ร่วมกัน ซึ่งจากการไปสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลพบว่าที่มวิจัยเกือบทั้งหมดไม่เคยทราบว่าเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร เพียงแต่เคยได้ยินได้ฟังมาบ้าง จากโทรทัศน์ รายการวิทยุ

หรือการประกาศของหน่วยงาน และรู้ว่าเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรัสไว้ โดยไม่รู้ว่ามีรายละเอียดใจความสำคัญอย่างไร คิดว่าเป็นเรื่องของวิชาการ สามารถเข้าใจได้ยาก กระทั่งมาเข้าใจโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ทีมวิจัยก็เริ่มรับรู้ค่านี้น่ามากขึ้น ซึ่งเข้าใจตามที่ได้ยินได้ฟังมาเบื้องต้นก็คือ “เศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำการเกษตร ให้มีกิน ไม่ต้องไปซื้อเหลืแล้วก็ขาย และต้องมีการทำบัญชีครัวเรือนด้วย”

พ่อครูฉลาด ณ ลำพูน หัวหน้าทีมวิจัยซึ่งเป็นเกษตรกรหัวก้าวหน้า มีความสงสัยและความพยายามที่จะไปหาคำตอบว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คืออะไร เพราะได้ยินได้ฟังมาหลายครั้งก็ไม่เข้าใจอย่างชัดเจน หลังจากเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2551 ซึ่งเป็นช่วงของการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 1 สมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงได้แต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าทีมวิจัย พ่อครูจึงคิดว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องไปเรียนรู้และหาคำตอบกับคำๆ นี้อย่างแจ่มแจ้ง เพื่อนำมาบอกเล่าให้สมาชิกทุกคนได้เข้าใจร่วมกัน การค้นหาคำตอบจากหัวหน้าทีมวิจัยจากการเปิดพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานพบว่า คำว่า “เศรษฐกิจ” ต่อมาเมื่อจัดเวทีประชุมในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2551 จึงได้นำมาอธิบายให้ทีมวิจัยเข้าใจร่วมกันว่า “เศรษฐกิจ คือ การกระทำใด ๆ อันก่อให้เกิด การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค” ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นเล็กๆ ของการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของทีมวิจัย ระยะต่อมาก็ได้มีการเสริมความรู้และแลกเปลี่ยนกันเรื่อยๆ ระหว่างทีมวิจัย ไม่ว่าจะเป็นเอกสารซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเสริมในเวทีแต่ละครั้ง การแลกเปลี่ยนกันเองจากสมาชิกในกลุ่มที่มีความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงดีที่สุดในกลุ่มอย่างลุงหนานทัศน์ สุทธิกุล เพราะปฏิบัติมานาน จนเป็นตัวอย่างที่ดีในแง่ของคนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตตามเส้นทางนี้ จนได้รับความยกย่องและเคารพนับถือจากทีมวิจัยทุกคน สุดท้ายทีมวิจัยทุกคนได้เรียนรู้ว่าคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ตรงกันคือ “การยึดหลักทางสายกลาง มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) และคุณธรรม (ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน)” ซึ่งความหมายนี้เกิดจาก การได้อ่านบททวนข้อความดังกล่าวบ่อยๆ จากในสมุดบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือนของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ทุกคนมีติดตัวอยู่ แต่ระดับความเข้าใจอาจจะยังมีความแตกต่างเหลื่อมล้ำกันอยู่ ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตน การได้ยินได้ฟัง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้รู้ การยอมรับในหลักการจนไปสู่ขั้นการปฏิบัติ

แต่ความเข้าใจเบื้องต้นที่เท่าเทียมกันของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ของทีมวิจัย ที่ได้ नियามกันไว้คือ “หลักการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง พอมี พอกิน พอใช้ในครอบครัว ตามพื้นฐานภูมิปัญญาจากคนรุ่นก่อนๆ ที่ได้สืบทอดกันมา ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และอื่นๆ ส่วนที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนก็นำไปแบ่งปันและขาย โดยอยู่บนพื้นฐานของการประหยัดอดออม มีความสุจริต จดเว้นจากอบายมุข”

4.2.1 วิธีการผลิตของเกษตรกร

จากการสำรวจข้อมูลและเวทีประชุมช่วงพัฒนาโจทย์วิจัย พบว่าเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกือบทั้งสิ้นมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาก่อนหน้าแล้ว ได้ทำกิจกรรมการผลิตตามที่ตนเองสนใจและมีความถนัดแตกต่างกันออกไป ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบกิจกรรมการผลิตของเกษตรกรก่อนเข้าร่วมโครงการและในปัจจุบัน

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	ปัจจุบัน	ปัญหา
1 นายเสถียร สมนาถ	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงหมู - เลี้ยงปลา - ทำสวนลำไย - ปลุกผัก - เลี้ยงไก่พื้นเมือง - รับจ้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงหมู - เลี้ยงปลา - ทำสวนลำไย - ปลุกผัก - เลี้ยงไก่พื้นเมือง - เลี้ยงไก่ไข่ - เลี้ยงไก่ชน - รับจ้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นดินแห้งแล้ง - ขาดแคลนน้ำ
2 นายอินสอน ฟูโสศ	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงกบ - ทำไวน์สมุนไพรเพื่อสุขภาพ - ธุรกิจส่วนตัว (หอพัก) 	<ul style="list-style-type: none"> - เพาะเห็ด - ทำไวน์สมุนไพรเพื่อสุขภาพ - เลี้ยงกบ - เลี้ยงไก่ไข่ - ปลุกผัก - ธุรกิจส่วนตัว (หอพัก) 	<ul style="list-style-type: none"> - ลูกกบเป็นแผลไม่ทราบวิธีแก้ไขปัญหา - เงินทุนในการต่อยอด - ไม่มีตลาดรองรับ - ไข่ออกไข่ไม่ครบทุกตัว
3 นายจำลอง ใจสัก	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงกบ - เลี้ยงจิ้งหรีด 	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงกบ - เลี้ยงจิ้งหรีด - เลี้ยงวัว - เลี้ยงไก่ - ต่อมามะม่วง - เลี้ยงนกกระทา 	<ul style="list-style-type: none"> -
4 นายดาวเรือง คำสาร	<ul style="list-style-type: none"> - ทำงานก่อสร้าง - ทำนา 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำงานก่อสร้าง - ทำนา - เลี้ยงไก่ไข่ 	<ul style="list-style-type: none"> - กบเป็นแผล เป็นโรคติดเชื้อ

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	ปัจจุบัน	ปัญหา
		<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงกบ - เลี้ยงไก่ชน - ปลุกผักสวนครัว 	
5 นายภานุวัฒน์ วิชัยรัตน์	<ul style="list-style-type: none"> - ทำนา - รับจ้างทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงกบ - ปลุกผักสวนครัว - เพาะเห็ดฟาง - เลี้ยงไก่ไข่ ไก่พื้นเมือง - เลี้ยงนกกกระทา - ทำนา - รับจ้างทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> - เพาะเห็ดฟางในตะกร้า - ทำตามหนังสือ ไม่มีการอบรม ทำให้ทำได้ไม่ถูกต้องเท่าที่ควร
6 นายเสาร์แก้ว ทาระศักดิ์	<ul style="list-style-type: none"> - ทำนา ทำสวน - เลี้ยงกบ - เลี้ยงไก่พื้นเมือง - ปลุกผักสวนครัว - เลี้ยงปลา - ทำการเกษตรผสมผสาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำนา ทำสวน - เลี้ยงกบ - เลี้ยงไก่ไข่ ไก่พื้นเมือง - เลี้ยงปลา - ปลุกผักสวนครัว - ทำทุกอย่างเหมือนเดิม 	-
7 นายณรงค์ ตุงคนกร	<ul style="list-style-type: none"> - เพาะเห็ด เช่น เห็ดฟาง เห็ดนางฟ้า เห็ดเป๋าฮื้อ เห็ดแครงบียง - ทำด้วยฟางข้าว - ทำสวนลำไย - ทำนา 	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงหมูขุน 20 ตัว - เลี้ยงไก่สามสายพันธุ์ 100 ตัว - เลี้ยงไก่ไข่ 20 ตัว - มีสวนลำไย 100 กว่าต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีตลาดรองรับ - ลำไยราคาถูก - ขาดปัจจัยการผลิต - ไม่มีวิทยากรมาให้การอบรม ให้ความรู้ - ไม่มีการไปศึกษาดูงานนอกสถานที่
8 นายดิเรก เนตรแสนลัก	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงไก่ - ทำสวน 	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงไก่ไข่ - เลี้ยงไก่พื้นเมือง - ปลุกผักสวนครัว - เลี้ยงปลา 	-
9 นายไชนัด ไชยเรือน	<ul style="list-style-type: none"> - ทำงานก่อสร้าง - ทำนา 	<ul style="list-style-type: none"> - เลี้ยงไก่ - เลี้ยงกบ - เลี้ยงเป็ด - ปลุกผักสวนครัว 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้าวเป็นโรค - ลูกกบไม่กินอาหาร

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	ปัจจุบัน	ปัญหา
10 นายเมือง อะโนสั๊ก	- ทำนา - ทำสวนลำไย - ทำกระดาดสา	- เลี้ยงไก่ - ปลูผัก - ทำนา - ทำสวนลำไย	- ปุ๋ยมีราคาแพง - ราคาข้าวลดลง - ทำนาค่าจ้างแพง - น้ำไม่เพียงพอต่อการทำ นา
11 นายไพศาล แดงสัก	- ทำนา - ปลูผักสวนครัว - ค้าขาย - เลี้ยงไก่พื้นเมือง - ช่วยงานแม่บ้าน - ชนไก่	- ทำสวน - ปลูผักสวนครัว - ค้าขายของชำ - เลี้ยงไก่ไข่ - ไก่ชน - เลี้ยงนกกระทา - เลี้ยงปลา - ทำนา	- วัตถุดิบ อาหารสัตว์มี ราคาแพง - เลี้ยงปลาดุกขาดทุน
12 นายถนอม ราชสัก	- ทำนา - เลี้ยงกบ	- ทำนา - เลี้ยงกบ - เลี้ยงปลาดุก - เลี้ยงไก่ไข่ - ปลูกแตงโม	-
13 นายบุญสม เตมิชีวะ	- อาชีพหลักทำนา - มีการเลี้ยงปลา - เลี้ยงไก่เนื้อ-เลี้ยงปล่อย แบบพื้นบ้าน - ทำงานก่อสร้าง	- ทำนา - เลี้ยงปลาดุก - เลี้ยงไก่ไข่ - เลี้ยงไก่สามสายพันธุ์ - เลี้ยงไก่พื้นเมือง - ปลูผักสวนครัว - ทำงานก่อสร้าง	- งบประมาณไม่เพียงพอ - อาหารไก่มีราคาแพง - ไม่มีตลาดรองรับ - ปลาที่เลี้ยงเป็นโรค
14 นายทัศนีย์ สุทธิกุล	- รับชุดเจาะบ่อบาดาล - ทำสวนผลไม้ - เลี้ยงปลา - เลี้ยงไก่	- เป็นวิทยากรบรรยาย เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง - เพาะกล้าต้นไม้อำเภอนำ - เลี้ยงไก่พื้นเมือง - เลี้ยงไก่ไข่ - ปลูกพืชผักสวนครัว	- งบประมาณไม่เพียงพอ - แหล่งน้ำในการเกษตร ไม่เพียงพอ - ขาดการสนับสนุนจาก ผู้นำในหมู่บ้าน

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	ปัจจุบัน	ปัญหา
15 นายสมทร ไชยลังการ์	- ปลุกผักสวนครัว - เลี้ยงไก่พื้นเมือง - ทำนา - เลี้ยงปลา - เลี้ยงกบ	- ปลุกผักสวนครัว - เลี้ยงไก่ไข่ - ทำนา - เลี้ยงปลา - เลี้ยงกบ	-
16 นายอาคม จาวิน	- เลี้ยงไก่พื้นเมือง	- เลี้ยงไก่ไข่ - เลี้ยงไก่พื้นเมือง	-
17 นายเจิม ปาระมีธง	- ทำนา	- เลี้ยงไก่ไข่ - ทำนา - เลี้ยงกบ - เลี้ยงจิ้งหรีด - เพาะเห็ดขอนขาว	-
18 นายฉลาด ณ ลำพูน	- เลี้ยงเป็ด - เลี้ยงไก่ - เลี้ยงหมูหลุม - เลี้ยงปลา เพาะพันธุ์เองและซื้อ - จำหน่ายปลาจากที่อื่น มาจำหน่าย - ปลุกไม้ผลยืนต้น ไม้ ดอกไม้ประดับ - เพาะจิ้งหรีด	- เลี้ยงไก่ไข่-ไก่เนื้อ - เลี้ยงหมูหลุม - เลี้ยงปลา - จำหน่ายปลาที่เพาะพันธุ์ เองและซื้อจากที่อื่นมา จำหน่าย - ปลุกไม้ผลยืนต้น - ปลุกไม้ดอกไม้ประดับ - เลี้ยงกบ - เลี้ยงจิ้งหรีด	- ปัญหาเงินทุน - ไก่กินอาหารแล้วไม่ ออกไข่ - ปลาที่เลี้ยงเกิดโรค เวลาจำหน่ายราคาถูก - เลี้ยงไก่กลัวเรื่องไข่วัด นก
นายนิรุทธิ์ ลังการ์พินธุ์ (นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร)	- หาเกษตรกรต้นแบบใน แต่ละหมู่บ้าน - ประชุมชี้แจงโครงการ - อบรมต่างๆ	- ตรวจสอบแปลง เกษตรกร - ให้คำแนะนำรายกรณี	- งบประมาณในการ ติดตาม - การติดตามไม่พบ เจ้าของแปลง - งบประมาณด้าน วิทยากร

จากตารางที่ 3 จะเห็นว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรก่อนมาเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรมาเข้าร่วมโครงการนั้น ต้องการคนที่มีพื้นฐานการผลิตมาบ้างแล้ว เพราะเป็นโครงการนำร่องในปีแรก ทางองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักและศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลต้องการทดลองให้เห็นผลด้านรูปธรรมอย่างรวดเร็ว สามารถนำเงินงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนไปต่อยอดกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่เดิมให้ดีขึ้น เกิดประสิทธิภาพสูงสุด หรือเพื่อเป็นโอกาสให้เกษตรกรได้เรียนรู้อาชีพใหม่เพิ่มเติม

ผลจากการดำเนินงานในระยะที่หนึ่ง เกษตรกรได้สะท้อนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นว่ามีปัญหาในเรื่องดินไม่ดี ขาดแคลนน้ำ ซึ่งมีผลต่อการผลิตเป็นอย่างมาก เนื่องจากต้องอาศัยน้ำฝนเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาเรื่องการติดเชื้อโรคของสัตว์และไม่ทราบวิธีการแก้ไข ปัญหาต้นทุนค่าอาหารสัตว์มีราคาสูงขึ้น ปัญหาไม่มีวิทยากรมาให้ความรู้หรือการอบรม เป็นต้น

วิธีการผลิตของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเป็นลักษณะของการทำการเกษตรผสมผสานหลายอย่างเข้าด้วยกัน ตามวิถีดั้งเดิมของตนเองและครอบครัว โดยคำนึงถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต ถึงแม้ว่าพื้นที่ของตำบลป่าสักจะมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำการเกษตร และการทำปศุสัตว์ก็ตาม แต่แหล่งน้ำในการทำการเกษตรไม่เอื้ออำนวย มีแม่น้ำไหลผ่านเพียงบางหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะมีการขุดสระน้ำไว้ในสวนไร่นา อาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูก รูปแบบการผลิตจึงต้องมีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับข้อจำกัดที่มีอยู่ สรุปรูปแบบการผลิตของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้ คือ

รูปแบบที่ 1 ทำนา + ทำสวนลำไย + ปศุสัตว์ (หมู ไก่ นกกระทา จิ้งหรีด)

รูปแบบที่ 2 ทำนา + ทำสวนลำไย + ปศุสัตว์ (หมู ไก่ นกกระทา จิ้งหรีด) + ประมง (ปลา กบ)

รูปแบบที่ 3 ทำสวนลำไย + ปศุสัตว์ (หมู ไก่ นกกระทา จิ้งหรีด) + ประมง (ปลา กบ)

รูปแบบที่ 4 อาชีพอื่น (ค้าขาย รับจ้าง ก่อสร้าง) + ปศุสัตว์ (หมู ไก่ นกกระทา จิ้งหรีด) + ประมง (ปลา กบ)

รูปแบบที่ 5 อาชีพอื่น (ค้าขาย รับจ้าง ก่อสร้าง) + ทำนา + ปศุสัตว์ (หมู ไก่ นกกระทา จิ้งหรีด) + ประมง (ปลา กบ)

4.2.2 การปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลง

4.2.2.1 การปรับตัวของเกษตรกรภายใต้การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ

เพื่อความชัดเจนเข้าใจได้ง่ายต่อการอธิบายความ และมองเห็นรูปแบบที่ชัดเจนสามารถ
จำแนกการปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เกษตรกรที่ทำการเกษตรมาตั้งแต่เริ่มต้น

เกณฑ์การจำแนก คือ เกษตรกรที่มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรตั้งแต่สมัยวัยเด็กจนถึง
ปัจจุบัน โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปประกอบอาชีพอื่นๆ เลย เกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มนี้มี 6 คน
ได้แก่

1. นายเสถียร สมณาสัก
2. นายเสาร์แก้ว ทาระศักดิ์
3. นายไชนัด ไชยเรือน
4. นายเมือง อะโนสัก
5. นายถนอม ราชสัก
6. นายเจิม ปาระมีรง

เกษตรกรในกลุ่มนี้จะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับการเกษตรมาตั้งแต่วัยเด็ก คือพ่อแม่
ประกอบอาชีพทำสวน ทำนา ส่วนใหญ่มีพี่น้องจำนวนมาก มีการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
หรือไม่ก็จบเรียนเป็นพระตั้งแต่สมัยเด็ก เพราะสมัยก่อนชีวิตจะค่อนข้างลำบาก ต้องช่วยพ่อแม่
ทำงาน และเลี้ยงน้อง ได้ประสบการณ์หรือองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง จากการช่วยเหลือหรือ
ติดตามพ่อแม่ไปทำนา และกล่าวว่าการทำนาศัยก่อนกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันมาก เมื่อก่อน
ใครขยันก็มีที่ดินมาก พึ่งพาปัจจัยภายนอกน้อย ไร่ของที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ฝูจากมูลวัว มูล
สัตว์ต่างๆ ใช้แรงงานในครัวเรือนคือลูกๆ เป็นหลัก มีการลงแรงกัน ถ้าเปรียบเทียบกันสมัยนี้
เหตุการณ์มันมีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง บางอย่างก็ช่วยให้ดีขึ้น เช่น ใช้เวลาในการทำนา
น้อยลง เหนื่อยน้อยลง มีเวลาไปทำอย่างอื่น เพราะมีเครื่องทุ่นแรง เช่น รถไถ ก็ทำให้
สะดวกสบายขึ้น ผิดกับสมัยก่อน ที่ชีวิตจะอยู่แต่ที่ท้องนาและบ้าน ใช้แรงงานคนเป็นหลักจึงทำงาน
ได้ช้า แต่ข้อเสียของปัจจุบันคือต้องใช้ปุ๋ยใช้ยา ราคาที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง
สมัยก่อนพ่อแม่มีอาชีพทำนาอย่างเดียวก็เลี้ยงลูกได้เป็น 10 คน เพราะช่วยกันทำมากิน มีอะไรก็กิน
กันไปไม่ต้องไปซื้อ ผัก หอย ปู ปลา ก็หาตามท้องนาในช่วงฤดูฝน กินอยู่กันอย่างง่าย ๆ

ช่วงที่เป็นวัยกลางคน เริ่มมีครอบครัวกลุ่มเกษตรกรกลุ่มนี้ ก็ยังยึดอาชีพการทำนาเป็นหลัก
ได้มรดกจากที่ดินที่พ่อแม่แบ่งให้เมื่อแยกครอบครัว ยังมีความผูกพันการการเกษตร มีเริ่มมีการ
ผสมผสานนอกจากการทำนาอย่างเดียว เช่น มีการทำสวนลำไย การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ

เช่น กบ ปลา มีการทำอาชีพต่างๆเสริม และมีความขยันหมั่นเพียร เป็นเกษตรกรประเภทหัวไวใจสู้ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาการเกษตร หากมีโครงการของหน่วยงานราชการเข้ามาในชุมชน บุคคลกลุ่มนี้ก็มักจะไม่นิยมที่จะเข้าร่วม เพราะถือว่าเป็นการเรียนรู้และได้แลกเปลี่ยนในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเดียวกันหรือต่างอาชีพกัน และจะมีความสุขทุกครั้งที่ได้ร่วมกลุ่มกันทำอะไรใหม่ๆ กลุ่มเกษตรกรกลุ่มนี้จะมีความกระตือรือร้นในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรม และยึดหลักคิดในการดำเนินชีวิตคือความพอเพียงในระดับของตน และที่สำคัญจะเคารพในอาชีพเกษตรกรเป็นอย่างมากเพราะถือว่าเป็นอาชีพที่สร้างให้มีชีวิตในทุกวันนี้ และจากการดำเนินกิจกรรม จะเห็นว่าชีวิตของคนกลุ่มนี้ในช่วงต้นๆจะมีความลำบากค่อนข้างสูง และความเสียสละอย่างมาก แต่พอมาช่วงบั้นปลายชีวิตจะมีความสุขและความพร้อมในระดับที่พออยู่พอกิน

กลุ่มที่ 2 เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาทำการเกษตร

เกณฑ์การจำแนก คือ เกษตรกรมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การทำธุรกิจส่วนตัว รับเหมาก่อสร้าง รับจ้าง มาก่อน แต่เมื่อเกิดวิกฤตจึงหันเหตัวเองมาอยู่ในภาคการเกษตร เกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มนี้มี 9 คน ได้แก่

1. นายจำลอง ใจสัก
2. นายภาณุวัฒน์ วิชัยรัตน์
3. นายณรงค์ ตุงคนากร
4. นายศิเรก เนตรแสนสัก
5. นายบุญสม เตมีชีวิ
6. นายทัศน์ สุทธิกุล
7. นายสมทร ไชยลังการ
8. นายอคม จาวิน
9. นายฉลาด ณ คำพูน

เกษตรกรในกลุ่มนี้มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับการเกษตรในวัยเด็กมาเช่นกัน พ่อแม่มีอาชีพทำนา แต่มีโอกาสออกไปพบปะกับสังคมภายนอก มีการไปทำงานต่างถิ่น ไปค้าขายหรือเป็นแรงงานในพื้นที่ต่างถิ่นที่ไม่ใช่บ้านเกิดของตนเอง ใช้ชีวิตระหกระเหิน มีการต่อสู้ฝ่าฟันมากมาย หรือเคยประกอบธุรกิจก็ไม่ประสบความสำเร็จและมักเป็นบุคคลที่ออกไปทำงานอย่างอื่นที่ไม่ใช่อาชีพเกษตรกรตั้งแต่ตอนเป็นวัยรุ่น แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป อยากกลับมาอยู่บ้านเกิด หรือการไปทำงานต่างถิ่นไม่ได้บรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้ ก็จะกลับมาทำการเกษตรที่บ้านเดิมของตนเอง ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นคนที่มีความรู้รอบตัวในเรื่องของทางสังคม ซึ่งจะส่งผลสืบเนื่องจาก

ประสบการณ์ของตนที่ได้ประสบมา และเมื่อมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะมีความก้าวหน้าที่รวดเร็ว เนื่องจากเห็นช่องทางการสร้างรายได้ในภาคการเกษตร ตลอดจนการมีจินตนาการที่กว้างไกล กล้าได้กล้าเสีย แต่บางครั้งมักจะแฝงไปด้วยความเสี่ยง แต่จะสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีความเป็นผู้นำและผู้ริเริ่มความคิดใหม่ๆ สูง เมื่อมีการเข้าร่วมงานกับทางหน่วยงานราชการ จะสังเกตได้ว่าคนกลุ่มนี้จะค่อนข้างมีความมั่นใจสูง และสามารถเข้าใจในงานมองเห็นภาพรวมได้รวดเร็ว เกษตรกรกลุ่มนี้โดยมากพื้นฐานครอบครัวจะมีฐานะในระดับกลางที่ไม่ต้องดิ้นรนมากเหมือนกับกลุ่มแรก และจะได้เรียนหนังสือในระดับที่สูงกว่ากลุ่มแรก ซึ่งช่วงหนึ่งของชีวิตที่ต้องออกจากบ้าน เพื่อไปเรียนหนังสือและประกอบอาชีพต่างๆ ตามที่ตนเองสนใจ แต่พอถึงจุดๆ หนึ่งในชีวิตจะย้อนกลับมาที่บ้านเกิดเพื่อกลับมาทำอาชีพเกษตรกรรม แต่ถึงแม้ว่ากลุ่มนี้จะเริ่มประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ช้ากว่ากลุ่มแรก แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าพัฒนาการในการประกอบอาชีพจะก้าวหน้าและรวดเร็วมากกว่ากลุ่มที่ 1 เพราะมีการประยุกต์นำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาร่วม มีการบริหารจัดการพื้นที่ที่ค่อนข้างมีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนการบริหารเวลาที่จะสามารถคิดและทำอะไรอย่างอื่นได้มากมาย ที่สำคัญคือสามารถตีโจทย์คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงให้หลากหลายและกว้างขวางมากกว่าคำจำกัดความแค่เรื่องของเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว และที่เหมือนกันของเกษตรกรกลุ่มนี้ถึงสาเหตุที่หันกลับมาทำอาชีพเกษตรกรรมในบ้านเกิดคือ ความเบื่อหน่ายในสังคมเมือง ความอึดอัดในการประกอบอาชีพการทำงานที่ค่อนข้างหลากหลายในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ทำให้ในการดำเนินชีวิตทุกวันนี้เน้นหลักชีวิตที่มีความเป็นอยู่ที่พอเพียง ไม่เป็นหนี้เพราะแต่ละคนในกลุ่มส่วนมากมักจะผ่านความทุกข์ของการเป็นหนี้จากการประกอบอาชีพก่อนหน้านี้ แต่ปัจจุบันสามารถปลดหนี้ได้แล้ว และมีแนวคิดในการพยายามผลักดันนโยบายด้านการช่วยเหลือกันเองในกลุ่ม โดยให้เป็นหนี้้น้อยที่สุด เกษตรกรกลุ่มนี้อาชีพการเกษตรส่วนใหญ่ที่ทำเป็น การเกษตรแบบประยุกต์โดยอาศัยการตลาดและเศรษฐกิจเป็นองค์ประกอบ เช่น เพาะเลี้ยงลูกปลา ขาย เพาะเห็ดฟาง เลี้ยงจิ้งหรีด ส่วนการปลูกผักจะปลูกแก่พอกิน การผลิตแต่ละประเภทจะใช้เนื้อที่น้อย ภายในบริเวณพื้นที่รอบบ้าน มีการดัดแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตเดิมของตน

กลุ่มที่ 3 เกษตรกรที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพเสริม

เกณฑ์การจำแนก คือ เกษตรกรมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การทำธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย รับเหมาก่อสร้าง เป็นอาชีพหลัก และมีการทำการเกษตรควบคู่ไปด้วยเป็นอาชีพเสริม เกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มนี้มี 3 คน ได้แก่

1. นายอินสอน พุโสด
2. นายดาวเรือง คำสาร

3. นายไพศาล แดงสัก

เกษตรกรในกลุ่มนี้มีอาชีพหลักของตนเองอยู่แล้ว ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพราะใจรัก ซึ่งมักจะถือว่าเป็นงานอดิเรก และได้มาเข้าร่วมกิจกรรมในด้านการเกษตรอย่างจริงจัง เมื่อทางผู้นำชุมชนเห็นว่ามีศักยภาพ ซึ่งหากมาเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของ อบต.ป่าสัก จะสามารถทำประโยชน์ได้เป็นอย่างมาก การทำเกษตรกรรมก็ไม่ได้ละทิ้งอาชีพหลักของตนเองเพราะถือว่าเป็นอาชีพที่ทำรายได้ได้ดีและสามารถเลี้ยงครอบครัวให้พออยู่พอกินได้ แต่จะทำการเกษตรควบคู่กันไป อีกทั้งยังเป็นการเอื้ออำนวยกับสิ่งที่ตนเองทำอยู่ เช่น ที่บ้านเปิดร้านขายของชำ ก็สามารถนำผลผลิตที่ตนเองผลิตได้อย่างเช่น ไข่ไก่ ผักสวนครัว นำมาขายในร้านค้าของตน โดยการดำเนินกิจกรรมในแต่ละวันจะให้น้ำหนักไปที่งานประจำไม่ว่าจะมีอาชีพ ผู้รับเหมาก่อสร้าง ช่างทำไม้ ธุรกิจการค้า ฯลฯ แต่ก็ไม่ทิ้งงานด้านเกษตรกรรมที่ตนเองสนใจ โดยจะมีการจัดสรรเวลาบางส่วนของการทำงานเกษตรแทรกไว้ในกิจกรรมการทำงานหลัก หรือเวลาว่าง โดยถือว่างานด้านเกษตรกรรมดังกล่าวทำด้วยใจรัก และเป็นงานที่ให้ความสุขกับตนเองโดยในการทำงานด้านเกษตรดังกล่าวจะไม่เน้นกำไรแต่จะเน้นที่ความสนุก ทำท่าย ตลอดจนความชอบที่ได้ทำ และข้อดีของกลุ่มนี้คือ จะมีการใฝ่รู้ มีการบริหารเวลาที่ดี เพราะมีเวลาน้อย และถึงแม้อาชีพเกษตรกรรมที่ดำเนินการอยู่ จะเป็นอาชีพเสริมแต่ก็มีความใส่ใจและพัฒนาการผลิตด้วยความตั้งใจ จนเป็นอีกอาชีพที่ทำเงินได้อย่างดี เช่น การเลี้ยงไก่ชน การเลี้ยงนกกระทา ซึ่งกลุ่มนี้จะมีปฏิสัมพันธ์กับทางหน่วยงานดูแลด้านการเกษตรในพื้นที่น้อย เพราะจะมีเวลาว่างค่อนข้างจำกัด แต่จะมีการติดตามผลจากเพื่อนสมาชิกกลุ่มอยู่เสมอเพื่อไม่ให้ขาดหายไป เกษตรกรกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีความกล้าได้กล้าเสียที่สูงและมองทุกอย่างสามารถทำรายได้ให้กับครอบครัวได้ และทดลองทำการเกษตรแบบแปลกใหม่ตามที่ตนเองได้พบเห็นมาโดยจะทดลองทำไปก่อนซึ่งจะได้กำไรหรือขาดทุนไม่ใช่ปัญหาสำหรับเกษตรกรกลุ่มนี้ เพราะถือเป็นการเรียนรู้ มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความเข้าอกเข้าใจกันเป็นอย่างดีของทั้งสามภรรยา ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่สามารถทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ และส่วนมากภรรยาจะเป็นผู้มีความประหยัดสามารถเก็บเงินที่สามีมามาได้และอาจจะดำเนินธุรกิจให้เพิ่มพูนงอกเงยเป็นอย่างดี ทำให้ชีวิตมีความสุขแต่ก็ถือว่ายังอยู่ในความเสี่ยงเพราะการประกอบอาชีพขึ้นอยู่กับธุรกิจ มุมมองจากการสังเกตกับกลุ่มเกษตรกรกลุ่มนี้ พบว่าเขาก็พร้อมเสมอที่จะมาประกอบอาชีพการเกษตรในสิ่งที่ตนเองรักและสนใจ เมื่อหากถึงคราวจำเป็นหรือต้องปลดเกษียณงานตนเองเมื่อถึงวัย เพื่อให้ทายาทสืบทอดธุรกิจต่อไป

4.2.2.2 การปรับตัวของเกษตรกรภายใต้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3 หลักการ คือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และ 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ คุณธรรม) โดยข้อมูลที่ได้มาจากกิจกรรมการวิเคราะห์ตนเอง การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ ตลอดช่วงเวลาที่ดำเนินงานวิจัย ซึ่งใช้กลุ่มเป้าหมายเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นที่ 1 มีจำนวน 18 คน เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ซึ่งรายละเอียดแสดงได้ดังตารางที่ 4

The logo of Chiang Mai University is a circular emblem. In the center is a stylized elephant facing left, with a decorative tusk and a flame-like symbol above its head. The emblem is surrounded by a circular border containing the text 'CHIANG MAI UNIVERSITY 1964' at the bottom and Thai script at the top. There are also decorative floral motifs on the sides.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 4 การปรับตัวของเกษตรกรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
1 นายเสถียร สมนาสัก	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ ประกอบกิจกรรมการทำกรเกษตรดังนี้ เลี้ยงหมู เลี้ยงปลา ทำสวนลำไย ปลูกผัก เลี้ยงไก่พื้นเมือง เลี้ยงไก่ไข่ รับจ้าง ⊙ ลักษณะนิสัยใจดี มีความขยันขันแข็ง รักครอบครัว ทั้งตนเองและภรรยาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีที่ดินมาก แบ่งเป็นสัดส่วน ทำกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย แต่ให้น้ำหนักในการทำฟาร์มหมูและสวนลำไยเป็นส่วนใหญ่ ยังขาดการเชื่อมโยงและหมุนเวียนปัจจัยการผลิตในฟาร์ม ⊙ ในกระบวนการวิจัยมีส่วนร่วมน้อย ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น มักขัดแย้งกับความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่กล้าลงมือทำ 	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ มีการแบ่งพื้นที่ว่างเปล่ามาทำนา เพื่อเก็บข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน โดยนำปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากการทดลองทำในกลุ่มมาทดลองใช้ ⊙ นำปลาชนิดอื่นๆ (นอกเหนือจากปลาดุก) มาเลี้ยงในบ่อ เพื่อเพิ่มความหลากหลาย และให้อาหารปลาตามที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ผักบุงรอบๆ บ่อน้ำ เศษผักผลไม้ในสวน เศษอาหารในครัวเรือน เพื่อเป็นการประหยัดต้นทุนค่าอาหารปลา ⊙ นำมูลหมูมาตากแห้ง ผสมกับแกลบ และรำข้าว (ที่มีอยู่ในฟาร์ม) มาผสมเป็นปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้ในสวน ⊙ เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ⊙ เข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ มีการเสนอความคิดเห็นตามโอกาสที่จำเป็น ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่โดยเฉพาะกิจกรรมนอกสถานที่ เช่น การอบรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัย การศึกษาดูงาน เป็นต้น

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
2 นายอินสอน พุโสด	<p>☉ ประกอบกิจกรรมการทำกรเกษตรดังนี้ เลี้ยงกบ ทำไวน์สมุนไพรเพื่อสุขภาพ ธุรกิจส่วนตัว (หอพัก) เลี้ยงไก่ เลี้ยงนกกระทา เพาะเห็ด</p> <p>☉ เป็นคนที่รักครอบครัว เป็นห่วงลูกหลาน ใจดี มีความคิด หัวก้าวหน้า โฟกัส กล้าเสี่ยง ใจถึง ชอบการลงทุนขนาดใหญ่ มีราย ได้มากแต่ก็มีรายจ่ายมาก ไม่เคยมีการออม มี ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเรื่องดวงตา</p> <p>☉ ในกระบวนการวิจัยมาเข้าร่วมอยู่เสมอ ชอบแสดงความ คิดเห็น เป็นคนเสียงดัง แต่สมาชิกไม่ค่อยรับฟัง</p>	<p>☉ ยกเลิกกิจกรรมทางการเกษตรบางอย่างที่ตนเองไม่ถนัด และเวลาไม่เอื้ออำนวย เช่น การเพาะเห็ด ซึ่งต้องอาศัยการ ดูแลมาก มีการลงทุนสูง (ก้อนเชื้อเห็ด) หลังจากทำได้ 1 รอบการผลิต วิเคราะห์ว่ามีความเสี่ยงก็ยุติกิจกรรมนี้ลง นำ โรงเรือนที่เหลือออกมาเลี้ยงไก่แทน</p> <p>☉ เมื่อเลี้ยงนกกระทา มองเห็นช่องทางที่จะทำให้มีรายได้ เพิ่มขึ้นจากการเพาะลูกนก จึงหาความรู้และทดลองทำผู้ฝึก ใจด้วยตนเอง โดยอาศัยความรู้ที่เคยด้านช่างและการชอบ ประดิษฐ์คิดค้นเป็นพื้นฐานจนประสบความสำเร็จ สามารถ ขายลูกนกกระทาได้ตัวละ 10 บาท</p> <p>☉ มีการวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจอย่างเท่าทัน เนื่องจาก ช่วงต้นปี 2552 มีแผนในการก่อสร้างหอพักเพิ่มจำนวน 10 ห้อง เพราะหนี้ที่เคยกู้ธนาคารกำลังจะหมด แต่เริ่มได้ยื่น กระแสรองเล็กจ้างงานจากคนที่อาศัยอยู่ในหอพัก จึงชะลอ การสร้างไว้ก่อน</p> <p>☉ มีการจัดบันทึกเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตของการเลี้ยง ไก่ เลี้ยงกบ</p> <p>☉ เมื่อหมดฤดูของการเลี้ยงกบ บ่อที่เคยทิ้งไว้โดยเปล่า</p>

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
		<p>ประโยชน์ก็นำมาทดลองเลี้ยงปลา</p> <ul style="list-style-type: none"> ◎ เริ่มมีการออมเงิน แบ่งสัดส่วนการใช้จ่าย เพื่อไว้ใช้เมื่อยามชรา และเจ็บป่วย เพราะลูกหลานแยกครัวเรือนออกไปหมดไม่มีผู้ดูแล ◎ สามารถลดคอบายมุขเรื่อง เหล้า และห่วยให้น้อยลงได้ ◎ ในกระบวนการวิจัยมีน้ำใจและเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นเหรียญของกลุ่มออมทรัพย์ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ
3 นายจำลอง ใจลัก	<ul style="list-style-type: none"> ◎ ประกอบกิจกรรมการทำกรเกษตรดังนี้ เลี้ยงกบ เลี้ยงจิ้งหรีด เลี้ยงวัว ทำสวนลำไย ◎ เป็นพ่อบ้าน มีความละเอียดรอบคอบ มีการวิเคราะห์กิจกรรมที่ทำแต่ละอย่างให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ 2 งานในบริเวณบ้าน มีความรู้หลายด้าน เคยประกอบอาชีพหลายอย่าง เช่น การตอกิ่งพันธุ์มะม่วง รับเหมาก่อสร้าง ◎ ในกระบวนการวิจัยเป็นบุคคลที่มีความรู้ แต่ขาดความมั่นใจในการแสดงออก พูดน้อย มาร่วมกิจกรรมตามภาระงานที่เอื้ออำนวย 	<ul style="list-style-type: none"> ◎ มีการวางแผนการผลิตและวิเคราะห์การตลาดคือ การเลี้ยงสัตว์เล็ก ประหยัดพื้นที่ แต่ให้ราคาดี เช่น จิ้งหรีด ราคา กิโลกรัมละ 200 บาท ภายใน 1 บ่อซีเมนต์สามารถเลี้ยงได้เป็นหมื่นตัว กบ ราคา กิโลกรัมละ 120 บาท เมื่อโตเต็มวัยจะมีขนาด 4-5 ตัว/ 1 กิโลกรัม เป็นต้น ◎ มีการเพิ่มกิจกรรมในการทำกรเกษตรคือการเลี้ยงไก่เลี้ยงนกกระทา โดยประยุกต์ใช้พื้นที่ที่มีอย่างจำกัด คือ สร้างเรือนไม้ลักษณะเป็นคอนโด จำนวน 2 ชั้น เพื่อเลี้ยงไก่จำนวน 30 ตัว และคอนโด จำนวน 3 ชั้น เพื่อเลี้ยงนกกระทาจำนวน 300 ตัว

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
		<ul style="list-style-type: none"> ⊙ การปลูกพืชผักสวนครัว เช่น พริกชี้หนู กะเพรา ใว้ในถังปี๊บ เนื่องจากบริเวณรอบๆ บ้านไม่มีพื้นดิน ⊙ มีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ที่ละเอียดรอบคอบมากขึ้น เช่นจากเดิมจดแยกกิจกรรมเป็นอย่างๆ แต่ไม่ได้นำมาสรุป เมื่อทดลองทำงานมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ก็ทำเป็นบัญชีที่สรุปรายรับ-รายจ่ายทั้งครัวเรือน ⊙ ลดอบายมุข เช่น การดื่มสุราและบุหรี่ ให้น้อยลงได้ มีเพียงการสังสรรค์ตามโอกาสที่จำเป็น ⊙ ในกระบวนการวิจัยมีส่วนร่วมมากขึ้น มีน้ำใจ เมื่อมีการอบรมหรือฝึกปฏิบัติการ จะรับอาสาเป็นผู้ลงมือกระทำ
4 นายดาวเรือง คำสาร	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ ประกอบกิจกรรมการทำกรเกษตรดังนี้ เลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ ปลูกผัก ⊙ นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับเหมาก่อสร้าง มีฐานะดี ไม่มีภาระทางครอบครัว ไม่ค่อยมีเวลา ชี้แจงใจ ชอบการชนไก่ และทดลองริเริ่มสิ่งใหม่ ⊙ ในกระบวนการวิจัยช่วงแรกเข้ามามีส่วนร่วมน้อย เนื่องจากภาระงานในการรับเหมาก่อสร้าง ไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น เงียบขรึม 	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ ในตอนแรกชอบการชนไก่ ต่อมาเริ่มมองเห็นเป็นช่องทาง การเสริมรายได้ จึงเลี้ยงไว้เพื่อขาย ทดลองเลี้ยงจนเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญเรื่องไก่ชน มีหลากหลายสายพันธุ์ มีตลาดและเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ⊙ ในกระบวนการวิจัยพยายามเข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ทำได้ หรือมีเวลา ไม่เช่นนั้นจะส่งภรรยาเข้ามาเข้าร่วมในกระบวนการแทน มีการกล้าแสดงความคิดเห็นเพิ่มมากขึ้น ทดลองทำสิ่งใหม่ๆ เช่น การไปสนทนาให้ความรู้ในรายการ

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
		วิทยุชุมชน เป็นต้น ⊙ เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง และมีระเบียบวินัยในการออมอย่างดีเยี่ยม ⊙ มีการพยายามนำความรู้ที่ได้จากการอบรมจัดทำบัญชีครัวเรือนมาสอนให้ภรรยาทดลองทำ
5 นายภาณุวัฒน์ วิชัยรัตน์	⊙ ประกอบกิจกรรมการทำการเกษตรครั้งนี้ทำนา เพาะเห็ดฟาง เลี้ยงไก่ เลี้ยงนกกกระทา ⊙ นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้างทั่วไป มีลักษณะนิสัยโอบอ้อมอารี ใจดี รักครอบครัว พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ มีความขยันขันแข็ง เปิดรับความรู้ใหม่อยู่เสมอ มีหนี้สินจากการทำการเกษตร ⊙ ในกระบวนการวิจัยมาเข้าร่วมทุกครั้ง การแสดงความคิดเห็นยังมีน้อย แต่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้เรื่องต่างๆ เป็นอย่างดี	⊙ มีความมุ่งมั่นในการปลดหนี้สิน และปฏิญาณตนว่าจะไม่เป็นหนี้ ⊙ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จากการเพิ่มกิจกรรมด้านการเกษตรให้มีความหลากหลายขึ้น เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงไก่ ทำให้มีรายได้ทุกวัน ⊙ เคารพในผู้อาวุโสและเชื่อฟังในคำแนะนำ คำสั่งสอนจากผู้มีความรู้และเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี และนำปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เช่น การแนะนำให้ทำบัญชีครัวเรือน เพื่อปลดหนี้ ⊙ งดเว้นจากอบายมุขทั้งปวง เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งเปลืองประโยชน์ ให้โทษแก่ครอบครัว ⊙ มีการออมทรัพย์ร่วมกับกลุ่มตามกำลังที่ตนเองมีอยู่ ⊙ ในกระบวนการวิจัยกล้าแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีเหตุมีผล มีน้ำใจช่วยเหลือ

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
6 นายเสาร์แก้ว ทาระศักดิ์	<ul style="list-style-type: none"> ◎ ประกอบกิจกรรมการทำเกษตรครั้งนี้ ทำนา ทำสวนลำไย เลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกผักสวนครัว ◎ เป็นเกษตรกรหัวก้าวหน้า ฐานะดี สมถะ ประกอบอาชีพด้วยความภูมิใจและรักในศักดิ์ศรีของความเป็นเกษตรกร ใจดี หมั่นหาความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ อยู่เสมอ ชอบช่วยเหลืองานสังคม และการเข้าร่วมประชุมต่างๆ เป็นนักวิจัยในหลายโครงการ มีทัศนคติในการมองโลกที่ดี ◎ ในกระบวนการวิจัยมาเข้าร่วมทุกครั้ง แต่จะเป็นผู้ฟังมากกว่าผู้พูด เป็นผู้อาวุโสที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิก เป็นต้นแบบที่ดีให้แก่ผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> ◎ มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในไร่นา เนื่องจากมีกิจกรรมการผลิตหลายอย่าง จึงต้องอาศัยเครื่องทุ่นแรง เช่น รถไถ โดยซื้อและหัดขับเอง ลดต้นทุนในการจ้าง ◎ บริโภคสิ่งที่ผลิตได้ เช่น ปลา ผักสวนครัว ฟังพาดตลาดให้ได้น้อยที่สุด ◎ เปิดสวนของตน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรพอเพียงของหมู่บ้านและโรงเรียนบริเวณใกล้เคียง รวมถึงการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ◎ เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง และมีระเบียบวินัยในการออมอย่างดีเยี่ยม ◎ ลดอบายมุข คือ การดื่มเหล้าได้ ◎ ในกระบวนการวิจัยชอบเป็นผู้รับฟัง และมาเข้าร่วมอย่างไม่เคยขาด ชอบหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เรียนรู้เท่าทันข่าวสาร
7 นายณรงค์ ตุงคนากร	<ul style="list-style-type: none"> ◎ ประกอบกิจกรรมการทำเกษตรครั้งนี้ ทำสวนลำไย เลี้ยงหมู เลี้ยงปลา ◎ นอกจากนี้ยังมีอาชีพเฉพาะตัวคือการทำฟืนปลอม นิสัยใจดี ชอบช่วยเหลือแบ่งปัน รักครอบครัว มีที่ดินเหมาะสมแก่ 	<ul style="list-style-type: none"> ◎ มีการเพิ่มกิจกรรมการผลิตคือการเลี้ยงไก่ และการปลูกผักหวานในระหว่างต้นลำไย ◎ มีการแบ่งปันพันธุ์ปลาในบ่อให้เพื่อนสมาชิกนำไปเลี้ยง เนื่องจากปลาจำนวนมาก ทำให้เกิดการแออัด เจริญเติบโต

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
	<p>การทำการเกษตรผสมผสาน</p> <p>☉ ในกระบวนการวิจัยมาเข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอ พุดน้อย แต่ ถ้าพุดคุดเป็นการส่วนตัวจะคุดเก่ง</p>	<p>ไม่เต็มที อีกทั้งปลาดังกล่าวก็เลี้ยงไว้เพื่อกิน ไม่ได้นำไปขาย</p> <p>☉ ใช้พื้นที่ภายในบริเวณบ้านให้เกิดประโยชน์ ปลูกไม้ยืนต้น (ต้นสัก) ไร่ริมรั้ว เพื่อเป็นไม้ใช้สอยในอนาคต พืชผักสวนครัวในกระถาง และตกแต่งบ้านให้ร่มรื่นน่าอยู่</p> <p>☉ เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง และมีระเบียบวินัยในการออมอย่างดีเยี่ยม</p> <p>☉ งดเว้นจากอบายมุขทั้งปวง</p> <p>☉ ในกระบวนการวิจัย มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับกลุ่มสมาชิก เมื่อเกิดความคึกคักก็กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น มากิจกรรมสม่ำเสมอ</p>
8 นายดิเรก เนตรแสนสัก	<p>☉ ประกอบกิจกรรมการทำการเกษตรดังนี้ เลี้ยงไก่ ทำสวน</p> <p>☉ มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีความสามารถในด้านการพูดมีวาทศิลป์ ไม่ค่อยมีเวลา มีภาระมาก</p> <p>☉ ในกระบวนการวิจัยมีส่วนร่วมน้อยมาก เนื่องจากตำแหน่งหน้าที่และภาระส่วนตัว</p>	<p>☉ ในกระบวนการวิจัยมาเข้าร่วมกิจกรรมน้อยมาก เนื่องจากติดภารกิจ จึงทำให้มีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่มน้อย แต่ครั้งใดที่มาร่วมกระบวนการก็มักร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ให้แก่กลุ่มได้</p>

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
9 นายไชนัด ไชยเรือน	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ ประกอบกิจกรรมการทำการเกษตรดังนี้ ทำนา เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา ปลูกผักสวนครัว ⊙ มีอาชีพเสริมในการรับจ้างก่อสร้าง มีความขยันขันแข็ง ใจಾಯ มีนิสัยเสียขจริม ⊙ ในกระบวนการวิจัยไม่ค่อยกล้าพูดหรือแสดงออก ส่วน ใหญ่มักเป็นผู้ฟังและผู้ตาม 	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ มีการทดลองทำกิจกรรมการผลิตอื่นๆ ที่หลากหลายขึ้น เช่น การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงปลาในบ่อดิน การเลี้ยงกบใน ยางรถยนต์ เป็นต้น ⊙ ลด ละ อดายมุขได้บางส่วน ⊙ เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง และมี การออมอย่างสม่ำเสมอตามกำลังของตน ⊙ ในกระบวนการวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มอย่าง ต่อเนื่อง มีความรู้ที่ได้จากคำแนะนำของเพื่อนสมาชิกไป ปรับใช้ แต่ยังไม่ค่อยกล้าแสดงออกเช่นเดิม ต้องใช้การ กระตุ้นสอบถาม
10 นายเมือง อะโนสัก	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ ประกอบกิจกรรมการทำการเกษตรดังนี้ ทำนา ทำสวนลำไย เลี้ยงไก่ ⊙ นอกจากนี้ยังมีการผลิตกระดาษสาเพื่อจำหน่าย เป็นคนที่ ขยันขันแข็ง รักครอบครัว ยึดมั่นในหลักธรรมะ อารมณ์แจ่มใส เจ้าบทเจ้ากลอนไม่ยุ่งเกี่ยวกับเหล้าบุหรี่ แต่ชอบเล่นหวาย ⊙ ในกระบวนการวิจัยเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมมาก มาเข้าร่วม กิจกรรมเกือบทุกครั้ง มีความเสียสละ ได้รับคัดเลือกเป็น เลขานุการของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง 	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ งดการทำกระดาษสาชั่วคราว เนื่องจากราคาที่ขายได้ไม่ คุ้มกับต้นทุนการผลิต จึงเปลี่ยนมาให้เวลากับการทำ การเกษตรมากขึ้น เช่น การปลูกผักสวนครัวในสวนลำไย การนำปลามาเลี้ยงไว้ในบ่อน้ำที่วางเปล่า เลี้ยงไก่ไข่ จึงมี รายได้หมุนเวียนในครัวเรือนทุกวัน ⊙ ในกระบวนการวิจัยมีการพัฒนาตนเองและทำหน้าที่การ เป็นเลขานุการได้อย่างดีเยี่ยม ⊙ เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ที่มีระเบียบวินัยในการออม

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
11 นายไพศาล แดงสัก	<ul style="list-style-type: none"> ◎ ประกอบกิจกรรมการทำการเกษตรดังนี้ ทำสวนลำไย เลี้ยงไก่พื้นเมือง เลี้ยงไก่ชน ◎ มีอาชีพหลักในการค้าขาย เปิดร้านขายของชำอยู่กับบ้าน มีเวลาว่าง รับผิดชอบตำแหน่งหน้าที่หลายอย่างในหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้านและกลุ่มต่างๆ มีฐานะดี ใจเย็น มีน้ำใจ ชอบการชนไก่เป็นชีวิตจิตใจ ◎ ในกระบวนการวิจัยให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ทั้งในและนอกสถานที่ มีเวลาว่างมากเพียงพอกับการทุ่มเทให้กับงานวิจัย ช่วงแรกยังไม่ค่อยกล้าแสดงออก แต่ได้รับบทบาทหน้าที่เป็นเหรียญของกลุ่มออมทรัพย์ 	<ul style="list-style-type: none"> ◎ มีการนำความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนกับเพื่อนสมาชิกมาทดลองทำ เช่น การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก การทดลองเลี้ยงนกกระทา ◎ มีการนำผลผลิตที่ได้มาขายในร้านค้าของตนเอง ◎ สนใจ ใฝ่ใจ ชอบทดลองหาความรู้ใหม่ๆ จากแหล่งความรู้ต่างๆ หรือนอกสถานที่ ◎ ในกระบวนการวิจัยสามารถเป็นที่ปรึกษาที่ดีเมื่อเกิดปัญหาและความขัดแย้งของสมาชิก กระตือรือร้นในการทำหน้าที่ของตนเองอย่างดีที่สุด มีน้ำใจในการช่วยเหลืองานกลุ่มในทุกๆ ด้าน
12 นายถนอม ราชสัก	<ul style="list-style-type: none"> ◎ ประกอบกิจกรรมการทำการเกษตรดังนี้ ทำนา เลี้ยงกบ ปลูกแตงโม ◎ เป็นคนนิ่งๆ ไม่ค่อยกระตือรือร้น ค่อนข้างปิดตัว ขาดความกล้าแสดงออก ◎ ในกระบวนการวิจัยไม่ค่อยมีส่วนร่วม มีบทบาทเป็นเพียงผู้รับฟัง 	<ul style="list-style-type: none"> ◎ มีการประกอบอาชีพต่างๆ เหมือนเดิม ◎ ในกระบวนการวิจัยยังขาดการร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นเพียงผู้รับรู้ รับฟัง ค่อนข้างปิดตัว

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
13 นายบุญสม เตมิชิว	<ul style="list-style-type: none"> ◎ ประกอบกิจกรรมการทำกรเกษตรดังนี้ เลี้ยงไก่เนื้อ เลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงกบ ◎ ในอดีตเคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีความน่าเกรงขาม เจ็บขริม มีความน่าเชื่อถือ คนเอาจริงเอาจัง ◎ ในกระบวนการวิจัยในระยะแรกยังไม่ค่อยกล้าพูด กล้าคิด รับฟังและเก็บข้อมูล ได้รับตำแหน่งเป็นรองประธานกลุ่มออมทรัพย์ 	<ul style="list-style-type: none"> ◎ มีการนำความรู้ คำแนะนำ ที่คิดเห็นว่าดี มาทดลอง ปฏิบัติ เช่น การทดลองเลี้ยงปลาในบ่อร้าง การเลี้ยงหมู หลุม การปลูกผักสวนครัวรอบบ่อ เป็นต้น ◎ มีการเริ่มต้นจดบันทึก และการบัญชีรายรับ-รายจ่าย ◎ มีการนำเศษวัสดุเหลือใช้มาทำประโยชน์ เช่น ของ ตกแต่งบ้าน นำขวดน้ำมาทำเป็นเก้าอี้ ◎ เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง และมีระเบียบวินัยในการออมอย่างดีเยี่ยม ◎ ลดอบายมุข เช่น การดื่มเหล้าให้น้อยลงได้ ◎ ในกระบวนการวิจัยเป็นผู้มีความรับผิดชอบสูง เกิดความมั่นใจ สามารถเป็นผู้นำที่ดีได้ กล้าพูด กล้าทำ กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นเหตุเป็นผล เป็นที่ปรึกษาและแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี มีบทบาทในการเชื่อม ประสานสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล
14 นายทัศนีย์ สุทธิกุล	<ul style="list-style-type: none"> ◎ ประกอบกิจกรรมการทำกรเกษตรดังนี้ ทำสวนผสมผสาน ปลูกกล้วย น้อยหน้าเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ปลูกพืชผักสวนครัว ◎ มีความเป็นผู้นำ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เก่ง มีความเป็น 	<ul style="list-style-type: none"> ◎ มีการทำกิจกรรมการผลิตของตนเองให้หลากหลาย ยิ่งขึ้น ที่เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว เช่น การเลี้ยง หมูป่า การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงนกกระทา เพาะพันธุ์ต้นไม้ ◎ มีความมั่นใจในตนเองเพิ่มมากขึ้น แต่ก็มีมารยอมรับฟัง

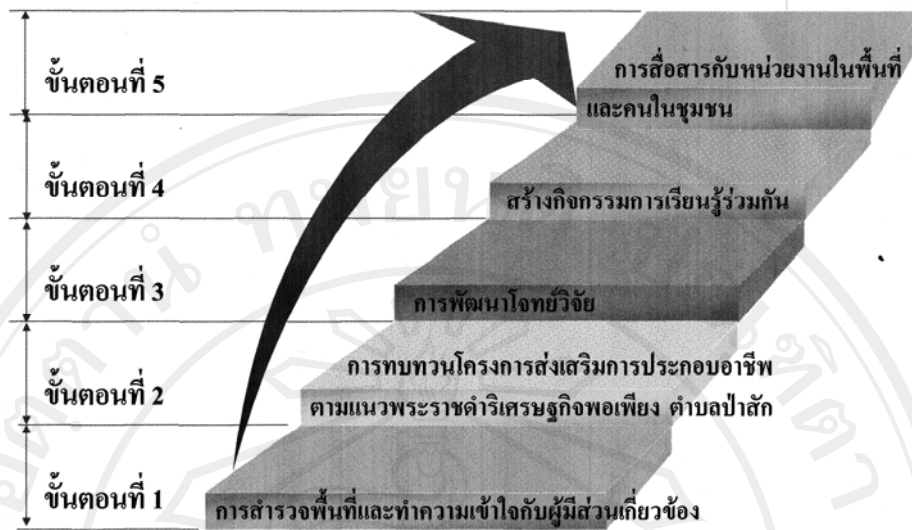
หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
	<p>ตัวตนและความมั่นใจในตนเองสูงมาก มีการวางแผนและเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างละเอียดรอบคอบ ประหยัด อุดม มุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร ได้รับการยอมรับจากบุคคลภายนอก และมีรางวัลการันตีความสามารถมากมาย ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรด้านเศรษฐกิจพอเพียงจากหลายๆ ที่</p> <ul style="list-style-type: none"> ◎ ในกระบวนการวิจัยในระยะแรกค่อนข้างมีอำนาจ เป็นผู้นำแบบเบ็ดเสร็จ มีบทบาทต่อความคิดของสมาชิกคนอื่นเป็นอย่างมาก ไม่ค่อยยอมรับในความคิดเห็นของบุคคลอื่นที่ด้อยกว่า 	<p>ความคิดเห็น และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงความสามารถมากขึ้นด้วย</p> <ul style="list-style-type: none"> ◎ มีการแบ่งปัน ถ่ายทอด สั่งสอน วิชาความรู้ความสามารถที่ตนเองมีให้แก่สมาชิกคนอื่นๆ ◎ มีการพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน จนได้รับคัดเลือกให้เป็นเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัดลำพูน ◎ ในกระบวนการวิจัยยอมรับบทบาทหนึ่งของตนเองลง เพื่อให้คนอื่นได้แสดงความสามารถ และเกิดผู้นำใหม่ สั่งสอนความรู้ที่ตนเองมีให้แก่รุ่นน้อง
15 นายสมทร ไชยลังการ	<ul style="list-style-type: none"> ◎ ประกอบกิจกรรมการทำเกษตรดังนี้ ปลูกผัก เลี้ยงไก่พื้นเมือง เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ◎ เป็นคนที่มีความขยันขันแข็ง ค่อนข้างปิดตัวเอง มีความเป็นส่วนตัวสูง ◎ ในกระบวนการวิจัยเข้ามาส่วนร่วมในกิจกรรมเกือบทุกครั้ง แต่ไม่มีบทบาทหน้าที่ เป็นเพียงผู้รับรู้ รับฟัง ไม่กล้าแสดงออก 	<ul style="list-style-type: none"> ◎ นำความรู้และประสบการณ์ดีๆ ที่ได้จากเพื่อสมาชิกรวมพัฒนากิจกรรมของตนเองให้ดีและมีคุณภาพยิ่งขึ้น ◎ มีการจัดหาตลาดเพื่อรองรับผลผลิตของตนเองได้เป็นอย่างดี ◎ ในกระบวนการวิจัยยังขาดการร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นเพียงผู้รับรู้ รับฟัง ค่อนข้างปิดตัว แต่มาเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ
16 นายอาคม จาวัน	<ul style="list-style-type: none"> ◎ ประกอบกิจกรรมการทำเกษตรดังนี้ เลี้ยงไก่พื้นเมือง ทำนา 	<p>ไม่เข้าร่วมกระบวนการ เนื่องจากมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการทำงานวิจัยร่วมกับนักศึกษา และมีปัญหาเรื่องหนี้สิน</p>

หมู่ที่/ชื่อ	ก่อนและระหว่างเข้าร่วมกระบวนการ	หลังจากเข้าร่วมกระบวนการ
17 นายเจิม ปาระมีรง	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ ประกอบกิจกรรมการทำการเกษตรดังนี้ ทำนา เลี้ยงไก่ เลี้ยงกบ เลี้ยงจิ้งหรีด ⊙ นอกจากนี้ยังมีอาชีพเป็นอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เป็นคนเก็บขี้นก ก่อนข้างปิดตัวเอง ⊙ ในกระบวนการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้รับรูรับฟัง 	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ ขอลาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมีภาระงานมาก ไม่สะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการและงานวิจัย
18 นายฉลาด ฦ ลำพูน	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ ประกอบกิจกรรมการทำการเกษตรดังนี้ จำหน่ายลูกปลา เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูหลุม ปลูกพืชผักสวนครัว ⊙ ในอดีตเคยรับราชการครู และประกอบธุรกิจส่วนตัว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงหันเหชีวิตมาเป็นเกษตรกร มีความคิดเป็นของตนเองค่อนข้างมาก เป็นผู้นำแบบเบ็ดเสร็จ ตรงไปตรงมา มีความรู้มากมายหลายด้าน เป็นนักคิดค้น นักประดิษฐ์ หมั่นหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ⊙ ในกระบวนการวิจัยกล้าจะแสดงความคิดเห็น ชักถามข้อสงสัย สามารถดำเนินการประชุมได้ เป็นรองประธานกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงและประธานกลุ่มออมทรัพย์ ได้รับการยอมรับนับถือจากสมาชิก 	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ คิดค้น ทดลอง นำความรู้ใหม่ๆ มาแบ่งปันให้แก่สมาชิก อยู่เสมอ เช่น การเลี้ยงหมูหลุม การทำน้ำหมัก การทำบ่อแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์และเศษอาหารในครัวเรือน ⊙ ทดลองนำจิ้งหรีดมาเลี้ยงในบ่อปลาที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว จนประสบความสำเร็จ และเป็นรายได้ได้อย่างดี ⊙ มีการสั่งสอนให้ทุกคนในครัวเรือนคัดแยกขยะ และนำมาประดิษฐ์เป็นสิ่งที่ใช้งานได้ เช่น นำถ้วยอาหารมาปลูกต้นไม้ นำขวดแก้วมาฉาบด้วยปูนให้เป็น โต๊ะและเก้าอี้ นำกะละมังเก่ามาใช้ปลูกผัก นำกล่องโฟมขนาดใหญ่มาเป็น ทุ่นลอยน้ำเพื่อทำเป็นกระชังเลี้ยงปลา เป็นต้น ⊙ ในกระบวนการวิจัยเป็นผู้นำในการริเริ่มให้สมาชิกกล้าแสดงออกใช้สิทธิ์และเสียงของตนเอง ปั้นให้ทุกคนทำงานได้แก่่งขึ้น กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

จากตารางที่ 4 สรุปได้ว่า เมื่อเกษตรกรเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ร่วมกัน ในระยะเวลาที่ผ่านมา สามารถช่วยให้เกษตรกรเกิดทักษะที่ดีขึ้นในหลายด้าน อาทิ การเป็นผู้นำ การกล้าแสดงออก การแสดงความคิดเห็น ความกระตือรือร้น ความเสียสละ โดยในกระบวนการต่างๆ ได้มีการสอดแทรกแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ การรู้จักพอประมาณ มีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี รวมถึงต้องมีความรู้ที่ควบคู่กับคุณธรรมที่ซื่อสัตย์สุจริต ผ่านเอกสารเผยแพร่ความรู้ สื่อวีดิทัศน์ ตัวอย่างบุคคล การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนแนวคิด เพื่อให้เกษตรกรได้คิด วิเคราะห์ เมื่อเห็นพ้องจึงนำไปปฏิบัติ พร้อมกันนี้กระบวนการที่ได้ร่วมเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกันเป็นกลุ่ม จะสามารถสร้างบรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ในการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกันได้เป็นอย่างดี อีกทั้งระดับบุคคลทำให้เกิดแรงกระตุ้น พลัง แรงบันดาลใจ จนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ และสาเหตุที่เกษตรกรจำนวน 2 คนคือ นายอคม จาวัน และ นายเจิม ปาระมีรง ขาดการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกระบวนการ เนื่องจากปัจจัยส่วนบุคคลในเรื่องความพร้อมและภาระหน้าที่การทำงานที่ไม่เอื้อต่อการเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงปัญหาส่วนตัว เหตุดังกล่าวจึงนำมาสู่การทำข้อตกลงร่วมกันของสมาชิก ในการคัดเลือกสมาชิกที่จะเข้าร่วมโครงการในรุ่นที่ 2 ซึ่งจะต้องยอมรับเงื่อนไขของกลุ่ม คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่กลุ่มกำหนดขึ้น มีเวลาเพียงพอต่อการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นบุคคลที่มีความประพฤติดีได้รับการยอมรับจากสมาชิกในรุ่นที่ 1 เป็นต้น

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก

จากการดำเนินงาน โครงการ “แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยการประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนาโดยผู้วิจัย ทีมวิจัย และที่ปรึกษาโครงการได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย โดยจะเริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินงานและสรุปบทเรียน ตลอดจนร่วมหาวิธีแก้ไขปัญหา และร่วมพัฒนาต่อไป ซึ่งจากการวิจัยครั้งนี้เน้นพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในด้านวิธีคิดและการปฏิบัติตนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 ขั้นตอนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 1 การทำความเข้าใจกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและค้นหาทีมวิจัยร่วม

1) การสำรวจพื้นที่และข้อมูลพื้นฐานตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

การดำเนินการสำรวจพื้นที่ ผู้วิจัยเริ่มจากการลงพื้นที่เรียนรู้การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยร่วมสังเกตการณ์และทำความคุ้นเคยกับพื้นที่ รวมถึงกับบุคคลต่างๆ ที่ได้พบ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มเกษตรกร แกนนำกลุ่มต่างๆ และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล หลังจากนั้นมีการลงพื้นที่โดยการนัดหมายเข้าพบผู้นำหมู่บ้านเพื่อสอบถามปัญหา ความต้องการ ความสนใจของชุมชนในประเด็นของการทำงานวิจัยร่วมกัน พบว่าพื้นที่ในตำบลป่าสักยังมีปัญหาและความต้องการที่จะแก้ไขหลายประการ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะมูลฝอยที่เพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อยๆ และสถานที่กำจัดขยะ ปัญหาการขยายตัวของชุมชนเมือง ปัญหาประชากรแฝงจากการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาเยาวชนและความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นต้น และทำให้ผู้วิจัยสนใจประเด็นเรื่องการค้างานวิจัยขององค์กรท้องถิ่นอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงที่ อบต. กำลังรับผิดชอบดำเนินการอยู่และมีความสนใจว่า “โครงการดังกล่าวส่งผลอย่างไรต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เมื่อเกษตรกรได้รับงบประมาณสนับสนุนจากอบต. เพื่อไปทำการผลิตการเกษตรพอเพียงแล้ว สามารถปฏิบัติกิจกรรมตามที่ระบุไว้ได้หรือไม่ ผลการ

ดำเนินงานเป็นอย่างไร” หลังจากนั้นทางผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายเกษตรของ อบต. ป่าสัก โดยเป็นการหาข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ ดังกล่าวต่อไป

2) การค้นหาและทำความเข้าใจกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อวันเวลาในการขอเข้าพบกับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ เพื่อพูดคุยแนะนำตัว บอกเล่าวัตถุประสงค์ที่มาของเรื่องที่น่าสนใจจะทำการวิจัย รวมถึงข้อมูลพื้นฐานของตัวเกษตรกรและเหตุผลที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลพื้นฐานเพิ่มมากขึ้น เช่น ข้อมูลพื้นฐานกิจกรรมการผลิตของเกษตรกร ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรและครอบครัว ความถนัดหรือความสนใจ ฯลฯ หลังจากนั้นได้ร่วมประสานงานกับนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่ประจำศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลป่าสัก ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการฯ ดังกล่าว เพื่ออธิบายและทำความเข้าใจถึงขั้นตอนกระบวนการทำงานวิจัยและขอคำปรึกษาแนะนำถึงโครงการดังกล่าว รวมถึงทิศทางความเป็นไปได้ในการทำงานร่วมกัน ซึ่งพบว่าท่านมีการเปิดใจยอมรับในตัวผู้วิจัยเพิ่มมากขึ้น หลังจากที่ได้พูดคุยและรับทราบวัตถุประสงค์แล้ว

จากการลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัยทั้งเจ้าหน้าที่หน่วยงานและเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก สามารถรวบรวมทีมวิจัยร่วมได้ทั้งหมด 18 คน และที่ปรึกษาโครงการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานผู้รับผิดชอบได้จำนวน 2 คน จากนั้นตลอดช่วงเวลาดังกล่าว ได้มีการพูดคุยร่วมกันของผู้วิจัยและทีมวิจัยและเติมเต็มความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างเป็นระยะ โดยผ่านกิจกรรมเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนและการอบรมพัฒนาศักยภาพการเป็นนักวิจัยใหม่ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การทบทวนโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก

ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่หนึ่งที่เล็งเห็นถึงความสำคัญในพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีการน้อมนำปรัชญาดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น เนื่องด้วยสภาพพื้นที่ของตำบลป่าสักนั้น อยู่ในขอบข่ายของชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก มีลักษณะชุมชนเป็นแบบกิ่งเมือง กิ่งชนบท ครอบคลุมหมู่บ้านจำนวน

ทั้งสิ้น 18 หมู่บ้าน ในด้านหนึ่งที่ชุมชนมีสภาพวิถีชีวิตที่เฉกเช่นคนในชนบทโดยเป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตร มีความเอื้อเพื่อเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน คนในชุมชนยังมีความผูกพันกับวัด และคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม แต่ในอีกด้านหนึ่งพบว่า การที่มีนิคมอุตสาหกรรมลำพูนเข้ามาจัดตั้งในพื้นที่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพ วัฒนธรรมประเพณีและวิถีการดำรงชีวิต และเริ่มมีการเข้ามาของหอพัก บ้านจัดสรร เกิดวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในลักษณะสังคมเมืองมากขึ้น คือต่างคนต่างอยู่ ชาวบ้านเริ่มขายที่ดิน จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพทางการเกษตร จากการทำสวน ทำไร่ ทำนา เข้าสู่การเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ความผูกพันของคนในครอบครัวและความเป็นเครือญาติเริ่มลดน้อยถอยลง เกิดปัญหาตามมามากมายไม่ว่าจะเป็นการแก่งแย่งแข่งขันกัน ความเห็นแก่ตัว ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม หนี้สิน (สุภาพรรณ, 2550) สภาพเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่ได้สร้างค่านิยมทางวัตถุเป็นหลัก ได้เปลี่ยนวิถีคิดและความเชื่อของคนในชุมชน ส่งผลให้การดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

และภายใต้วิสัยทัศน์ของการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักที่ว่า “น้อมปฏิบัติตามแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ ร่วมใส่ใจรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม พร้อมอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี เคนดีด้วยคุณภาพชีวิต เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอุตสาหกรรม ทุกชุมชนพร้อมนำพลังสามัคคี” ซึ่งขยายความ “น้อมปฏิบัติตามแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่” ว่าหมายถึง

1. ส่งเสริมสนับสนุนนำเอาปรัชญาตามแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชน
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการพออยู่ พอกินและพอเพียงตามศักยภาพของประชาชน
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเสริมสร้างอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ภายใต้การบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน
4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีการพึ่งพาตนเอง และปลูกฝังให้สมาชิกในครอบครัวได้ตระหนักถึงความพอเพียง

จากเหตุดังกล่าว ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลป่าสัก ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในพื้นที่ที่ดูแลรับผิดชอบในด้านความเป็นอยู่ที่ดีและการประกอบอาชีพของเกษตรกรมีความตระหนักเป็นอย่างยิ่ง จึงได้จัดทำโครงการเพื่อสนองต่อความต้องการของพื้นที่และนโยบายของรัฐขึ้น ภายใต้โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสักขึ้นเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งครองราชย์ครบ 60 ปี ในปีพุทธศักราช 2549 และทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา ในปี พุทธศักราช 2550 โดยขอรับ

การสนับสนุนงบประมาณดำเนินการจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก เป็นจำนวนเงิน 400,000 บาท เพื่อนำไปส่งเสริมให้ประชาชนในตำบลป่าสักมีงานทำ มีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ภายใต้สถานะเศรษฐกิจที่กำลังฝืดเคือง โดยยึดหลักพออยู่พอกิน ที่เหลือก็สามารถนำมาจำหน่าย เพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว อีกทั้งโครงการดังกล่าวยังมีเป้าหมายเพื่อให้ทุกหมู่บ้านมีจุดสาธิตการเกษตรพอเพียงให้แก่ประชาชนในพื้นที่ของตนเอง ให้เป็นต้นแบบและแนวทางการประกอบอาชีพต่อไปอีกด้วย

โครงการดังกล่าวได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ.2549 และได้มีการคัดเลือกเกษตรกรรุ่นที่ 1 จำนวน 18 คน จากทั้ง 18 หมู่บ้าน โดยวิธีการเสนอรายชื่อบุคคลที่เหมาะสม ตรงตามคุณสมบัติที่ทาง อบต. ได้กำหนดไว้ แล้วเข้าสู่ประชาคมหมู่บ้านเพื่อคัดเลือกตัวแทน มารับงบประมาณสนับสนุนจาก อบต.ป่าสัก จำนวนคนละ 20,000 บาท เพื่อมาดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2551 เป็นต้นมา โดยมีเงื่อนไขและข้อกำหนดว่า งบประมาณจำนวนดังกล่าวนี้เกษตรกรต้องนำไปประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (การเกษตร) ซึ่งทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้กำหนดกิจกรรมการผลิตพื้นฐานให้แก่เกษตรกร 2 กิจกรรม คือ การเลี้ยงไก่ไข่ และการปลูกผักสวนครัว ทั้งนี้เพื่อให้ง่ายต่อดำเนินงานเริ่มต้นและการติดตามประเมินผล ส่วนกิจกรรมการผลิตอื่นๆ เกษตรกรสามารถทำได้อย่างอิสระ แต่ต้องมีการวางแผนโครงการที่ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรกับทาง อบต. ว่าจะนำเงินจำนวนดังกล่าวไปทำอะไรบ้าง จำนวนเท่าไร โดยอบต. จะมีการตรวจเยี่ยมประเมินงานทุกๆ 1 เดือน

สำหรับเงื่อนไขของงบประมาณจำนวนคนละ 20,000 บาท คือ ในปีที่ 2 พ.ศ. 2552 เกษตรกรในรุ่นที่ 1 ต้องคืนเงินจำนวน 5,000 บาท ให้แก่หมู่บ้านของตนเองผ่านบัญชีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เพื่อนำเงินส่วนนี้ไปให้เกษตรกรรุ่นที่ 2 ต่อไป และเกษตรกรรุ่นที่ 2 ก็จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก อบต. อีก 15,000 บาท ในปีที่ 3 เกษตรกรรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ต้องนำเงินคนละ 5,000 บาท มาให้แก่เกษตรกรรุ่นที่ 3 หลังจากนั้นทาง อบต. ก็จะสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติม 10,000 บาท เป็นอย่างนี้เรื่อยไปจนมีเกษตรกรครบทั้ง 4 รุ่น หรือหมู่บ้านละ 4 คน รวมทั้งสิ้น 72 คน หลังจากนั้นเมื่อเกษตรกรทั้ง 4 รุ่น คืนเงินครบตามจำนวนเงินดังกล่าวจะอยู่ภายใต้การดูแลและจัดการของหมู่บ้านต่อไป ดังนั้นแต่ละหมู่บ้านจะมีเงินกองทุนเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บ้านละ 50,000 บาท

กิจกรรมตามโครงการที่องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักและศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลป่าสักได้ดำเนินการที่ผ่านมา มีดังนี้

1. ประชุมชี้แจง โครงการแก่ผู้ใหญ่บ้าน วางแนวทางการคัดเลือกตัวแทนและคุณสมบัติของตัวแทน
2. ประชุมตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน หลังจากที่ได้มีการคัดเลือกและมอบป้ายโครงการฯ ให้ตัวแทนแต่ละคน
3. จัดอบรมการเพาะกล้วยไม้ เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกอาชีพ
4. จัดอบรมการเพาะเห็ดในถุง
5. ประชุมจัดกรอบกิจกรรมที่จะให้กับตัวแทนทำการผลิต คือ ไข่ไก่และผักสวนครัว
6. จัดอบรมการเลี้ยงไก่สามสายพันธุ์ ไก่ไข่ ไก่ชน
7. การแต่งตั้งคณะกรรมการในการติดตาม ตรวจสอบตัวแทนที่ดำเนินงานในโครงการฯ
8. ออกตรวจเยี่ยมประจำทุกเดือน และสรุปผล
9. จัดอบรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้รู้เฉพาะด้านเป็นระยะๆ

วิธีการส่งเสริมด้านการเกษตรส่วนใหญ่ของเจ้าหน้าที่จะเป็นลักษณะของการให้ความรู้ การจัดอบรม และดำเนินให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อเป็นแนวทางเลือกในการประกอบอาชีพตามที่เกษตรกรสนใจ แต่ยังคงขาดการเสริมความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำเนินโครงการ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปเป็นหลักยึดหรือแนวทางปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไปได้

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาจิตวิทย

1) เวทีประชุมพัฒนาจิตวิทย

ผู้วิจัยได้นัดหมายกับกลุ่มเป้าหมายในวันที่ 17 มิถุนายน 2551 โดยผ่านเกษตรกรแกนนำกลุ่ม เพื่อแนะนำตัวอย่างเป็นทางการและทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงลักษณะในการทำงานวิจัยร่วมกัน โดยการประชุมครั้งแรกไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากผู้วิจัยขอนำประเด็นเข้าไปร่วมในการประชุมเกษตรกรในระดับตำบลซึ่งมีวาระการประชุมค่อนข้างมาก และมีเวลาค่อนข้างจำกัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นัดให้มีการประชุมร่วมกันอีกครั้งในวันที่ 24 มิถุนายน 2551 ซึ่งการประชุมเป็นไปตามขั้นตอนดังนี้ 1. แนะนำตัวทำความรู้จักกับเกษตรกรเพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ แนะนำโครงการ 2. เปิดโอกาสผู้ร่วมประชุมซักถามข้อสงสัยต่างๆ 3. สำรวจปัญหา

ของกลุ่มเกษตรกรในขณะที่ร่วมโครงการวิจัยดังกล่าว 4. สอบถามถึงทิศทางในการดำเนินงานของโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว ซึ่งผลจากการประชุม ทำให้ผู้วิจัยทราบข้อมูลพื้นฐานของโครงการฯ ดังนี้ ซึ่งเป็นโครงการที่ถูกเสนอโดยศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลป่าสัก ผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก เพื่อของบประมาณมาสนับสนุนในการดำเนินงานตามโครงการ โดยมีการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรทั้ง 18 หมู่บ้านๆ ละ 1 คน มารับทุนคนละ 20,000 บาทไปดำเนินการ เพื่อเป็นตัวอย่างหรือจุดสาธิตให้แก่เกษตรกรในหมู่บ้าน และเป็นต้นแบบในการประกอบอาชีพต่อไป โดยมีเงื่อนไขที่จะต้องคืนเงินเพื่อส่งต่อให้กับเกษตรกรรายอื่นที่สนใจปีละ 5,000 บาท เป็นระยะเวลา 4 ปี ซึ่งจากโครงการดังกล่าวจะมีเกษตรกรเข้าร่วมทั้งสิ้น 72 คน (ปีละ 18 คน) จากเวทิดังกล่าวผู้วิจัยเล็งเห็นว่าเกษตรกรมีความสนใจที่จะดำเนินงานร่วมกัน โดยควรมีการทบทวนและวิเคราะห์ตนเองเพื่อนำไปสู่การกำหนดโจทย์วิจัยที่มาจากความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง และพบว่าจากการเข้าร่วมโครงการในระยะ 2-3 เดือนที่ผ่านมายังมีปัญหาและอุปสรรคอีกหลายประการที่ต้องการแก้ไข ตัวอย่างเช่น เรื่องของความรู้และประสบการณ์ในการผลิต การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ปัญหาการตลาด การขาดต้นทุนในการผลิต เป็นต้น และมีข้อเสนอแนะว่า ควรจัดให้มีวิทยากรมาบรรยายหรือฝึกอบรมเฉพาะเรื่อง มีการทัศนศึกษาดูงานในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีการศึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเยี่ยมชมกิจกรรมการผลิตระหว่างสมาชิก เป็นต้น

2) กำหนดโจทย์วิจัยและวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน

หลังจากทบทวนข้อมูลพื้นฐานของโครงการ รวมถึงการจัดเวทีพัฒนาโจทย์เพื่อแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรแล้ว ทำให้ได้ทีมวิจัยร่วม จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดโจทย์วิจัยไว้อย่างคร่าวๆ ตามความสนใจและปัญหาที่เกษตรกรประสบอยู่ ร่วมกันวางแผนการปฏิบัติงาน และช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม โดยการระดมความคิดและร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางที่จะสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรในกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงได้ ซึ่งเน้นการพัฒนาในระดับตนเองและระดับกลุ่ม ทั้งด้านวิถีคิด การปฏิบัติตัวและศักยภาพในการผลิต หลังจากการปฏิบัติการเสร็จสิ้นก็จะนำข้อมูลดังกล่าวมาสรุปผลหรือบทเรียน วิเคราะห์เงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และสุดท้ายนำเสนอผลการดำเนินงานให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบสู่การนำไปพัฒนาต่อยอด

ขั้นตอนที่ 4 ออกแบบและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

1) การเรียนรู้ตัวตนผ่านการทบทวนประวัติส่วนตัวและการวิเคราะห์ตนเอง

มีวัตถุประสงค์เพื่อการย้อนกลับมามองตัวเอง ทบทวนตัวเอง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของตัวเกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการว่า ได้ผ่านเรื่องราวชีวิตอะไร ส่วนใดที่ดี ส่วนใดที่ผิดพลาด จนปัจจุบันมีความพึงพอใจในตนเองอยู่ในระดับใด เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถรู้พื้นฐานของเกษตรกร และทำให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมของเกษตรกรเองที่แสดงออกมาผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วม ต่างๆ มากยิ่งขึ้น ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผลจากการทำกิจกรรมทำให้ผู้วิจัย ได้ข้อมูลประวัติเกี่ยวกับเกษตรกร โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าจะใช้เวลาประมาณ 1 เดือนในการจดบันทึก เพื่อที่จะนำผลการจดบันทึกร่วมกันไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่ สอดคล้องกับกลุ่มต่อไป โดยผู้วิจัยได้แจกสมุดให้ไปบันทึกประวัติของตนเองคนละ 1 เล่ม และร่วม ออกแบบหัวข้อที่จะบันทึกร่วมกัน โดยมีหัวข้อดังนี้

ช่วงวัย	หัวข้อ
วัยเด็ก	วัน เดือน ปี และสถานที่เกิด การศึกษา อาชีพของบิดา มารดา
วัยผู้ใหญ่	การทำงานในช่วงที่ผ่านมา ครอบครัว กิจการ อาชีพหลัก อาชีพเสริม ตำแหน่งทางสังคม หน้าที่ความรับผิดชอบในหมู่บ้าน ความรู้ ภูมิปัญญาที่มีหรือว่าความสามารถพิเศษ สิ่งที่ทำการผลิตในปัจจุบันและวิธีในการผลิต การเปลี่ยนแปลงในชีวิตหรือที่เรียกว่าจุดพลิกผัน มีการดำเนินชีวิตและการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน คติประจำใจที่ใช้ในการดำเนินชีวิต

ผลจากการเก็บสมุดบันทึก ทีมเกษตรกรได้ทำการบันทึกไม่ครบตามจำนวนผู้เข้าร่วม เนื่องจากติดปัญหาในทักษะการเขียน จึงร่วมกันแก้ปัญหาโดยทางผู้วิจัยเปลี่ยนวิธีการโดยการ สัมภาษณ์รายบุคคล ซึ่งผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ชวนคุยเรื่องสถานการณ์ใกล้ตัว หรือเรื่องที่ทีมวิจัยสนใจก่อนจึงชักนำสู่เข้าประเด็น วิธีการนี้ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกกว่าที่เราได้วาง

ร่วมกันไว้ รวมถึงหลักฐานต่างๆ เช่น รูปถ่าย ที่ทีมวิจัยได้เก็บไว้ สิ่งเหล่านี้ยังสื่อถึงว่าทีมวิจัยมีความคุ้นเคยและไว้วางใจต่อผู้วิจัยเพิ่มมากขึ้นด้วย กิจกรรมการทบทวนประวัติของตนเองสามารถทำให้ทีมวิจัยวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย สิ่งที่ผิดพลาด ล้มเหลวของตนเองได้ และปัจจุบันเริ่มมีการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเอง สังเกตได้จากสิ่งที่ นายอินสอน พุโสด ทีมวิจัยท่านหนึ่งได้บอกเล่าว่า

“เมื่อสมัยยังหนุ่มก็คคะนองหาเงินได้มาก กินเหล้า ใจถึงจึงลงทุนทำกิจการหลายอย่างทั้งร้านซ่อมรถ มีรถสองแถวโดยสารหลายคัน ไปทำธุรกิจต่างพื้นที่หุนกับเพื่อนเป็นร้านวัสดุก่อสร้างลงทุนเป็นล้าน ทำแต่งงานไม่มีเวลาดูแลครอบครัว กิจการก็ดูไม่ทั่วถึง สุดท้ายก็เจ๊งไปหมด เดียวนี้ไม่เอาอะไรแล้ว มีที่ดินอยู่ก็เลยไปกู้เงินมาสร้างหอพักให้เป็นรายได้ประจำ ตอนนี้ก็ใกล้ผ่อนหมดแล้ว ว่างก็เลี้ยงไก่ เลี้ยงกบ ปลูกผักไว้กิน”

ซึ่งประสบการณ์ต่างๆ เหล่านี้ทีมวิจัยยินดีที่จะนำมาแลกเปลี่ยนกันในวงประชุม เพื่อเป็นข้อเตือนใจและข้อคิดสำหรับทีมวิจัยท่านอื่นๆ หรือประสบการณ์ของ นายเสาร์แก้ว ทาระศักดิ์ ผู้ซึ่งสมาชิกให้ความเคารพและนับถือ เนื่องจากเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความอดทน ขยันขันแข็ง และศรัทธาในอาชีพของตนเอง ที่ทั้งชีวิตทำมาโดยตลอด ด้วยความขยันขันแข็ง จนสามารถเก็บหอมรอบริบซื้อที่นาได้หลายไร่ เมื่อมาถึงยุคที่ที่ดินราคาแพงได้แบ่งบางส่วนไปขาย ได้เงินมาเป็นจำนวนกว่า 10 ล้านบาท แต่ยังคงใช้ชีวิตเหมือนเดิม มีความขยันขันแข็งและเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เสมอ จากที่เคยทำมาโดยใช้แรงงานเพียงอย่างเดียว ก็มีการประยุกต์เทคโนโลยีหาเครื่องทุ่นแรง พวกรถไถมาช่วย สามารถประหยัดเวลาและทำกิจกรรมอื่นๆ ผสมผสานไปด้วย ทั้งการเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ ปลูกผัก ทำสวน อีกทั้งยังรักและศรัทธาในอาชีพเดิม สอนให้ลูกชายของตนเอง ทั้ง 2 คนให้เป็นชานาสืบต่อไป ซึ่งนายเสาร์แก้วได้กล่าวไว้ว่า

“ทำมาตั้งแต่เด็ก ไม่อยากล้มอาชีพชาวนา จะทำงานกว่าไม่มีแรง”

ภาพที่ 1 และภาพที่ 2 กิจกรรมการผลิตของเกษตรกรในรูปแบบการเกษตรพอเพียง

2) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน

เป็นกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้ร่วมกันคิดและปรึกษาหารือกัน เนื่องจากเห็นว่ากลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มมีกิจกรรมที่จะดำเนินงานร่วมกัน และเพื่อความสะดวกในการประสานงาน ควรจัดให้มีโครงสร้างในการบริหารจัดการกลุ่มให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น มีตำแหน่งหน้าที่กำกับอย่างชัดเจน เพราะที่ผ่านมาอาศัยการทำงานในลักษณะของผู้นำตามธรรมชาติเพียง 2-3 คน ภาระหน้าที่ต่างๆ จึงตกหนักอยู่ที่เพียงคนเดียว ยังไม่ได้มีการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ จากเหตุผลดังกล่าวจึงเกิดการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานเป็น 2 ชุด คือคณะกรรมการโครงการวิจัย และคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียง ตำบลป่าสัก ดังนี้

โครงสร้างคณะกรรมการโครงการวิจัย

ประธาน	นายฉลาด ฅ ลำพูน
รองประธาน	นายบุญสม เตมีชีวะ
เลขานุการ	นายเมือง อะโนสั๊ก
กรรมการ	นายทัศน์ สุทธิกุล
	นายไพศาล แดงสั๊ก
	นายภาณุวัฒน์ วิชัยรัตน์
	นายณรงค์ ตุงคนากร
	นายอินสอน ฟูโสด
ที่ปรึกษา	นายนิรุทธ์ ลังกาพันธ์
	นายโกเมนทร์ กิตติศักดิ์

โครงสร้างคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง ตำบลป่าสัก

ประธาน	นายทัศน์ สุทธิกุล
รองประธาน	นายฉลาด ฅ ลำพูน
เลขานุการ	นายเมือง อะโนสั๊ก
รองเลขานุการ	นายสมทรร ไซยลังการ
เหรียญก 1	นายไพศาล แดงสั๊ก
เหรียญก 2	นายเสถียร สมณาศักดิ์
เหรียญก 3	นายอินสอน ฟูโสด
ประชาสัมพันธ์	นายคิเรก เนตรแสนสั๊ก
รองประชาสัมพันธ์	นายบุญสม เตมีชีวะ

คณะกรรมการ

นายจำลอง ใจสัก

นายถนอม ราชสัก

นายภานุวัฒน์ วิชัยรัตน์

นายเสาร์แก้ว ทาระศักดิ์

นายไชนัด ไชยเรือน

นายเจิม ปาระมีรง

นายณรงค์ ตุงคนากร

นายอาคม จาวัน

นายดาวเรือง คำสาร

ที่ปรึกษา

นายนิรุทธ์ ลังกาพินธุ์

นายโกเมนทร์ กิตติศักดิ์

จากจุดเริ่มต้นนี้เองทำให้เกิดการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานที่ชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้นซึ่งส่งผลตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ตลอดจนพัฒนาและเรียนรู้ที่จะใช้ศักยภาพที่มีอยู่ของตนเอง ซึ่งสมาชิกสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ภายใต้บทบาทที่ตนเองได้รับ ยกตัวอย่างเช่น นายเมือง อะโนสัก ในการจัดตั้งคณะกรรมการ สมาชิกลงความคิดเห็นให้นายเมืองดำรงตำแหน่งเลขานุการของโครงการวิจัย การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนายเมืองพบว่า มีการทำหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้น จดบันทึกการประชุมอย่างละเอียดครบทุกประเด็นจนสมาชิกในที่ประชุมต่างยอมรับและให้ความคิดเห็นว่าไม่มีการประชุมครั้งไหนที่มีเลขานุการสรุปได้ดีเช่นนี้

อีกท่านหนึ่งคือ นายบุญสม เดิมทีไม่ค่อยมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น ต่อมาได้รับตำแหน่งให้เป็นรองประธานคณะกรรมการโครงการวิจัย พบว่า มีความกระตือรือร้น เข้าหากลุ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะมีการมาประชุมเรื่องอะไร ทั้งในและนอกสถานที่ตำบลป่าสัก จะมาเข้าร่วมและแสดงความคิดเห็นจนเป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีการหาความรู้ ข่าวสารต่างๆ จากภายนอกมาบอกเล่าให้สมาชิกได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ ติดตามความเป็นไปของสมาชิกคนอื่นๆ เป็นอย่างดี สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและทำหน้าที่แทนเมื่อประธานติดภารกิจได้

ภาพที่ 3 และภาพที่ 4 การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานของทีมวิจัย

ตัวอย่างข้างต้นทำให้พบว่า การเห็นคุณค่า ความสามารถและยกย่องในความสามารถของคนผู้นั้น ช่วยเสริมสร้างตำแหน่ง บทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม เขาจะทำได้ด้วยความยินดี ภาคภูมิใจ สามารถเรียนรู้และพัฒนาสิ่งที่กระทำซ้ำได้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3) การอบรมพัฒนาศักยภาพทีมนักวิจัย โดยเครื่องมือของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานวิจัยซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กิจกรรมดังกล่าวจะมีส่วนช่วยให้ทีมวิจัยเรียนรู้และเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น เกิดความสามัคคีและสนิทสนมคุ้นเคยกัน สามารถมองปัญหาหรือสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวได้ชัดเจนขึ้น เกิดการกล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจ กล้าพูดแสดงความคิดเห็น อีกทั้งสามารถนำวิถีคิดหรือกิจกรรมที่ร่วมกันทำมาปรับใช้หรือสร้างแนวคิดใหม่ให้กับโครงการของตนเองได้ รวมถึงตระหนักเห็นความสำคัญของชุมชนและปัญหาที่เกิดขึ้น กิจกรรมดังกล่าว อาทิ เกมส์สร้างบ้านที่ถูกกำหนดเงื่อนไขของงบประมาณ ความสมประโยชน์ ความคงทนแข็งแรง การเรียนรู้งานวิจัยผ่านทางวีดิทัศน์ สรุปกระบวนการที่ได้จากเรื่องที่รับชม และบทเรียนจากเรื่องดังกล่าว การระดมความคิดหาสาเหตุ ทดลองหาแนวทางการแก้ปัญหาจากโจทย์วิจัยที่สมมติขึ้น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากนักวิจัยรุ่นพี่ที่เคยทำงานวิจัยมาก่อน

จากกิจกรรมดังกล่าวทำให้ทีมวิจัยกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงสามารถมองงานของตนเองได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น เกิดการทบทวนแผนงาน กระบวนการทำงานที่ผ่านมา เปรียบเทียบขั้นตอนและผลการดำเนินงานกับทีมวิจัยอื่นๆ รวมถึงทำให้เกิดพลังและกำลังใจ เกิดการเรียนรู้คำว่า “วิจัย” ว่าหมายถึง การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์หาเหตุผล การทดลองทำ และการสรุปผล ทีมวิจัยค้นพบว่างานวิจัยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เรื่องที่ยากเกินความสามารถ และเรียนรู้ที่จะนำไปปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยต่อไป

ภาพที่ 5 และภาพที่ 6 บรรยากาศในเวทีอบรมพัฒนาศักยภาพทีมนักวิจัย

4) การวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

หลังจากที่ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นแล้ว การวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินงานที่ผ่านมามีเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงได้เกิดบททวนตัวเองและทราบถึงสถานการณ์ ข้อดี ข้อเสีย ที่จะนำไปปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นได้ โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (Strength, Weakness, Opportunity และ Threat: SWOT) ซึ่งใช้วิธีการให้ทีมวิจัยกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งกลุ่มละกันทั้งสมาชิกกลุ่มรุ่นที่ 1 และสมาชิกใหม่รุ่นที่ 2 ร่วมกันแลกเปลี่ยนสะท้อนข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้นเข้าร่วม โครงการฯ หรือเกิดเป็นกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเป็นต้นมา เนื่องจากเริ่มมีคนเข้ามาร่วมในกระบวนการจำนวนมากขึ้นจึงต้องจัดแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อให้สามารถดึงข้อมูลออกมาได้มากที่สุด ซึ่งถ้าอยู่ในเวทีประชุมข้อมูลที่สะท้อนออกมาจะได้มาจากคนเพียงไม่กี่คน ที่มีความกล้าคิดกล้าแสดงออก โดยแต่ละกลุ่มจะมีพี่เลี้ยงในการชักชวนพูดคุย สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง โดยผลของการจัดกิจกรรมดังกล่าวทำให้ทางกลุ่มได้ทราบข้อมูลดังนี้

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกแต่ละคนมีความรู้ ความสามารถที่หลากหลาย - มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ทำให้เกิดความตื่นตัว มีความขยันอดทนขึ้น - สมาชิกมีความชำนาญในกิจกรรมการผลิต จากประสบการณ์และปฏิบัติด้วยตนเอง - การมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปผล ทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง - ได้เพื่อนใหม่ เกิดกลุ่มและเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดกิจกรรมที่จะทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง - ไม่มีกิจกรรมเพิ่มรายได้ให้แก่กลุ่ม - ขาดกำลังใจ - ขาดคำแนะนำที่ดี - เงินทุนไม่เพียงพอ - ความสามัคคียังมีน้อย - เวลาว่างของแต่ละคนไม่ค่อยตรงกัน
โอกาส (O)	ข้อจำกัด (T)
<ul style="list-style-type: none"> - ความเข้มแข็งของกลุ่มทำให้ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - มีศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียงที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ - มีสถานีประมงน้ำจืดอยู่ในพื้นที่ สามารถไปขอรับการสนับสนุนได้ - มีตลาดใหญ่อยู่ในพื้นที่ (ภาคजूจักร) 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีเจ้าหน้าที่หรือที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด - ระยะทางระหว่างหมู่บ้านไกลกัน - ประเพณี งานบุญ และงานอื่นๆ ในหมู่บ้าน - ภัยธรรมชาติ - โรคที่เกิดกับสัตว์
ข้อเสนอแนะ	
<ul style="list-style-type: none"> - ควรมีการรวบรวมผู้รู้ (คนเก่ง) ในแต่ละด้าน ทำเป็นชุดข้อมูลองค์ความรู้ออกมา - นำของที่ผลิตได้มาแลกเปลี่ยนกันในกลุ่ม 	

ผลจากการดำเนินกิจกรรม ทำให้กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเกิดกระบวนการเรียนรู้คือได้ ทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมาของกลุ่ม ทราบสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน และสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการหาแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งปัจจุบันได้เกิดกิจกรรมเพื่อชื้อแก้ไขจุดอ่อนหรือตามข้อเสนอแนะบางอย่าง อาทิเช่น การหา กิจกรรมทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีโครงการย่อยๆ มารองรับ อย่างเช่น โครงการการผสมอาหาร ไก่ไข่และนกกกระทา เพื่อลดต้นทุนการผลิต ช่วยเหลือสมาชิกโดยจำหน่ายอาหารที่มีราคาถูกกว่า

ท้องตลาด โครงการดังกล่าวได้สัมพันธ์กับกลุ่มออมทรัพย์คือ นำเงินออมทรัพย์จำนวน 5,000 บาท มาทำเป็นทุนในการดำเนินโครงการและเป็นการสร้างรายได้สมทบกลุ่มออมทรัพย์อีกทางหนึ่งด้วย เป็นต้น การรวบรวมผู้รู้ในแต่ละด้าน ได้มีการรวบรวมข้อมูล ชุดความรู้จัดทำออกมาเป็น ตัวหนังสือ เพื่อใช้เป็นเอกสารเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ให้ทั้งสมาชิกในกลุ่มและบุคคลภายนอกอีก ช่องทางหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันได้มีการรวบรวมไว้จำนวน 2 เรื่อง คือ การเลี้ยงหมูหลุม และการเพาะ เห็ด

ภาพที่ 7 และภาพที่ 8 การร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

5) เวทีสัญจรรายบ้านประจำเดือน

จากกิจกรรมการวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้อุดมคติ และข้อจำกัดที่ทางกลุ่มมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นจุดแข็งเรื่องความรู้ความสามารถในการผลิตที่สมาชิกแต่ละคนมีอยู่ หรือข้อจำกัดเรื่องระยะทางระหว่างหมู่บ้าน ผนวกกับความต้องการของกลุ่มเกษตรกร เมื่อครั้งอยู่ในช่วงพัฒนาจิตวิสัย เกษตรกรหลายท่านมีความต้องการให้มีการจัดประชุมใน ลักษณะหมุนเวียนไปแต่ละหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย การไปมาหาสู่ การสร้างความสัมพันธ์ และเป็นเวทีให้ทีมวิสัยและสมาชิกได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ตามประเด็นที่สนใจจาก เจ้าของบ้าน หรือเพื่อนาแบบอย่างที่ดีที่ได้พบเห็นจากแต่ละบ้าน นำมาปรับประยุกต์ใช้กับกิจกรรม ของตนเองได้ วัตถุประสงค์ทางอ้อมของเวทีสัญจรเพื่อให้สมาชิกเกิดความตื่นตัว กระตือรือร้นใน การพัฒนากิจกรรมการผลิตของตนเอง ทดแทนการประเมินตรวจสอบที่กดดันจากแหล่ง งบประมาณที่สนับสนุน โดยวิธีตรวจสอบกันเองภายในกลุ่ม ซึ่งการจัดเวทีสัญจรในแต่ละครั้งจะมี ประเด็นหัวข้อในการประชุมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นหรือในเรื่องที่สมาชิกอยากเรียนรู้ ส่วนใหญ่ เน้นการถ่ายทอดความรู้ในการผลิต เกิดความรู้หรือความคิดใหม่จากการเห็นตัวอย่างของเพื่อน สมาชิกนำไปทดลองทำ หรือการได้ปรึกษาหารือในเรื่องที่มีความสนใจเหมือนกัน การแลกเปลี่ยน แบ่งปันสิ่งที่ตนเองทำและมีความชำนาญกับเพื่อนสมาชิก

ผลจากการทำกิจกรรมทำให้สมาชิกรู้จักบ้านของคนในกลุ่ม สามารถไปมาหาสู่นอกเหนือจากการประชุมสัจจรประจำเดือน ลดการเอาัดเอาเปรียบเรื่องระยะทางในการเข้าร่วมประชุม มีการแลกเปลี่ยนสินค้าและปัจจัยในการผลิตระหว่างกัน มีการขอคำแนะนำความรู้จากผู้ที่ มีประสบการณ์ชำนาญโดยที่ไม่มีการหวงในวิชาความรู้ หรือเรื่องการตลาด เพราะส่วนใหญ่เน้น การผลิตไว้เพื่อกินเป็นหลัก ที่เหลือจึงนำมาขาย และกลุ่มเป้าหมายหรือตลาดที่อยู่ต่างหมู่บ้านกัน ส่วนมากจะขายในชุมชนของตนเองเป็นหลัก ทีมวิจัยและสมาชิกมีการพัฒนาตนเองในด้านการ ผลิตดีขึ้น เน้นความหลากหลาย ลดความเสี่ยง เช่น นายบุญสม เตมิชีวะ หมู่ที่ 13 บ้านหนองชีวะ เดิมมีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่ไข่เป็นหลัก ต่อมาเมื่อได้เกิดการแลกเปลี่ยนและคำแนะนำจาก เพื่อนสมาชิกที่บ้านมีบ่อน้ำวางปลาควรทดลองนำปลาและกบมาเลี้ยงควบคู่กันไปด้วย เพื่อเพิ่ม ความหลากหลายและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน พ่อหลวงได้ทดลองทำตาม และปัจจุบันมีกิจกรรมการ ผลิตเกิดขึ้นอีกอย่างต่อเนื่องทั้งการปลูกผัก เลี้ยงหมูหลุม เป็นต้น หรือการถ่ายทอดความรู้ระหว่าง บุคคล เช่น นายฉลาด ณ ลำพูน มีความรู้เรื่องการเลี้ยงปลาเป็นอย่างดี ส่วนนายมานพ กิติสัก มี อาชีพหลักคือการเลี้ยงหมูเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งมีปัญหาเรื่องของแมลงวันในฟาร์มหมูเป็น จำนวนมาก ซึ่งนายมานพไม่รู้วิธีในการกำจัด จนกระทั่งนายฉลาดมาพบเห็นว่าในฟาร์มของนาย มานพมีบ่อน้ำหลายบ่อ ซึ่งไม่ได้มีการใช้ประโยชน์ จึงแนะนำให้นายมานพนำลูกปลามาเลี้ยง โดย การนำหนอนที่เกิดจากมูลหมูมาใช้เลี้ยงปลา ซึ่งตัวหนอนมีโปรตีนที่สูงมากเหมาะแก่การเป็น อาหารของปลา ปลาจะเจริญเติบโตเร็ว อีกทั้งยังเป็นการกำจัดหนอนซึ่งเป็นสาเหตุของการฟักตัว เป็นแมลงวันอีกด้วย ซึ่งเป็นการได้ประโยชน์ควบคู่กันโดยไม่ต้องลงทุน หลายคนส่วนใหญ่อาจจะ รังเกียจหนอนจากมูลหมูจึงไม่นำมาใช้เลี้ยงปลา ซึ่งนายฉลาด ณ ลำพูนได้อธิบายว่า

“หนอนจากขี้หมูไม่ใช่เป็นสิ่งน่ารังเกียจ หนอนไม่ได้กินขี้หมู แต่หนอนมากิน โปรตีนในรำที่ตกค้างอยู่ในขี้หมู สังเกตไหมว่าทำไมในจิ้งจิวหรือสัตว์ที่กินหญ้าจึง ไม่มีหนอน เพราะมันไม่มีโปรตีน มีแต่กากเส้นใย”

ภาพที่ 9 และภาพที่ 10 บรรยากาศและกิจกรรมในเวทีสัจจร

จากกิจกรรมเวทีสัญจรได้สะท้อนการเรียนรู้หลากหลายประการที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางวิจัย เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวเกิดจากความต้องการที่เกษตรกรเสนอขึ้นเอง เพราะเห็นประโยชน์ว่ากิจกรรมดังกล่าวจะช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีของระหว่างตัวเกษตรกร ทำให้มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมากขึ้น ลดช่องว่างและระยะทางความแตกต่างระหว่างหมู่บ้านได้ อีกทั้งเวทีสัญจรนั้นมีรูปแบบที่เป็นกันเอง ใช้ลักษณะการเรียนรู้ตามอัธยาศัยหรือตามประเด็นที่เกษตรกรสนใจ นักศึกษาหรือผู้วิจัย และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่รับผิดชอบ มีบทบาทเป็นเพียงผู้เข้าร่วมสังเกตการณ์ เป็นที่ปรึกษาในระหว่างการจัดเวที โดยกระบวนการต่างๆ ภายในเวที เริ่มตั้งแต่การติดต่อประสานงาน จัดหาสถานที่ การจัดเตรียมอาหาร การเตรียมประเด็นหรือออกแบบหัวข้อในการประชุม การดำเนินการในเวทีเป็นหน้าที่ของเกษตรกรที่จะแบ่งบทบาทหน้าที่กันเอง การจัดเวทีสัญจรไปตามบ้านสมาชิกจะทำให้เกษตรกรรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่พวกเขาช่วยกันจัดขึ้น ซึ่งจะแตกต่างกับการประชุมอื่นๆ ที่มีเจ้าภาพเป็นหน่วยงานราชการ เกษตรกรจะมีความประหม่า ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เนื่องด้วยลักษณะที่เป็นพิธีการ บรรยากาศภายในห้องประชุม รูปแบบการจัดวางโต๊ะเก้าอี้ จึงมีส่วนเข้าไปร่วมประชุมในฐานะผู้ร่วมรับฟังหรือร่วมรับรู้เพียงเท่านั้น ต่างจากบรรยากาศในเวทีสัญจร ซึ่งจัดในบริเวณบ้านหรือศาลา รูปแบบโต๊ะเก้าอี้จัดให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยน มีบริเวณรอบๆ บ้านให้เดินพักผ่อนเปลี่ยนอิริยาบถ เป็นต้น

อีกทั้งเวทีสัญจรยังมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างและพัฒนาทักษะบางประการของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี อาทิเช่น การเป็นนักบริหารจัดการหรือการฝึกเป็นบ้านที่ดี กล้าแสดงออก คือ ในเบื้องต้นต้องสามารถกล่าวต้อนรับ แนะนำสถานที่และครอบครัวของตนให้เพื่อนสมาชิกรู้จักได้ มีการเตรียมความพร้อมของสถานที่ การจัดวางตำแหน่งเพื่อให้เหมาะสมกับจำนวนคน การจัดเตรียมอาหาร และเป็นโอกาสในการพัฒนาศักยภาพตามบทบาทของตนให้ดียิ่งขึ้น เช่น ผู้ดำเนินการประชุม เลขานุการ เจ้าหน้าที่กลุ่มออมทรัพย์ และอื่นๆ ประการสุดท้ายยังทำให้เกษตรกรเกิดมุมมองใหม่ๆ จากสิ่งที่ได้พบเห็นในแต่ละบ้านหรือแต่ละครอบครัว มีการนำกลับไปประยุกต์ตามความสามารถของแต่ละบุคคล เกิดความกระตือรือร้น ทำงานอย่างจริงจัง เพราะเวทีสัญจรเปรียบเสมือนแรงกระตุ้นจากเพื่อนสมาชิก ที่จะช่วยกันแนะนำและเติมเต็มกำลังใจให้แก่กัน

6) การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่สมาชิกและกลุ่ม

6.1) การจัดอบรมการทำบัญชีครัวเรือน

กิจกรรมดังกล่าวเกิดจากการพูดคุยในระดับแกนนำกลุ่ม ซึ่งเป็นครูบัญชีอาสาระดับตำบล ป่าสัก สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ด้านการใช้จ่าย การออม รวมถึงการประมาณการต้นทุนการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับสถานภาพความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัว พบว่าเกษตรกรเคยได้รับการ

อบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนจากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดลำพูนเมื่อครั้งก่อนเข้าร่วมโครงการ แต่ไม่ได้มีการติดตามผล รวมถึงเกษตรกรยังไม่ตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของการทำบัญชี ประกอบกับการอบรมค่อนข้างเป็นทางการ ลักษณะตัวแบบในการบันทึกค่าใช้จ่ายทำให้เกษตรกรไม่สนใจเท่าที่ควร จึงนำมาสู่การหารือร่วมกับทีมวิจัยถึงการอบรมการทำบัญชีครัวเรือนอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งครั้งนี้มีวัตถุประสงค์รวมถึงให้เกษตรกรตระหนักถึงการวางแผนในเรื่องต้นทุนการผลิต โดยกิจกรรมเชื่อมโยงไปถึงวิธีการคิดต้นทุนการผลิต กำไร ขาดทุน ประโยชน์ของการจดบันทึก รวมถึงการสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเชิงแนวความคิดสู่การนำไปปฏิบัติ โดยตั้งโจทย์ของกิจกรรมนี้ว่า “บัญชีครัวเรือนกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกี่ยวข้องกันอย่างไร” โดยในการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้เชิญ ผศ.บุญบา อารีย์ จากคณะบัญชีการเงิน และการธนาคาร มหาวิทยาลัยพายัพ มาร่วมเป็นวิทยากรในการให้ความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับเกษตรกร โดยผลของการดำเนินกิจกรรม เกษตรกรได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เพราะเป็นความรู้ใหม่ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย มีเอกสารที่ประกอบไปด้วยรูปภาพและข้อความประกอบ แต่ในทางการนำไปปฏิบัติจริงเกษตรกรยังมีความสับสนอยู่พอสมควร เนื่องจากความไม่คุ้นเคย ดังนั้นจึงแก้ปัญหาโดยการนำไปฝึกใช้จริงเพื่อเพิ่มประสบการณ์ และมีการติดตามตรวจสอบการทดลองทำอย่างสม่ำเสมอจากครูบัญชีอาสา

ภาพที่ 11 และภาพที่ 12 การจัดอบรมการทำบัญชีครัวเรือนและทีมวิจัยทดลองทำแบบฝึกหัด

ต่อจากนั้นเมื่อผู้วิจัยได้ติดตามผลหลังจากการอบรมซึ่งพบว่ามีเกษตรกรได้นำความรู้ด้านการทำบัญชีครัวเรือนไปปฏิบัติโดยนำไปประยุกต์กับวิถีชีวิตของตนเองและพบว่าการเริ่มต้นทำบัญชีครัวเรือนยังสามารถสร้างความสุข ยกตัวอย่างเช่น ครอบครัวของนายภานุวัฒน์ วิชัยรัตน์ ซึ่งมีอาชีพทำนาและการเพาะเห็ดฟางเป็นหลัก ได้บอกเล่าให้ฟังว่า

“แต่ก่อนไม่เคยจดบันทึกอะไรเลย ใช้อะไรไปเท่าไรก็ไม่รู้ ได้มาก็ใช้ไป หลังจากที่ได้ไปอบรมมาก็พยายามมาลองทำ มาสอนให้ภรรยาช่วยกันทำ ซึ่งลุงจะตอกตะปูแขวนสมุดบัญชีครัวเรือนไว้หน้าห้องนอน ก่อนนอนก็ต้องทำทุกวัน เพราะลูกสาวจะเขียนหน้าห้องว่า พ่ออย่าลืมทำบัญชีนะ เข้าภรรยาไปจ่ายตลาดก็ต้องมาจดไว้...การทำบัญชีครัวเรือนทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวของลุงดีขึ้นด้วย มันรู้รายรับ รายจ่าย นำมาวางแผนได้ ลูกสาวก็คอยช่วยเตือนว่าพ่อแม่ อย่าลืมทำบัญชีนะ โดยมีลูกสาวเป็นผู้คอยตรวจบัญชี”

ภาพที่ 13 และภาพที่ 14 การทำบัญชีครัวเรือนของคุณภานุวัฒน์ วิชัยรัตน์

6.2) การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันด้านเงินทุน

กิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มดำเนินงานวิจัยได้เพียง 2 เดือน เนื่องจากมีทีมวิจัยบางท่านเสนอว่า ทางกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะมีกิจกรรมบางอย่างที่ทำร่วมกัน เพื่อแสดงความเป็นกลุ่ม และมีเงินทุนมาหมุนเวียน นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อการดึงดูดความสนใจให้สมาชิกมาร่วมกิจกรรมหรือการประชุมอย่างสม่ำเสมอ การฝึกให้สมาชิกเรียนรู้เรื่องการออมเงิน รู้จักคิดประมาณตนเองในการออมเงินแต่ละครั้งตามกำลังความเหมาะสมกับสถานะของตนเอง ฝึกการแบ่งหน้าที่ทำงานร่วมกัน การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อีกทั้งยังเป็นแหล่งกักเก็บเงินและกองทุนช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในยามเดือดร้อน สามารถนำเงินจากกิจกรรมดังกล่าวไปต่อยอดให้เกิดรายได้เข้ากลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงได้อีกทางหนึ่ง

เมื่อสมาชิกทุกท่านเห็นพ้องต้องกันจึงดำเนินการจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2551 โดยอาศัยระเบียบหลักการออมทรัพย์เบื้องต้นจากกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลป่าสัก และมีการปรับระเบียบบางประการให้สอดคล้องกับ

เป้าหมายการดำเนินของกลุ่ม เช่น บุคคลที่สามารถเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสักได้นั้น ต้องเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น และต้องเป็นผู้ที่มีนิสัยดี มีสัจจะ มีความรับผิดชอบ ไม่มีประวัติเสียทางการเงิน ประกอบอาชีพสุจริตเป็นหลักแหล่ง ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต ซึ่งวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก ประกอบด้วย

1. เพื่อเป็นการส่งเสริมการออมเงินของสมาชิกและเป็นการกระจายผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม
2. เพื่อเป็นการส่งเสริมการดำเนินงานในรูปกลุ่มพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริสปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อจัดบริการทางการเงิน ช่วยเหลือสมาชิกในการประกอบอาชีพ และใช้จ่ายยามฉุกเฉินของสมาชิก
4. เพื่อให้สมาชิกได้มีการพัฒนาตนเอง ภายใต้ “หลักการออมทรัพย์” และมีคณะกรรมการชุดแต่งตั้ง ดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี ดังมีรายชื่อดังนี้

ประธาน	นายฉลาด ฅ ลำพูน
รองประธาน	นายบุญสม เตมิชีวะ
กรรมการ	นายภาณุวัฒน์ วิชัยรัตน์
	นายจำลอง ใจสัก
	นายณรงค์ ตุงคนากร
	นายดาวเรือง คำสาร
เหรัญญิก1	นายไพศาล แดงสัก
เหรัญญิก2	นายเสถียร สมณาศักดิ์
เหรัญญิก3	นายอินสอน พุโสด
เลขานุการ	นายเมือง อะโนสัก
รองเลขานุการ	นายสมทร ไชยลังการ

ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวทางองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ยินดีจะให้การสนับสนุน มีการนำเสนอข้อมูลว่าเมื่อมีเงินครบ 30,000 บาท สามารถนำไปต่อยอด ทำการกู้เงินจากอบต. มาสมทบได้ เป็น 100,000 บาท แต่ในขณะที่เริ่มดำเนินการนี้ สมาชิกขอปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่ายังไม่อยากที่จะเป็นหนี้ อยากให้สมาชิกเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเองและพึ่งพาระบบกลุ่มก่อน

นายฉลาด ณ ลำพูน ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ได้กล่าวให้สมาชิกได้
เข้าใจร่วมกันว่า

“กลุ่มออมทรัพย์ ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อให้การออมทรัพย์ได้อยู่ในจิตใจของพวกเรา
ไม่ใช่การบังคับ มีวัตถุประสงค์หลายอย่างด้วยกัน คือ เพื่อตัวของพวกเราเองด้วย
จะได้มีเงินออม เงินสะสม เป็นหุ้นเพื่อใช้ในการลงทุนอะไรต่อๆ ไป จากนั้น
นายฉลาดยังกล่าวอีกว่า การอยู่อย่างพอเพียงไม่ใช่อยู่เพียงเพื่อให้พอกินแล้วก็หยุด
จากนั้นก็ค่อยเริ่มไปหาใหม่ คำว่าพอเพียงหมายถึงการดำรงชีวิตของเราให้อยู่ใน
สถานการณ์ที่พอเพียง พอใช้ พอจ่าย เราต้องมีการสำรวจตัวเองอยู่เสมอ
เพราะฉะนั้นในกลุ่มของเราจึงมีมติขึ้นมาว่าเราจะมีออมกันเกิดขึ้น เพื่อที่จะเป็น
รากฐานที่แข็งแกร่งในการที่จะพัฒนากลุ่มของเราให้เจริญขึ้นเรื่อยๆ พอกินพอใช้
และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข คำว่าพอเพียงไม่ใช่หวัดๆ ขาดๆ เพราะถ้าอย่างนั้น
มันจะเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา การออมทรัพย์ของเราก็ไม่ได้บังคับขนาดที่ว่าจะต้องมี
ออมทุกเดือน ใครมีมากออมมาก ใครมีน้อยออมน้อย เพื่อไม่ให้เดือดร้อน
ระเบียบเป็นเพียงหลักการที่ร่างขึ้นเท่านั้น อย่างเช่นการกู้จริงๆ ก็ไม่ยากให้มี
การกู้ ถ้านำไปฝากธนาคารดอกเบี้ยก็ได้น้อยมาก และไม่ยากให้นำดอกเบี้ยจากการ
มาแบ่งเป็นเงินปันผลกัน เพราะเหมือนเป็นการเบียดเบียน กินเลือดกินเนื้อกันเอง
เสนอว่ากลุ่มน่าจะมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้วงเงยขึ้นจาก
เงินที่นำมาออมนร่วมกัน จึงอยากให้สมาชิกทั้งหมดร่วมกันคิดเป็น โครงการว่าเรา
จะมาร่วมกันทำอะไรกัน เพื่อสร้างความสามัคคีร่วมกัน และได้ความรู้จากงานที่
เราได้ทำร่วมกัน”

หลังจากการดำเนินการในระยะเวลาหนึ่งทำให้สมาชิกได้เรียนรู้ว่าการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์
ไม่จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเป็นหลัก เพราะเป็นการเบียดเบียนกับสมาชิกในกลุ่ม
กันเอง จึงให้ดำเนินการออมทรัพย์ไปก่อนเป็นระยะเวลา 6 เดือน สมาชิกจึงจะสามารถนำเงิน
ออกไปทำกิจกรรมอื่นๆ ได้ ต่อมาจึงมีการประชุมหารือร่วมกันว่า ควรนำเงินออมทรัพย์นี้ออกมา
ต่อยอดเป็น โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกและเสริมสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง
แทนการกู้ยืมแล้วเก็บดอกเบี้ยเพื่อปันผลให้สมาชิก เช่น การนำมาเป็นกองทุนในการผลิตอาหาร
สัตว์ (อาหารไก่ไข่และนกกกระทา) เพื่อให้สมาชิกได้ซื้อในราคาสัตว์ที่ถูกลงกว่าท้องตลาด หรือถ้ามี
เหตุฉุกเฉินสมาชิกในกลุ่มเกิดความเดือนร้อนก็ยังสามารถมายืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ได้เช่นเดิม

แต่ไม่คิดดอกเบี้ยถือเป็นการช่วยเหลือกันแบบพี่น้อง ถ้าไม่มีผู้ใดเดือดร้อนก็ให้เก็บเงินไว้ในบัญชีสะสมไว้เพื่ออนาคต

ส่วนการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานนั้น คณะกรรมการมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินการออมทรัพย์เป็นอย่างดี มีการเตรียมพร้อมแบ่งหน้าที่เป็นผู้รับเงิน ผู้จัดบันทึก ผู้ตรวจสอบ โดยกำหนดวันออมทรัพย์พร้อมกับเวทีสัญจรในแต่ละเดือน เพื่อความสะดวกของคณะกรรมการและผู้ออมทรัพย์ที่มาเข้าร่วมประชุม และมีการตั้งกฎระเบียบว่า จะมีช่วงเวลาในการออมทรัพย์คือ หลังรับประทานอาหารร่วมกันเมื่อเสร็จสิ้นจากเวทีประชุม

ภาพที่ 15 และภาพที่ 16 การออมทรัพย์ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

7) การเพิ่มศักยภาพในการผลิต

การเพิ่มศักยภาพในการผลิตที่กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเลือกปฏิบัติ เป็นกิจกรรมลักษณะการอบรมสาธิตวิธีและมีการทดลองปฏิบัติการด้วยตัวเกษตรกรเอง การสาธิตวิธีเป็นการแสดงให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติให้แต่ละขั้นตอนเพื่อให้เกษตรกรสามารถนำวิธีการเหล่านั้นไปปฏิบัติได้ รวมถึงส่งผลในการเรียนรู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเกษตรกรจะมีโอกาสซักถามข้อสงสัยในขณะที่สาธิตและสามารถทดลองปฏิบัติการตามตัวอย่างได้ และในการสาธิตนั้นต้องอาศัยวิทยากรหรือผู้ให้การสาธิตต้องมีความรู้เรื่องที่จะสาธิตและละเอียดและกว้างขวาง รวมถึงเทคนิคที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสาธิตนั้นๆ อีกทั้งเรื่องที่จะสาธิตต้องเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของเกษตรกร สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาได้

ซึ่งกิจกรรมการฝึกอบรมสาธิตเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิต ได้ถูกออกแบบขึ้นจากหลักการดังกล่าวเบื้องต้น โดยการหยิบยกปัญหาที่เกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีกิจกรรมที่เน้นการผลิตด้านการเกษตรเป็นหลักกล่าวถึงอย่างบ่อยครั้งและเน้นการอบรมสาธิตที่เป็นความรู้ใกล้ตัวที่สามารถนำไปใช้ได้จริง สามารถลดปัญหาด้านทุนการผลิตได้ ซึ่งมีการอาศัยข้อมูลจากการวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่ม รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่สมาชิกในกลุ่มได้สะท้อน

ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินงานวิจัยร่วมกัน อาทิ ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ปัญหาการขาดความรู้ จึงนำปัญหาดังกล่าวมาสู่การกำหนดหัวข้อในการฝึกอบรมร่วมกันสรุปได้แก่ การผสมอาหารสัตว์ การทำปุ๋ยชีวภาพ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่ม ฝึกหัดให้สมาชิกเป็นวิทยากร ถ่ายทอดความรู้ อาศัยอาสาสมัครที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน ดังนี้

7.1) การฝึกอบรมการผลิตอาหารไก่ไข่และนกกระทา

ดำเนินการเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2552 วิทยากรคือ นายนิเทพ สิทธิประเสริฐ เนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงนกกระทามากหลายปี มีความรู้ในเรื่องการผสมอาหาร ทางกลุ่มฯ จึงยกย่องให้นายนิเทพเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ซึ่งบรรยากาศของการอบรมเป็นไปด้วยความกระตือรือร้น และความสนใจ เนื่องจากต้นทุนค่าอาหารไก่ไข่และนกกระทาเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนสำหรับสมาชิกทุกคน

ภาพที่ 17 และภาพที่ 18 การฝึกอบรมการผลิตอาหารไก่ไข่และนกกระทา

หลังจากสมาชิกนำอาหารไก่ไข่และนกกระทาไปใช้พบว่า ส่วนใหญ่ให้ผลเป็นที่น่าพอใจ คือไก่และนกกระทายังให้ไข่ตามปกติ มีเพียงบางรายที่บอกว่าไก่หยุดให้ไข่ไปประมาณ 2-3 วัน จึงมีการวิเคราะห์กันว่าน่าจะมาจากสาเหตุที่กลิ่น รสชาติ หรือความเข้มข้นของอาหารเปลี่ยนไปจากที่เคยซื้อเป็นอาหารสำเร็จรูปตามท้องตลาด ไก่ยังไม่คุ้นชิน ทำให้กินอาหารน้อยลง เนื่องจากอยู่ในระยะปรับตัว จึงสรุปร่วมกันว่าสูตรอาหารดังกล่าวเป็นที่ยอมรับและสามารถผลิตต่อไปได้

7.2) การฝึกอบรม การทำปุ๋ยหมักโบกาชิ 7 วัน และน้ำหมักชีวภาพจากหน่อกล้วย

โดยมีวัตถุประสงค์ของกิจกรรมเพื่อเป็นการประหยัดต้นทุนและทดแทนการใส่ปุ๋ยเคมีเพียงอย่างเดียวในการทำนา วิทยากรในการอบรมครั้งนี้ได้แก่ นายฉลาด ณ ลำพูน ซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ต.ป่าสัก ผลการฝึกอบรมพบว่า ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจ

พอเพียงมีความกระตือรือร้นและให้ความสนใจกับการอบรมเป็นอย่างดี มีการแบ่งหน้าที่กันเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการฝึกอบรม โดยนำมาจากฟาร์มของตนเอง เช่น มูลหมูแห้ง หน่อกล้วย ส่วนที่หาไม่ได้ก็จัดซื้อมา เช่น กากน้ำตาล แกลบดำ ก่อนลงมือปฏิบัติได้มีการบรรยายให้ความรู้ สมาชิกหลายคนที่สนใจเป็นพิเศษก็จะจดบันทึกสูตรและขั้นตอนการทำปุ๋ย เพื่อนำไปทดลองทำเองที่บ้าน มีการซักถามวิธีการนำไปใช้อย่างละเอียด และลงมือปฏิบัติการผลิตปุ๋ยด้วยตนเอง

ภาพที่ 19 และภาพที่ 21 การฝึกอบรมการทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ

ผลจากการอบรมสาธิตและฝึกให้เกษตรกรได้ทดลองปฏิบัติการด้วยตนเองในทั้งสองกิจกรรมนั้น พบว่าเกษตรกรให้ความสนใจและมีการนำไปใช้ประโยชน์ต่อเพื่อแก้ปัญหาของตนเองได้ และค้นพบว่าการสาธิตเพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้เกษตรกรเชื่อถือ จำจดและนำไปปฏิบัติได้ ต้องประกอบไปด้วยการทดลองทำ นำไปใช้ และพิสูจน์ผลด้วยตนเอง รวมถึงการได้รับแรงกระตุ้นและการแลกเปลี่ยนจากสมาชิกในกลุ่มจะช่วยทำให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมนั้นได้อย่างรวดเร็วขึ้นและยั่งยืน

7.3) การศึกษาดูงานนอกสถานที่

การศึกษาดูงาน หมายถึง การพาเกษตรกรไปศึกษานอกสถานที่ ณ แหล่งวิชาการเกษตร หรือสถานประกอบการที่ประสบความสำเร็จในด้านการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรได้พบเห็นสิ่งใหม่ๆ จะได้เกิดความรู้ ประสบการณ์ เสริมสร้างแนวความคิดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมถึงสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้การศึกษาดูงานที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดควรมีการเตรียมการ และวางแผนเป้าหมายก่อนการศึกษาดูงานทุกครั้ง

ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้มีการต่อยอดจากกิจกรรมการเพิ่มศักยภาพในการผลิต และต้องการแลกเปลี่ยนมุมมอง เรียนรู้องค์ความรู้ในด้านเศรษฐกิจพอเพียงจากแหล่งอื่นๆ โดยเริ่มจากการจัดประชุมปรึกษาหารือเรื่องสถานที่ในการศึกษาดูงาน และได้สรุปผลออกมา โดยคำนึงถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยและความต้องการของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก จากข้อสรุปในการประชุมมีมติร่วมกันในการไปศึกษาดูงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อัน

เนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 23 มิถุนายน 2552 เนื่องจากเป็นสถานที่ที่มีฐานการเรียนรู้หลากหลาย ครอบคลุมประเด็นที่ทางกลุ่มสนใจ ซึ่งเน้นไปที่การผลิต คือ ฐานการประมง ฐานการเลี้ยงกบ ฐานการทำปุ๋ยชีวภาพ การเพาะเห็ด การปลูกป่าแบบไม้ 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง และเป็นสถานที่ที่สมาชิกยังไม่เคยได้เข้าไปเรียนรู้ โดยมีทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเข้าร่วมดูงานทั้งสิ้น 26 คน การศึกษาดูงานได้มีการเรียนรู้หมุนเวียนไปตามฐานต่างๆ ที่ทางคณะได้แจ้งความประสงค์ไว้ เริ่มจากฐานการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหรือการประมง มีการสาธิตการเลี้ยงปลาชนิดต่างๆ ในกระชัง เช่น ปลานิล ปลาทับทิม เป็นการอนุบาลลูกปลา ซึ่งวิทยากรได้ให้ความรู้และข้อดีของการเพาะเลี้ยงปลาในกระชังว่า เราสามารถศึกษาอัตราความหนาแน่น อัตราการเจริญเติบโต และอัตราการรอดตายได้ และพบว่าปลาเจริญเติบโตได้ดี ประหยัดต้นทุนในการเลี้ยง ฐานการเลี้ยงกบได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มหลายคนมีการเลี้ยงกบเป็นอาชีพหลัก กบที่สาธิตการเลี้ยงไว้เป็นกบพันธุ์ที่เกษตรกรนิยมเลี้ยงกันคือ กบพื้นเมืองหรือกบนา และกบบลูฟล็อก มีทั้งการเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ บ่อดินตามธรรมชาติ และยางรถยนต์ ฐานการปลูกไม้ 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง เป็นลักษณะของการปลูกป่าอย่างผสมผสาน ประกอบด้วยไม้ใช้สอย ไม้ผล ไม้เชื้อเพลิง ซึ่งมีการให้ประโยชน์ตามลักษณะของไม้ชนิดนั้นและประโยชน์อย่างอื่นที่ 4 คือ การอนุรักษ์บำรุงดิน ฐานพัฒนาที่ดินเป็นการสาธิตการปลูกพืช การบำรุงดินโดยใช้สารอินทรีย์ มีการสาธิตการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพสูตรต่างๆ เป็นต้น หลังจากการศึกษาดูงานแล้วกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงก็ได้มีการจัดเวทีการสรุปการดูงานซึ่งถือเป็นการประเมินผลสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่พอใจกับการศึกษาดูงานครั้งนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากได้เรียนรู้ประสบการณ์จากฐานสาธิตต่างๆ ที่มีความหลากหลาย มีการนำความรู้ที่ได้มาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามปัจจัยที่ตนเองมีอยู่ เช่น การทดลองทำกระชังเลี้ยงปลาโดยการประยุกต์นำเศษวัสดุเหลือใช้ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น อาทิ ไม้ไผ่ ก่อลงโฟมขนาดใหญ่ เพื่อนำมาทดแทนท่อ PVC และถึงน้ำมันขนาดใหญ่ที่มีราคาแพง มีการลดขนาดอัตราส่วนตามความต้องการ เพื่อให้เหมาะสมกับจำนวนปลาที่ต้องการเลี้ยง เป็นต้น

ภาพที่ 22 และภาพที่ 23 การศึกษาดูงานนอกสถานที่ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้

ภาพที่ 24 และภาพที่ 25

เปรียบเทียบกระชังเลี้ยงปลาของห้วยฮ่องไคร้และรูปแบบที่กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงนำมาประยุกต์

ครั้งต่อมาในวันที่ 4 กันยายน 2552 ทีมวิจัยได้ร่วมเรียนรู้ศึกษาดูงานที่ สวนครูประทุม สุริยา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ สถานที่แห่งนี้มีความโดดเด่นและหลากหลาย มีการทำเกษตรผสมผสานหลายอย่างเข้าด้วยกัน โดยการจัดสรรพื้นที่ตามหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ 30:30:30:10 ทั้งในเรื่องการทำนาหยอด เพื่อลดต้นทุนในการผลิตข้าว การปลูกไม้ผล การเลี้ยงปลา การทำบัญชีฟาร์ม โดยเป้าหมายสำคัญของการศึกษาดูงานครั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และวิธีคิดกับบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิต และสร้างแรงบันดาลใจ กำลังใจ ให้แก่ตนเองและครอบครัวในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม สามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนเองและกลุ่ม ซึ่งสถานที่นี้ต่างจากการดูงานในครั้งแรก เนื่องจากเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จ มีความอดทน มุมานะ อีกทั้งเป็นผู้หญิงเก่ง ได้รับรางวัลแห่งความสำเร็จมากมาย มีชื่อเสียงในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน จนได้รับรางวัลครัวบัญชีอาสาปี 2552 ระดับประเทศ และถือเป็นโอกาสสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างพ่อบ้าน แม่บ้าน ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เพราะที่ผ่านมายังไม่มีกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้เป็นครอบครัว ทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นพ่อบ้าน และมักสะท้อนว่าแม่บ้านไม่เข้าใจเมื่อมาเข้าร่วมประชุม หรือพ่อบ้านพยายามพึ่งพาตนเองตามวิถีชีวิตแบบเก่า แต่แม่บ้านชอบการพึ่งพาตลาด และของฟุ่มเฟือย จึงควรจัดให้มีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นครอบครัว

ในระหว่างการศึกษาดูงาน ทีมวิจัยและแม่บ้านได้ให้ความสนใจในแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับวิทยากรในเรื่องการอดทนต่อสู้กับการทำการเกษตร การวางแผนผังฟาร์ม การจัดทำบัญชีครัวเรือน และความสำเร็จที่เกิดขึ้น โดยวิทยากรมุ่งเน้นไปที่แม่บ้านสำหรับการทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีการประกอบอาชีพ ให้รู้จักอด รู้จักจ่าย นอกจากนี้ยังได้ความรู้ในเรื่องการทำนา

หยอดที่ช่วยให้ประหยัดต้นทุนและเมล็ดพันธุ์ ชนิดพันธุ์ข้าวที่หลากหลาย การทำข้าวกล้อง การทำฮอว์โมนและยาฆ่าหญ้าไว้ใช้เอง โดยส่วนผสมง่ายๆ ที่หาได้จากในครัวเรือนและในสวนของตนเอง มีการให้ทดลองทำจริงตั้งแต่การเตรียมวัสดุ ส่วนผสมในการทำ จำพวกผลไม้ และสมุนไพรต่างๆ

ภาพที่ 26 และภาพที่ 27 ครูประทุม สุริยา สาธิตการหยอดเมล็ดข้าวและการทำฮอว์โมนพืช

กิจกรรมการศึกษาดูงาน เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ไปเรียนรู้นอกสถานที่ เปลี่ยนบรรยากาศจากสิ่งที่ตนเคยคิด เคยเห็น เคยปฏิบัติ ผู้การนำความรู้ใหม่จากการศึกษาดูงาน การปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับกิจกรรม สภาพพื้นที่และสภาพแวดล้อมในชุมชนของตน การศึกษาดูงานเป็นกิจกรรมที่สามารถกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงได้เร็ว เนื่องจากเมื่อเกษตรกรได้พบเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี จะเกิดแรงกระตุ้นให้นำกลับมาทดลองทำหรือประยุกต์เพิ่มเติมกับความรู้เดิมที่ตนเองมีอยู่ เพื่อให้ประสบความสำเร็จจัดต้นแบบที่ได้ไปศึกษามา

ขั้นตอนที่ 5 การสื่อสารกับหน่วยงานในพื้นที่และคนในชุมชน และสรุปบทเรียนการดำเนินงาน

กิจกรรมดังกล่าวได้เกิดขึ้นเนื่องจากการที่ทางกลุ่มได้ดำเนินกิจกรรมในด้านการเกษตรมาในระยะเวลาหนึ่งและเกิดผลประสบความสำเร็จในระดับเป็นที่น่าพอใจ ดังนั้นทำให้ทางกลุ่มมีความเห็นร่วมกันว่าควรจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการสื่อสารกับหน่วยงานในพื้นที่และคนในชุมชน และเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มเพื่อให้การดำเนินงานเป็นที่รู้จักและสามารถขยายผลไปยังผู้ที่สนใจหรือชุมชนต่อไปได้โดยกิจกรรมมีดังนี้

1) การจัดงานสาธิตการเกษตรพอเพียง ตำบลป่าสัก

เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานวิจัย เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ร่วมกับสำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ได้จัดให้มีงานสาธิตการเกษตรพอเพียง ณ ศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียง ตำบลป่าสักขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 2. เพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาการให้แก่เกษตรกร ทีมวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานครั้งนี้ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน

โดยกิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นเป็นเวลา 1 วัน เป็นลักษณะของการส่งเสริมแบบมวลชน เน้นการให้ความรู้ทางวิชาการเป็นส่วนใหญ่ มีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น บอร์ดนิทรรศการให้ความรู้จากหน่วยงานราชการ การประกวด การแข่งขัน การจำหน่ายผลผลิตราคาถูกและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านในตำบลป่าสัก เป็นต้น

ในงานนี้ ทีมวิจัยกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับผิดชอบการให้เป็นวิทยากรบรรยายตามจุดสาธิตหรือฐานการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 10 ฐาน เช่น การเลี้ยงกบ การเพาะเห็ด การทำน้ำส้มควันไม้ การเลี้ยงจิ้งหรีด การเลี้ยงไก่ การปลูกผักสวนครัว เป็นต้น

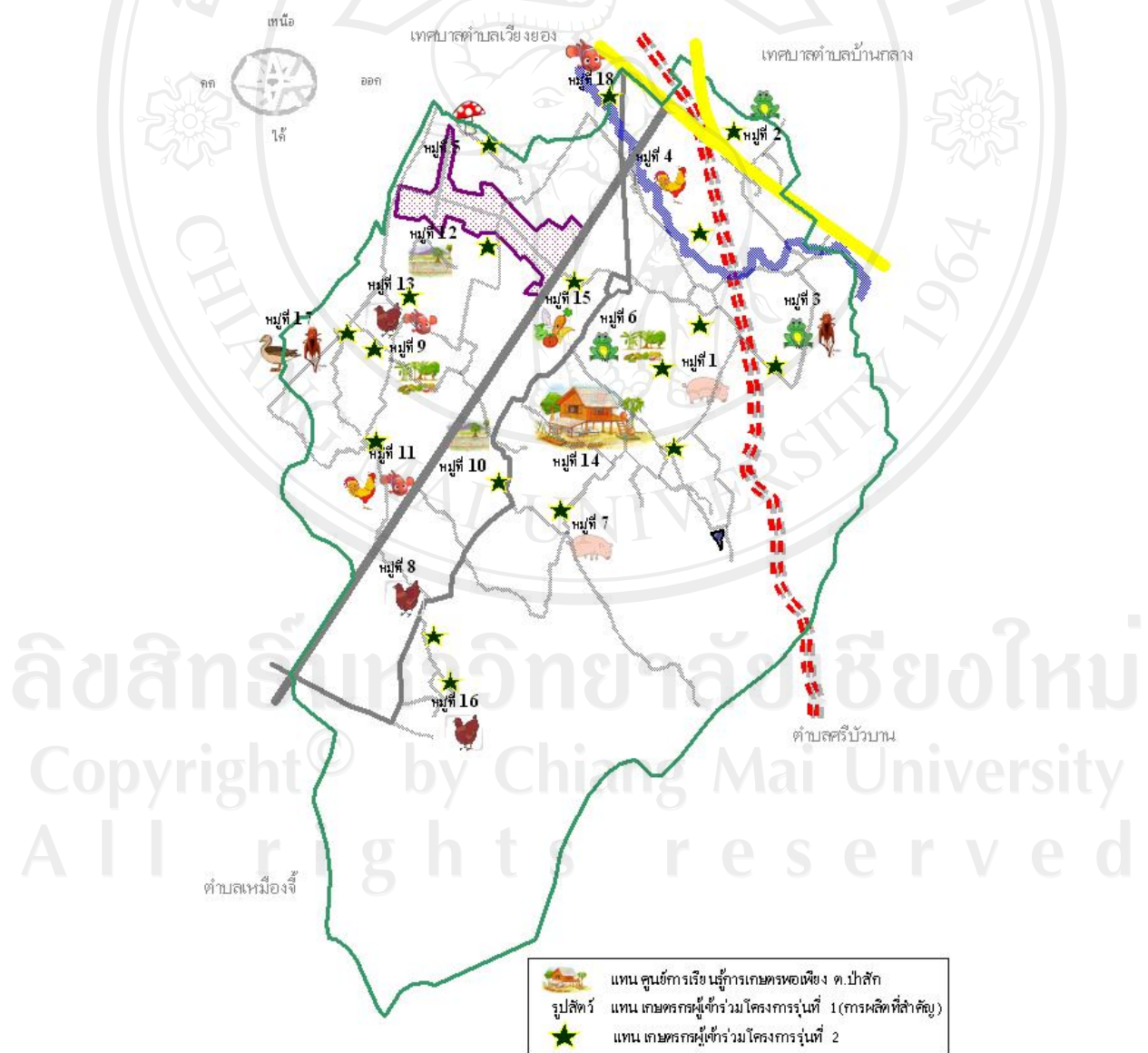

ภาพที่ 28 และภาพที่ 29 งานสาธิตการเกษตรพอเพียงต.ป่าสัก ที่ทีมวิจัยได้มีส่วนร่วมในการจัดงาน

ผลจากกิจกรรม ทำให้ทีมวิจัยเกิดความร่วมมือและสามัคคีกัน ตลอดจนเพิ่มความมั่นใจในองค์ความรู้ของตนเองและของกลุ่ม สามารถนำไปเผยแพร่หรือเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรที่สนใจได้ รวมถึงได้ทดลองแสดงศักยภาพที่มีทั้งในเรื่องการเตรียมการจัดงาน การเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ การสะท้อนแสดงความคิดเห็น ข้อดี ข้อบกพร่องและข้อเสนอแนะต่อการจัดงานสาธิตการเกษตรพอเพียง เพื่อนำมาพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มในโอกาสต่อไป

2) การจัดทำแผนที่เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก

การจัดทำแผนที่เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนได้ทราบถึงกิจกรรมการผลิตด้านการเกษตรของสมาชิกในกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความหลากหลายมากเพียงใด รวมถึงมีสิ่งใดที่นิยมผลิตกันมากหรือน้อยที่สุด และสามารถช่วยในการวางแผนการทำงานต่อไปหรืออำนวยความสะดวกต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมการประกอบอาชีพต่อไปแผนที่เศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว ยังสามารถช่วยประชาสัมพันธ์จุดสาธิตการเรียนรู้ในแต่ละหมู่บ้านให้แก่ผู้ที่สนใจได้รับทราบและเข้ามาเรียนรู้ รวมทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์ผลผลิตของสมาชิกแต่ละหมู่บ้านอีกช่องทางหนึ่งด้วย

แผนที่ 3 แผนที่เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก

3) การร่วมเป็นเครือข่ายและจัดรายการวิทยุชุมชน

การจัดรายการวิทยุชุมชนของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ถือเป็น การส่งเสริมการเกษตรแบบ มวลชนรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสื่อวิทยุสามารถเข้าถึงคนได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ทุกระดับการศึกษา สามารถใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารหรือข้อมูลความรู้ทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นสื่อใน การกระตุ้นชักจูงเร่งเร้าให้คนหันมาสนใจได้

ดังนั้นกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อต้องการเผยแพร่องค์ความรู้และ ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม ตลอดจนเป็นพื้นที่ในการแสดงศักยภาพ ความสามารถของสมาชิกในกลุ่มให้เป็นที่รู้จักของชุมชน จึงเลือกใช้สื่อแบบมวลชนโดยผ่าน ช่องทางของรายการวิทยุชุมชนที่มีอยู่ภายในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ ประกอบกับในช่วงเวลา ดังกล่าวทางกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงได้รับเชิญให้เข้าร่วมการประชุม เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการและ เป็นเครือข่ายของวิทยุชุมชนคนเมืองหละปูน คลื่นความถี่ FM 90.25 MHz และทางวิทยุชุมชนฯ เห็นว่าทางกลุ่มมีศักยภาพทั้งตัวบุคคลและองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีความเหมาะสมกับ สถานการณ์ในยุคปัจจุบัน สามารถนำความรู้ดังกล่าวมาถ่ายทอดเพื่อเป็นวิทยาทานและเป็น ประโยชน์ด้านการประกอบอาชีพให้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงเชิญมาร่วมจัดรายการวิทยุ ในช่วง “เศรษฐกิจพอเพียง” ทุกวันอาทิตย์ เวลา 10.00-11.00 น. ซึ่งทางแกนนำที่เข้าร่วมประชุมกับ วิทยุชุมชน ได้นำเรื่องดังกล่าวไปหารือกับสมาชิกร่วมกันถึงแนวทางในการจัดรายการวิทยุ จนกระทั่งมีความพร้อมจึงรับคำเชิญ โดยใช้รูปแบบของรายการบทความถึงรายการสนทนาเล่าเรื่อง ผ่านประสบการณ์ที่ตนเองปฏิบัติ หัวข้อในการสนทนาถ่ายทอดความรู้ที่ได้ ออกอากาศ ได้แก่ การ ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ชน เป็นต้น

อีกทั้งยังมีการใช้เทคนิคการประชาสัมพันธ์แจกของสมนาคุณจากการรับฟังรายการและ ร่วมตอบคำถามสอดแทรกเข้าไป เพื่อสร้างสินค้าให้เป็นที่รู้จักและเป็นโอกาสทางอ้อมในการ จำหน่ายสินค้าที่ทางกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงผลิตอยู่อีกทางหนึ่งด้วย กิจกรรมดังกล่าวสามารถสร้าง การเรียนรู้ให้กับสมาชิกในการเป็นผู้เสียสละ การช่วยเหลือและแบ่งปันองค์ความรู้ที่ตนเองมีให้แก่ คนในชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในฐานะผู้ให้หรือผู้รู้ เนื่องจากเมื่อคนได้รับฟังรายการก็จะมี การโทรศัพท์มาสอบถาม ขอคำแนะนำในประเด็นที่ได้พูดคุยในรายการเพิ่มเติม อีกทั้งยังเป็นการ นำเสนอประชาสัมพันธ์กิจกรรมและกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นที่รู้จักแก่คนชุมชนทางหนึ่งด้วย

ภาพที่ 30 และภาพที่ 31 การร่วมจัดรายการวิทยุชุมชนสัญจร ณ บ้านหลุก

4) การนำเสนอผลการดำเนินงานแก่คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานเพื่อ แสดงศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่คณะผู้บริหาร อบต. ได้รับทราบ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง และสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มต่อไป

ผลการนำเสนอคณะผู้บริหาร อบต. ได้รับทราบผลการดำเนินงาน เล็งเห็นความมุ่งมั่นตั้งใจ ในการดำเนินตามรอยพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมถึงการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง มีการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกและเกษตรกรทั่วไป คือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดทำโครงการผสมอาหารไก่ไข่และนกกกระทา การบริการความรู้แก่คนที่สนใจ การถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านทางรายการวิทยุชุมชน เป็นต้น พร้อมทั้งได้อนุมัติการดำเนินงานของสมาชิกในรุ่นที่ 2 แต่ขอปรับลดงบประมาณเหลือเพียง 15,000 บาท เนื่องจากการจัดเก็บรายได้ของ อบต. ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ซึ่งได้มีการอธิบาย แลกเปลี่ยนกับสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงจนเป็นที่พึงพอใจแก่ทุกฝ่าย

5) เวที “คืนวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเคียงคู่ชุมชน ตามแนวพระราชดำริ”

เป็นเวทีนำเสนอผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลากว่า 1 ปีที่ผ่านมาให้แก่ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบ เพื่อในไปใช้ประโยชน์ต่อยอดหรือหนุนเสริมงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ รวมถึงการสนับสนุนกระบวนการต่างๆ ให้แก่กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงในอนาคต อีกทั้งงานดังกล่าวยังเป็นการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้และกิจกรรมของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นที่รู้จัก ซึ่งบรรยากาศในงานประกอบด้วย 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ เวทีเสวนา นิทรรศการและจุดสาธิต การออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของสมาชิกในกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง โดยงานดังกล่าวได้เชิญเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่ ผู้นำชุมชน เกษตรกรผู้สนใจ และเครือข่าย

ต่างๆ เข้าร่วม มีการประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุชุมชน ออกหนังสือเชิญ ประกาศเสียงตามสาย การบอกต่อ ซึ่งได้รับความสนใจมีผู้เข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก มีรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมดังนี้

ชื่องาน : เวทีคืนวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเคียงคู่ผู้ชุมชน ตามแนวพระราชดำริ

วัน เวลา : วันพุธที่ 23 กันยายน 2552 เวลา 9.00-12.00 น.

สถานที่ : ศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียง ตำบลป่าสัก (บ้านลู่หนานทัศน์ หนองไข)

กลุ่มเป้าหมาย : จำนวน 200 คน

- สมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นที่ 1 และ 2 จำนวน 36 คน (และครอบครัว)
- คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก
- ผู้นำหมู่บ้าน 18 หมู่บ้าน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย สอบต.)
- เจ้าหน้าที่เกษตร ส่วนราชการต่างๆ ธกส. อำเภอเมือง (อ้ายนิรุทธิ์)
- กลุ่มวิทยุชุมชน (ถ่ายทอดเสียง)
- กลุ่มข้าวสันคะยอม กลุ่มทำนาบ้านใหม่ร่องเกลบ
- กลุ่มผู้สูงอายุ
- กลุ่มแม่บ้าน
- นักเรียน
- ผู้สนใจทั่วไป (เกษตรกรในตำบลป่าสัก)

รูปแบบงาน ประกอบด้วย :

- การอัญเชิญ (โดย ลุงเมือง)
- เวทีเสวนา (ผู้ดำเนินรายการ อ.อารณ์ ผู้ร่วม ทีมวิจัย 3 คน นักศึกษา เจ้าหน้าที่เกษตร ปลัดอบต. และรองนายก 2 ท่าน)
- จุดสาธิต-จำลองการผลิต และบอร์คความรู้อ หรือแผ่นพับ (ฐานการเรียนรู้ประกอบด้วย กบ หมูหลุม ปลา จิ้งหรีด ไก่ไข่ ไก่ชน นกกระทา แปลงผัก ถั่วงอก ผสมอาหาร เห็ด ตะกร้า)
- บอร์ดรูปภาพการทำกิจกรรมที่ผ่านมา
- การขายสินค้าของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง
- อาหารกลางวัน

กำหนดการเวทีคืนวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเคียงคู่ผู้ชุมชน ตามแนวพระราชดำริ

08.30-09.00 น.	ลงทะเบียน
09.00-09.30 น.	เปิดงาน โดย กำนันสุนทร วิเลิศศักดิ์
09.30-09.50 น.	พิธีอัญเชิญกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง โดย ลู่หนานเมือง อะโนศักดิ์

- 09.50-11.00 น. เวทีเสวนา “คืนวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเคียงคู่ชุมชน ตามแนวพระราชดำริ”
- 11.00-12.00 น. เชื่อมชมบริเวณงาน และ เรียนรู้จุดสาธิตต่างๆ
- 12.00 น. เป็นต้นไป ร่วมรับประทานอาหารกลางวัน

ช่วงประสานงาน-เตรียมการ

1. ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อหารือวันที่ เวลา สถานที่ ในการปิดโครงการ (วันที่ 9 สิงหาคม 2552)
2. จัดประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และสิ่งที่ต้องการนำเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ (วันที่ 10 กันยายน 2552)
3. ประสานงานกับเกษตรตำบลและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของอบต. เพื่อเชิญหน่วยงานเข้าร่วม
4. จัดประชุมหารือรูปแบบในการจัดงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ (วันที่ 13 กันยายน 2552)
5. จัดทำหนังสือเพื่อเข้าร่วมเวทีไปยังผู้นำหมู่บ้าน และส่วนราชการต่างๆ
6. ติดต่อเรื่องอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในงาน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เวที เครื่องเสียง และเรื่องอาหาร
7. จัดทำสื่อที่ต้องใช้ในงาน เช่น VCD บอร์ดนิทรรศการประมวลผลงาน ป้ายชื่อ งาน เป็นต้น

ผลของกิจกรรมเวทีเสวนา

1. ทีมวิจัยได้บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง และการมาร่วมกันทำงานวิจัย กิจกรรมที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลง ผลที่ได้รับ
2. ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ยินดีที่จะสนับสนุนงานของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถูกกำหนดอยู่ในนโยบายของ อบต. อยู่แล้ว
3. ส่วนราชการต่างๆ รับทราบผลการดำเนินงาน เห็นความเข้มแข็งและศักยภาพของกลุ่ม และพร้อมในการให้การหนุนเสริม ทั้งในเรื่องความรู้และปัจจัยการผลิตบางส่วน
4. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานที่ผ่านมา เช่น เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร สะท้อนวิธีการดำเนินงานจากการใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของตนเอง และของเกษตรกร รวมถึงการทำงานร่วมกับนักศึกษา
5. นักศึกษาได้สะท้อนประสบการณ์ที่ได้รับจากชุมชน การเปลี่ยนแปลงตนเอง

ผลของนิทรรศการและจุดสาธิต

ทีมวิจัยทุ่มเทกับการจัดเตรียมและนำเสนอจุดสาธิตเป็นอย่างมาก ประกอบด้วยหลากหลายที่มีอยู่ในกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งการเลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงนกกกระทา การเลี้ยงแพะ การเลี้ยงหมูหลุม และการเพาะปลูกพืชผัก มีการนำของจริงมานำเสนอ พร้อมด้วยเอกสารเพื่อความรู้แก่ผู้ที่สนใจ รวมถึงการเป็นวิทยากรให้คำแนะนำด้วยตนเอง

ผลของการออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์

โดยการนำผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากกลุ่ม ทั้งไข่ไก่ ไช้ชนกกระทา พืชผัก สิ้นค้าแปรรูปมาจำหน่าย รวมถึงผลิตภัณฑ์จากชุมชน เช่น รongเท้า ครีมสมุนไพร น้ำยาล้างจาน ซึ่งสามารถสร้างความคลั่งกักให้งานได้เป็นอย่างดี

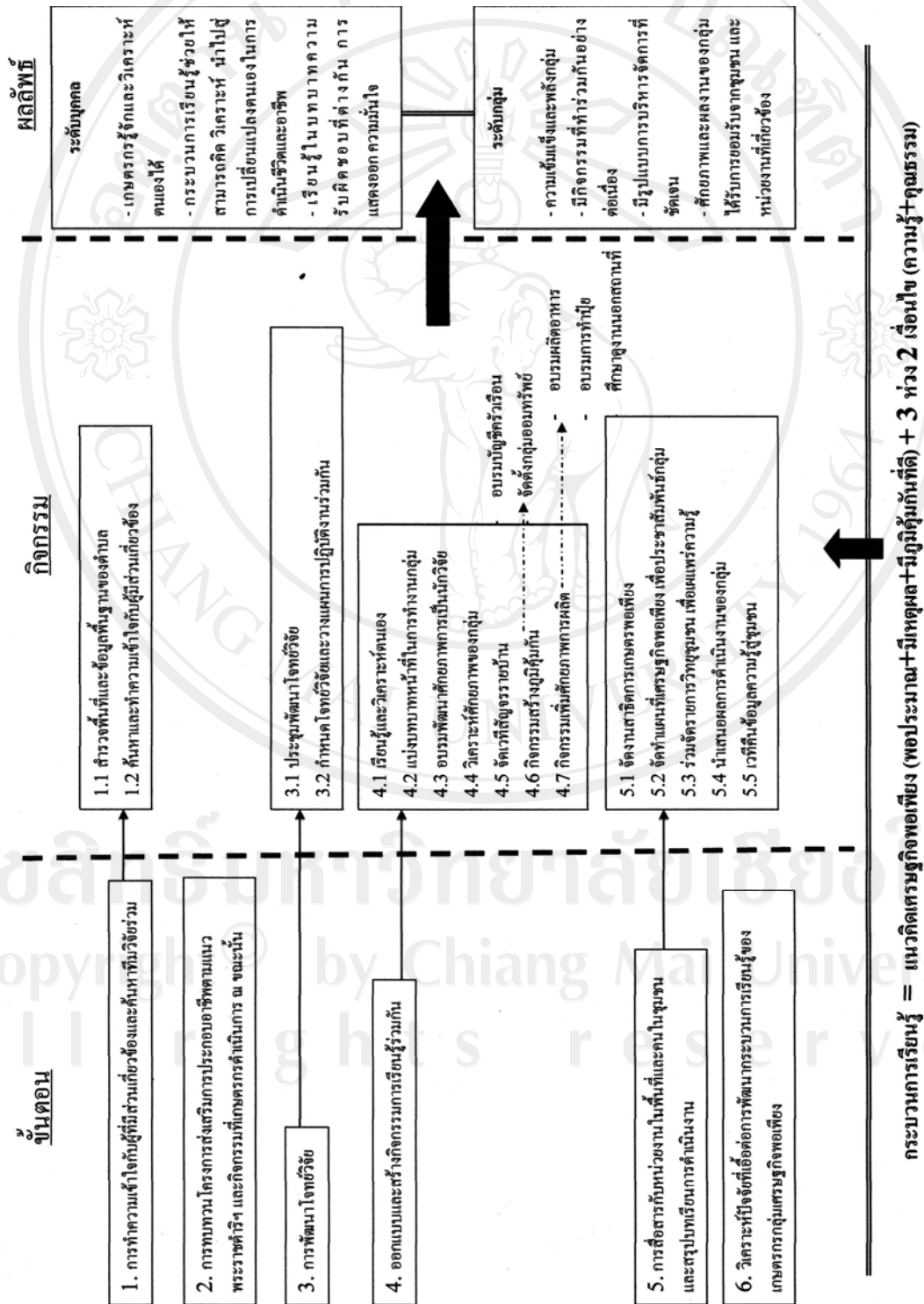
ภาพที่ 32 และภาพที่ 33 บรรยากาศในงานคืนวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเคียงคู่ชุมชน

ภาพที่ 34 และภาพที่ 35 เวทีเสวนาและนำเสนอผลการดำเนินงาน

ผลจากการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดล้วนแต่เป็นแนวทางที่สามารถช่วยให้เกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเกิดการพัฒนาระบบการเรียนรู้ทั้งในด้านวิถีคิด การปฏิบัติจากสิ่งใหม่ๆ ที่ได้เรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพการผลิตได้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถสร้างพลังกลุ่มให้เกิดความ

เข้มแข็ง ความสามัคคี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิก เรียนรู้ และรองรับกับสถานการณ์ในอนาคตที่จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่มในด้านต่างๆได้ และจากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน สามารถสรุปขั้นตอนกระบวนการปฏิบัติการ ได้ดังแผนภูมิที่ 3

กระบวนการเรียนรู้ = แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (พอประมาณ+มีภูมิคุ้มกันที่ดี) + 3 ท่วง 2 เงื่อนไข (ความรู้+คุณธรรม)

แผนภูมิที่ 3 สรุปการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

จากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีบุคคลและหน่วยงานหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง มีปัจจัยมากมายที่มากกระทบ ทั้งด้านตัวบุคคล ด้านสังคม ตลอดจนปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลป่าสักกระห่างที่กำลังดำเนินงานวิจัย ซึ่งพบว่ายังมีปัจจัยที่เอื้อให้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงยังคงดำเนินไปได้ด้วยดี ดังนี้

4.4.1 ปัจจัยภายในระดับบุคคล

1. **ครอบครัว** ผู้ที่มีครอบครัวที่สมบูรณ์ มีความเข้าใจกัน อยู่กันอย่างพร้อมหน้า มีความสุข สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่เดือดร้อนมากนัก ไม่มีภาระเกี่ยวกับลูกหลาน เนื่องจากมีหน้าที่การงานของตนเองแล้ว จะเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี สามารถมาร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง มีการบอกเล่าให้คนในครอบครัวรับทราบว่าจะออกจากบ้านไปทำกิจกรรมอะไรให้ผลเป็นอย่างไร

2. **อาชีพและเวลาว่าง** มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากบุคคลใดที่มีอาชีพหลักไม่เอื้อจะทำให้ไม่มีเวลาว่างที่จะมาเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มสมาชิก หรือมาข้างเป็นครั้งคราวขาดความต่อเนื่อง จนในที่สุดก็ต้องถอนตัวออกไป หรืออีกนัยหนึ่ง โครงการ/กิจกรรมดังกล่าวต้องอยู่ในความสนใจ เกี่ยวข้องกับวิถีความเป็นอยู่ เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้เข้าร่วม ดังนั้นในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้จำเป็นต้องเลือกสมาชิกที่มีอาชีพ วิถีชีวิตที่สามารถเอื้อเวลาได้อย่างเหมาะสม จึงจะทำให้กระบวนการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. **ทัศนคติ** ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผู้เข้าร่วมทีมวิจัยส่วนใหญ่มีทัศนคติด้านบวกต่อการมาร่วมเป็นทีมวิจัย เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องใหม่ มีประโยชน์และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง อยากเข้ามาเรียนรู้ แต่มีบางส่วนที่มีทัศนคติด้านลบต่อการทำงานวิจัยร่วมกับนักศึกษา เพราะคิดว่าเป็นประโยชน์ของนักศึกษา ไม่ได้มีส่วนได้ ส่วนเสีย อีกทั้งยังเป็นการเสียเวลา เนื่องจากเคยมีนักศึกษาเข้ามาหาข้อมูลในหมู่บ้านบ่อยๆ แล้วหายหน้าไป ไม่ได้มีการแสดงผลข้อมูลว่านำไปทำอะไร ให้ผลเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยเองได้พยายามเปลี่ยนทัศนคติเหล่านั้นแล้ว ด้วยการเข้าไปพบและทำความเข้าใจด้วยตนเอง ให้หัวหน้าทีมวิจัยในชุมชนติดต่อบริษัทงาน ซึ่งก็ยังมีบ้างบางส่วนที่ไม่ยอมรับและไม่ขอเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย

ปัจจัยภายในระดับบุคคล

แผนภูมิที่ 4 ปัจจัยภายในระดับบุคคลที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

4.4.2 ปัจจัยภายในระดับกลุ่ม

1. **ศักยภาพของผู้นำ (หัวหน้าทีมวิจัย)** ถือเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ที่กระตุ้นสมาชิกในกลุ่มให้สามารถดำเนินงานรวมถึงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่มเป็นไปอย่างราบรื่น ผู้นำ (พ่อครูฉลาด ณ ลำพูน) ในที่นี้เกิดจากการได้รับการแต่งตั้งจากสมาชิกที่ให้เห็นพ้องต้องกัน และยอมรับในความสามารถ สมาชิกให้การยอมรับนับถือ ด้วยประสบการณ์ในการเป็นข้าราชการครูมาก่อน เป็นผู้ที่มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ได้ดี ชอบคิดค้นทดลอง กระตุ้นให้สมาชิกรู้จักการตั้งคำถามและหาคำตอบ เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ สามารถติดต่อประสานงานได้ดี

2. **ความร่วมมือของสมาชิกภายในกลุ่ม** ก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินงานไปด้วยดี สมาชิกมีความเข้าใจกันและรับผิดชอบในหน้าที่ รวมถึงการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน มีการเสียสละเวลาเพื่อมาดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

3. **การแบ่งบทบาทและหน้าที่** เดิมทีก่อนที่จะมาดำเนินงานวิจัยร่วมกัน เกษตรกรในโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่เกิดการรวมกลุ่มของการทำงานแบบมีโครงสร้างอย่างชัดเจน มีเพียงผู้นำตามธรรมชาติอย่างลุงหนานทัศน์ สุทธิกุลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านและได้รับการยอมรับนับถือจากเกษตรกรทั่วไป ต่อมาเมื่อได้ดำเนินงานวิจัยร่วมกันทางสมาชิกเสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน โดยมีประธาน รองประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ เหนือคุณ เป็นต้น ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ละคนสามารถแสดงความสามารถและพัฒนาศักยภาพตามบทบาทหน้าที่ที่ตนเองได้รับ

4. แรงผลักดันและแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในกลุ่ม การผลักดันให้สมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ นั้น เกิดจากการเปิดโอกาสและการจุดประกายความคิดหรือประสบการณ์ของเพื่อนสมาชิก เช่น ลุงหนานทัศน์ สุทธิกุล เป็นผู้ที่ปฏิบัติตนด้วยคุณธรรมยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต มีความขยันขันแข็ง ประสบความสำเร็จทั้งชีวิตครอบครัวและการเป็นเกษตรกร จนได้รับรางวัลมากมาย ลุงหนานมักจะนำความรู้และประสบการณ์ของตนเองมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกได้รับฟัง และนำไปปฏิบัติ

หรือพ่อเสาร์แก้ว ทาระศักดิ์ ที่เป็นเกษตรกรมาทั้งชีวิตด้วยความไม่ย่อท้อ ถึงแม้ปัจจุบันจะมีเงินมากมาย แต่ก็ไม่เลิกอาชีพการทำนา ทั้งที่อายุก็มากขึ้น อีกทั้งยังสั่งสอน ผักฟุ้งให้ลูกชายของตนทั้งสองมาประกอบอาชีพทำนาอย่างเช่นตนเอง แต่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการตามยุคสมัย ไม่ได้เป็นชาวนาที่โง่ จน เจ็บ อย่างที่มักมีคนกล่าวพูดกัน

ซึ่งทั้งสองสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้ของสมาชิกหลายๆ คน เป็นแรงผลักดันไปสู่ความพยายาม ไม่ย่อท้อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ

5. กิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้

- องค์กรความรู้ องค์กรความรู้ต่างๆที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงมาจากกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้นควรมีการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับเกษตรกร โดยเฉพาะเรื่องที่ได้ส่วนตัวและเกษตรกรให้ความสนใจ เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับปรุงให้เหมาะสมกับการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น แนวคิดและหลักปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง องค์กรความรู้เกี่ยวกับการผลิต องค์กรความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่ม เป็นต้น

- เวทีสัญจร เนื่องจากพื้นที่ของการวิจัยรวมถึงเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงมีกระจายอยู่ทั่วทั้ง 18 หมู่บ้าน ซึ่งหลายหมู่บ้านมีความห่างไกลกัน มีลักษณะทางกายภาพและสังคมที่แตกต่างกัน จึงเป็นการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในกลุ่ม และสร้างเพื่อนใหม่ต่างหมู่บ้าน อีกทั้งเพื่อเป็นเวทีสร้างความคุ้นเคย เยี่ยมเยือนทีมวิจัยถึงบ้าน พบปะ สันทนาการและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของทีมวิจัยในกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลความรู้ในการผลิต สัมพันธภาพระหว่างบุคคล เป็นต้น นอกจากนั้นเวทีสัญจรยังช่วยกระตุ้นให้เจ้าบ้านและสมาชิกในกลุ่มเกิดการตื่นตัว และพัฒนาการผลิตของตนเอง กำลังความสามารถทั้งทางกายและความคิดของตนเองให้ดีขึ้น หลังจากที่ได้เห็นตัวอย่างจากเพื่อนสมาชิกมาแล้ว

- การประชุมกลุ่มย่อย เป็นปัจจัยหนึ่งที่จำเป็น ผู้วิจัยใช้กับทีมวิจัยแกนนำที่มีบทบาทภายในกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อวางแผนการทำงาน และเป็นที่ปรึกษาก่อนการจัดเวทีสัญจรประจำเดือน หรือใช้ในการหารือประเด็นเฉพาะเรื่องก่อนเข้าสู่เวทีประชุมใหญ่ เพื่อให้การ

ดำเนินงานไปเป็นตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ และวิธีการนี้ยังทำให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของทีมวิจัยแกนนำและศักยภาพในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ตัวของแกนนำได้อีกด้วย

- การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การดำเนินโครงการวิจัยส่วนใหญ่วิธีการและกิจกรรมจะเน้นการพบปะและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้มุมมองของผู้อื่น ซึ่งพบว่าเป็นวิธีการที่พัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้ดียิ่ง เนื่องจากเดิมทุกคนทำงาน ทำหน้าที่ของตนเอง โดยไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ สมาชิกด้วยกัน ไม่ค่อยได้รู้จักหน้าตากัน ไม่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในสิ่งที่ทำเหมือนกัน แต่เมื่อได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้เกิดความคุ้นเคย กล้าพูด กล้าแนะนำ มีการติชม เพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น จนสามารถนำมาพัฒนาปรับเปลี่ยนตามคำแนะนำของเพื่อนสมาชิกได้ เช่น เดิมสมาชิกในกลุ่มรุ่นที่ 1 ยังไม่มีใครคิดริเริ่มการเลี้ยงนกกระทา ต่อมาเมื่อมีสมาชิกรุ่นที่ 2 ซึ่งเคยเลี้ยงนกกระทามาก่อน แล้วบอกให้มีข้อดีหลายอย่าง ทั้งเรื่องราคาไข่ที่ขายได้ นกกระทามีราคาสูงกว่าไก่เพียงตัวละ 13 บาท กินอาหารน้อยกว่า ใช้พื้นที่น้อยกว่า เมื่อหลายคนสนใจก็ช่วยกันวิเคราะห์ พากันไปเรียนรู้ ขอคำแนะนำ และลองนำมาเลี้ยงบ้าง เป็นต้น

- การฝึกอบรมผลิต เป็นกิจกรรมที่วางแผนกันไว้อย่างคร่าวๆ แต่ก่อนทำการอบรมจะมีการสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกในสิ่งที่สนใจอยากเรียนรู้ และเหมาะสมกับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้น ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เช่น การฝึกอบรมการผสมอาหารไก่ไข่-นกกระทา เพื่อลดต้นทุนในการผลิต และการอบรมการทำปุ๋ยหมักโบกาชี-น้ำหมักชีวภาพ ในช่วงเวลาของการทำนา เพื่อนำไปใช้ในนาข้าว เป็นต้น

- การทัศนศึกษาดูงาน ซึ่งทางกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเลือกที่จะไปศึกษาดูงาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เนื่องจากทางกลุ่มมีการวิเคราะห์ร่วมกันว่าเป็นสถานที่ที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างครบวงจร มีความหลากหลาย และสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่เคยไป กิจกรรมดังกล่าวสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ของสมาชิกได้เป็นอย่างดี สมาชิกมีความสนใจในฐานการเรียนรู้ต่างๆ มีการสอบถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับวิทยากร รวมถึงมีการนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้กับกิจกรรมของตนเอง เช่น การทดลองเลี้ยงปลาในกระชัง การดูแลรักษาความสะอาดของบ่อเพาะพันธุ์กบอย่างถูกวิธี เป็นต้น

4.4.3 ปัจจัยภายนอก

1. นโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ที่ว่า “น้อมปฏิบัติตามแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่” มีส่วนในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นภายใต้โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงที่เสนอโครงการโดยศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลป่าสัก ซึ่งมีพันธกิจในการดำเนินงานและรับผิดชอบร่วมกัน ในการสนับสนุนงบประมาณ เป็นจำนวนเงิน 400,000 บาท มาใช้ในการดำเนินงานตามโครงการ โดยเป็นโครงการนำร่องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรโดยผ่านเวทีประชาคมราษฎรจากทั้ง 18 หมู่บ้าน เพื่อหาตัวแทนให้ได้หมู่บ้านละ 1 คน มารับงบประมาณสนับสนุนรายละ 20,000 บาท เพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพและทดลองนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ซึ่งมีนโยบายในการสานต่อจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อสร้างความยั่งยืนและความต่อเนื่องของการดำเนินงาน

2. ผู้วิจัยหรือนักศึกษา ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นร่วมกันในที่ประชุม โดยการตั้งคำถามและเสนอความคิดเห็น กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกประเด็นหรือกระบวนการดำเนินงาน รวมทั้งผู้วิจัยจะเป็นผู้ช่วยในประสานงานกับส่วนต่างๆ เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมาเป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยนักวิจัยจากภายนอก คือ ตัวผู้วิจัย ซึ่งเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมร่วมกับทีมวิจัยกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงที่ปรึกษาจากหน่วยงานในพื้นที่ ระดับการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการศึกษาวิจัยนั้นมี 2 ระดับ คือ 1) ระดับร่วมปฏิบัติ ได้แก่ ในช่วงเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยใน

การดำเนินกิจกรรม เช่น การพัฒนาโจทย์วิจัย การมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการ รวมถึงเป็นผู้มีส่วนร่วมอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น และ 2) ระดับสังเกตการณ์ ได้แก่ ในช่วงการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การดำเนินโครงการต่างๆ ที่กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกันจัดทำขึ้น อันได้แก่ การผสมอาหารไก่-นกกระทา จำหน่ายให้สมาชิก การทำบ่อตกเบ็ด เป็นต้น ทางผู้วิจัยได้ลดบทบาทลงเป็นเพียงที่ปรึกษา ติดตามผล และรับทราบผลการดำเนินงานในรายกิจกรรม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังอำนวยความสะดวกในการสืบค้นหาเอกสารที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนิน องค์ความรู้ใหม่ๆ หรือตามสิ่งที่ทีมวิจัยร้องขอความช่วยเหลือ อาทิเช่น องค์ความรู้เรื่องการเลี้ยงนกกระทา ซึ่งทำการสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต หรือในเรื่องเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ทางทีมวิจัยต้องการ เช่น การจัดทำหนังสือถ่ายทอดองค์ความรู้ การถ่ายทำวีดิทัศน์ เป็นต้น

3. ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ผู้วิจัยได้ดำเนินโครงการในพื้นที่ตำบลป่าสัก ซึ่งคอยเป็นที่เลี้ยงแนะนำ ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ ติดตามผล และหนุนเสริมศักยภาพ กระบวนการต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานให้กับผู้วิจัย หากไม่มีศูนย์ประสานงานฯ โครงการนี้ก็คงไม่เกิดขึ้น และกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงก็จะไม่ได้ร่วมพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้วยเช่นกัน

4. การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ทีมวิจัยได้เริ่มเรียนรู้คำว่า “การวิจัย” เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยผ่านเครื่องมือของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น ให้ความสำคัญของการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ การวางแผน การวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วม การทดลองปฏิบัติ อีกทั้งยังได้พัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านเครื่องมือของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ทางศูนย์ประสานงานวิจัยได้จัดขึ้น เช่น เวทีพัฒนาศักยภาพนักวิจัยรุ่นใหม่ การเรียนรู้งานวิจัยผ่านทางวีดิทัศน์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากผู้ที่เคยผ่านการทำงานวิจัยมาก่อน สิ่งที่ได้จากงานวิจัย ที่สามารถนำมาปรับใช้กับงานที่ตนเองทำอยู่ หรือในชีวิตประจำวัน ซึ่งการเริ่มต้นและเสริมการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้พบว่า ทีมวิจัยมีความเข้าใจงานวิจัยในโครงการที่กำลังดำเนินงานเพิ่มมากขึ้น มีความตื่นตัว กล้าแสดงความคิดเห็น เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดที่จะร่วมกันทำอะไรบางอย่างให้กับชุมชนของตนเอง เช่น ปัญหาการจัดการขยะ มีการจำลองหาสาเหตุ หาแนวทางการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น เป็นต้น

5. โครงการชุดทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาปริญญาโท (Community-based Master Research Grant: CBMAG) เป็นทุนที่สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้โครงการ “แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” จำเป็นต้องมีส่วนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าติดต่อประสานงาน ค่าวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเป็นไปได้อย่างราบรื่น

แผนภูมิที่ 6 ปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ตอนที่ 5 ข้อค้นพบด้านบทบาทและการเรียนรู้ของผู้วิจัย/ทีมวิจัยร่วม

การศึกษาวิจัยโครงการ “แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ตั้งแต่ช่วงพัฒนาโครงการวิจัยจนถึงขั้นของการดำเนินงานรวมระยะเวลากว่า 1 ปี ที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ในรูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการทำงานร่วมกับชุมชนอย่างแท้จริง กิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมา ล้วนแต่เป็นบทเรียน และข้อคิดให้กับนักวิจัยในการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี สามารถสรุปได้ดังนี้

4.5.1 บทบาทของผู้วิจัยและทีมวิจัยร่วม

ผู้วิจัย

1. การกระตุ้นทีมวิจัย มีบทบาทในการกระตุ้นทีมวิจัยทั้งในเวทีประชุมและนอกเวทีประชุม เพื่อให้ทีมวิจัยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับการให้ข้อมูล การ

แลกเปลี่ยนทัศนคติประสบการณ์ และความรู้ ที่นำมาสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัย ในด้านต่างๆ โดยผู้วิจัยทำการกระตุ้นโดยการตั้งคำถาม เสนอความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน หรือกรณีนอกเวทีประชุม เป็นลักษณะของการพูดคุยนอกรอบ สอบถามความคิดเห็น ความรู้สึกส่วนบุคคล ซึ่งมักเกิดขึ้นระหว่างการพักรับประทาน หลังเลิกกิจกรรม หรือการพบเจอกันในโอกาสต่างๆ พบว่าการกระตุ้นพูดคุยในลักษณะนี้ ทำให้ทีมวิจัยกล้าพูด กล้าแสดงออก แสดงความเป็นตัวตนของตนเองอย่างเปิดเผยด้วยความเป็นกันเอง และเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมหรือเวทีประชุมจะช่วยลดอาการประหม่าลงได้

2. การติดต่อประสานงาน ผู้วิจัยทำหน้าที่ติดต่อประสานงานต่างๆ กับหน่วยงานทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น อบต. สำนักงานเกษตร แหล่งทุน วิทยากร และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อไปได้อย่างสะดวก ราบรื่นในช่วงระยะแรกของกระบวนการวิจัย และมีการนำข้อมูลที่ได้มานำเสนอให้ทีมวิจัยได้แสดงความคิดเห็น เช่น การติดต่อวิทยากรเพื่อมาฝึกอบรม โดยสอบถามความต้องการของทีมวิจัย จากนั้นผู้วิจัยนำเสนอตัวเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการ แล้วทำการติดต่อประสานงานให้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการติดต่อประสานงานกับทีมวิจัยในเรื่องหัวข้อการประชุม การจัดเตรียมกระบวนการในเวทีอีกด้วย

3. การจัดหาข้อมูลความรู้เชิงวิชาการ โดยเป็นลักษณะความรู้ใหม่ในเรื่องที่ทีมวิจัยสนใจ ผู้วิจัยก็จะหาข้อมูลจากนักวิชาการ หนังสือ เอกสารหรืออินเทอร์เน็ต และทำการออกมาในรูปแบบเอกสาร เพื่อให้ทีมวิจัยได้อ่านแลนำมาประยุกต์ใช้

4. การชี้แนะหรือชี้แนะ ในการดำเนินกิจกรรมบางช่วงนั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องเสนอแนวความคิดเห็น เพื่อให้กระบวนการสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง หรือในช่วงบรรยากาศที่ทำให้ทีมวิจัยรู้สึกอึดอัด จะเป็นการชี้แนะเสนอทางออกเพื่อให้บรรยากาศเหล่านั้นได้คลี่คลายลง หรือรวมถึงการทำหน้าที่ในการเป็นผู้ดำเนินการในเวทีนั้นด้วยตนเอง

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและติดตามผลการดำเนินงาน ในทุกๆ กิจกรรม ผู้วิจัยจะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยทุกครั้ง แต่อยู่ในสถานภาพที่แตกต่างกันออกไป เช่น การเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม การเป็นผู้สังเกตการณ์หรือเก็บข้อมูล การเป็นผู้ให้ข้อมูล การเป็นผู้ลงมือปฏิบัติการ เป็นต้น เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินในทุกๆ ระยะ และสามารถนำมาประเมินผล หรือกับผู้ที่เกี่ยวข้องในกรณีที่มีการดำเนินงานมีปัญหาหรืออุปสรรค เพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

ข้อค้นพบ จากบทบาทการเป็นวิทยากรกระบวนการของผู้วิจัย คือ ผู้วิจัยจะต้องรับรู้ข้อมูล สถานการณ์และความเป็นไปของทีมวิจัยทุกระยะ มีการติดต่อประสานงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับตัวให้ได้ตามสถานการณ์ ณ ขณะนั้น รวมถึงการมีทัศนคติที่เป็นกลาง เมื่อต้องทำงานกับคนกลุ่มใหญ่ เป็นนักจัดการปัญหาและเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และต้อง

สามารถจัดการรับผิดชอบให้กระบวนการต่างๆ สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น มีการให้กำลังใจ สามารถสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของแต่ละบุคคลได้

ทีมวิจัยร่วม

1. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ทีมวิจัยมีหน้าที่ในการเข้าร่วมกิจกรรม เสนอความคิดเห็น ทดลองปฏิบัติ สะท้อนและสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมตามที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้

2. การติดต่อประสานงาน ในที่นี้หมายถึงการติดต่อประสานงานในเรื่องต่างๆ ระหว่างทีมวิจัยด้วยกันเอง อาทิเช่น วัน เวลา สถานที่ในการจัดประชุม การจัดเตรียมอาหาร การขอความร่วมมือของคนในชุมชน การขอความอนุเคราะห์ในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์จากผู้นำในชุมชน เป็นต้น

3. การเป็นผู้ดำเนินการประชุม ในบางครั้งทีมวิจัยจำเป็นต้องมีบทบาทในการเป็นผู้ดำเนินรายการประชุมด้วยตนเอง ตามเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มโดยตรง หรือการปรึกษาหารือเฉพาะประเด็น ทำหน้าที่ในการทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของการประชุม การตั้งคำถาม กระตุ้นให้สมาชิกเกิดการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมถึงการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการ เช่น การรับส่งจดหมายในการพูด การจดบันทึก และการสรุปการประชุม

ข้อค้นพบ ในช่วงแรกของการดำเนินงานวิจัย บทบาทส่วนใหญ่ของการเป็นผู้ดำเนินการประชุมจะอยู่ที่ผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการ ระยะเวลาเมื่อดำเนินงานได้ประมาณ 4 เดือน ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการ ผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพ พบว่าทีมวิจัยสามารถสร้างบุคคลหรือผู้นำที่สามารถทำบทบาทหน้าที่เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี และมีความราบรื่นเป็นกันเองกว่าที่ผู้วิจัยเป็นผู้กระทำ

ที่ปรึกษาโครงการ (นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร และ เจ้าหน้าที่ อบต.)

ในโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก อำเภอเอง จังหวัดลำพูน” ทีมที่ปรึกษาถือเป็นทีมที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงก่อเกิดขึ้นในตำบลป่าสัก โดยการเขียนโครงการเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนมาจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก

ซึ่งในระยะแรกของงานวิจัย ทีมที่ปรึกษามีบทบาทในการสังเกตการณ์ ให้ข้อเสนอแนะในกระบวนการดำเนินงาน และหนุนเสริมในเรื่องต่างๆ ตามคำร้องขอของผู้วิจัยและทีมวิจัย รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมและเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ใน

รูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งให้น้ำหนักกับชาวบ้านหรือเกษตรกรเจ้าของปัญหาเป็นตัวละครสำคัญ ในการตั้งคำถาม ทิศวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเองร่วมกัน แต่ในระยะสุดท้ายของงานวิจัยหรือเมื่องานวิจัยสิ้นสุดลง ทีมที่ปรึกษาอาจต้องเป็นกำลังหลักในการรับบทบาทในการเป็นที่เลี้ยง (วิทยากรกระบวนการ) ให้แก่ทีมวิจัย (กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง) ต่อไป โดยมีหน้าที่ในการหนุนเสริมกระบวนการ การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม และบทบาทหน้าที่อื่นๆ ตามที่ร่วมเรียนรู้กันมา

ข้อค้นพบ หลังจากงานวิจัยดังกล่าวได้สิ้นสุดลง พบว่ากลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงยังคงมีกิจกรรมและการประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยได้ทีมพี่เลี้ยงใหม่ที่มาหนุนเสริมและสนับสนุนกระบวนการต่างๆ ซึ่งเป็นบุคคลจากหน่วยงานในพื้นที่อย่างนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร จากสำนักงานเกษตรอำเภอเมือง และเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก อีกทั้งยังเกิดสัมพันธภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างตัวเกษตรกรและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ โดยทั้งสองฝ่ายได้เล็งเห็นถึงศักยภาพและความสามารถของกันและกัน หน่วยงานเปิดใจการยอมรับความคิดเห็น ศักยภาพ ความรู้และความสามารถที่เกษตรกรมี เกษตรกรยอมรับอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ส่งผลให้ในปัจจุบันกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงกลายเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งและได้รับการยอมรับจากชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ มากขึ้น

4.5.2 ข้อค้นพบจากการเรียนรู้ของผู้วิจัยและทีมวิจัยร่วม

ผู้วิจัย

1. การพัฒนาด้านภาษา เนื่องจากนักวิจัยเป็นคนนอกพื้นที่และฟังภาษาท้องถิ่นไม่รู้เรื่องเลย ทำให้เวลาพูดคุยกับชาวบ้านจึงมีปัญหาในการแปลความหมาย ถึงตอนนี้การวิจัยมีส่วนช่วยให้แก่นักวิจัยได้มีการพัฒนาด้านภาษาไปได้มาก สามารถสื่อสารกับชาวบ้านได้สะดวก ซึ่งจากการที่ได้ลงไปในพื้นที่บ่อยๆทำให้เกิดความคุ้นเคย และสามารถพัฒนาทักษะในการสื่อสารจนอยู่ในระดับที่สื่อสารรู้เรื่อง

2. การพัฒนาด้านกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นซึ่งทำให้ผู้วิจัยรู้มาก่อนดำเนินงานใดๆ ต้องมีการวางแผน เตรียมการเป็นอย่างดี แต่เมื่อผิดพลาดก็ต้องยอมรับ มีการยืดหยุ่นได้ปรับเปลี่ยนแผนการได้ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์เฉพาะหน้า ตลอดจนการเรียนรู้ระหว่างทาง เป็นเรื่องที่คุณวิจัยต้องเก็บเกี่ยวให้ได้มากที่สุด ทั้งเรื่องประสบการณ์ ความรู้จากสิ่งที่คุณในชุมชนมอบให้ และผู้วิจัยต้องเปิดใจยอมรับกับสิ่งใหม่ ข้อเสนอแนะ การวิพากษ์วิจารณ์ต่องานของตนเองให้ได้ เพื่อจะนำไปปรับปรุงและพัฒนากระบวนการทำงานให้ดีขึ้นต่อไป

3. การพัฒนาด้านการทบทวนตนเอง ผู้วิจัยต้องหมั่นทบทวนวัตถุประสงค์และเป้าหมายในงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ไม่หลงเส้นห้ในความเป็นชุมชนมากเกินไป ต้องรู้จักวิธีการประสานคนให้ถูกกับงาน มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เรียนรู้บทบาทหน้าที่ นิสัยใจคอกของคนที่เราต้องติดต่อประสานงานด้วย รู้จักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

4. การเข้าชุมชน การทำงานร่วมกับชุมชนทำให้ผู้วิจัยค้นพบศักยภาพ ความต้องการของตนเอง สิ่งที่ตนเองชอบหรือถนัดแล้วทำได้ดี และสิ่งที่ไม่ชอบ ไม่ถนัด ความเป็นชุมชนเป็นสิ่งที่มิเสนห์ ไม่เพียงแต่เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกันในฐานะผู้วิจัย และนักวิจัยเท่านั้น ยังมีความปรารถนาดี ความจริงใจ ความเอ็นดู ความห่วงใย ความเป็นญาติมิตร ถูกหลาน ที่คนในชุมชนมอบให้แก่ผู้วิจัย ตลอดจนเรียนรู้ เคารพในความอาวุโส เคารพในสิทธิส่วนบุคคล ความเสมอภาค และการให้คุณค่า ความสำคัญกับบุคคลและที่สำคัญการทำงานกับชุมชนต้องมีความอดทน ใจเย็นและจริงใจ ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อได้ความจริงใจต่อกันแล้ว งานที่จะดำเนินต่อไปก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยาก

ทีมวิจัยร่วม

1. มีความกล้าแสดงออกทางความคิด และการพูดมากขึ้น ตลอดจนมีการเปิดใจกว้างเพื่อพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงบทบาท ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญต่อระบบการจัดการของกลุ่ม

2. การนำหลักคิด ตลอดจนวิธีการเรียนรู้ในการค้นหาคำตอบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อรองรับงานหรือโครงการต่างๆที่จะดำเนินต่อไปในอนาคต

3. ทีมวิจัยเรียนรู้การพึ่งพาตนเอง ไม่รอเพียงการหยิบยื่นจากภาครัฐ เห็นความสำคัญของการเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง สามารถสร้างโอกาสให้แก่กลุ่มในการได้รับความช่วยเหลือหรืออำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

4. เรียนรู้การประสานงานเพื่อขอข้อมูล ติดตามข้อมูลข่าวสารเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและกลุ่ม รวมถึงช่องทางการเสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนในด้านงบประมาณหรือการสร้างโอกาสในการเสนอโครงการต่อหน่วยงานในท้องถิ่น

5. เรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงาน การร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน การพึ่งพาอาศัยกันและกระบวนการทำงานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ซึ่งการเรียนรู้ของทีมวิจัยสามารถสรุปให้เห็นเป็นรูปธรรม และจำแนกเป็นระดับกลุ่มและระดับบุคคล โดยการเปรียบเทียบทั้งก่อนเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ระหว่างการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และหลังจากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ได้ดังตารางที่ 6 และตารางที่ 7

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบมิติการเรียนรู้ของทีมวิจัยในระดับกลุ่ม

ก่อนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	หลังการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นเพียงกลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้น แต่ไม่มีโครงสร้างในการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน	- กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับตำบล มีรูปแบบโครงสร้างการจัดการที่ชัดเจน เกิดกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างสมาชิก
- มีเพียงเจ้าหน้าที่และผู้นำตามธรรมชาติ ประมาณ 2-3 คนเท่านั้นที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางความเป็นไปของกลุ่ม	- เกิดผู้นำใหม่ที่ได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่และสมาชิกในกลุ่มเพิ่มขึ้น
- ความรู้ส่วนใหญ่ถูกกำหนดตามแบบแผนของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น อบต. สำนักงานเกษตร และบทบาทในการเรียนรู้ของเกษตรกร เป็นเพียงผู้รับข้อมูลความรู้ รับการถ่ายทอด	- บทบาทในการเรียนรู้เปลี่ยนร่วมกันออกแบบกิจกรรมหรือความรู้ตามความสนใจของเกษตรกร มีการเปลี่ยนบทบาทกันเองของสมาชิกซึ่งเป็นทั้งวิทยากรผู้ให้ความรู้ มีความกล้าแสดงออกในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและถ่ายทอดความรู้
- ไม่มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ปัจจัยการผลิตระหว่างเกษตรกรภายในกลุ่ม	- เกิดการแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ วิธีคิด รวมถึงปัจจัยการผลิต
- เกษตรกรในกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ความรู้มากมายหลายด้าน ทั้งวิธีคิด การปฏิบัติตัว การประกอบอาชีพ แต่ความรู้ดังกล่าวไม่ได้มีการถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่น รวมถึงการขาดพื้นที่ในการแสดงออก	- มีการแบ่งปันถ่ายทอดให้ความรู้แก่คนในชุมชน ผ่านรายการวิทยุ แผ่นพับ จดหมายข่าว เวทีสัญจร งานสาริต ฯลฯ
- งบประมาณการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มมาจากหน่วยงานท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหลัก	- มีการระดมทุนจากสมาชิกในกลุ่มผ่านรูปแบบการออมทรัพย์เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การผลิตอาหารไก่ หรือการทดลองเขียนโครงการเสนอแหล่งทุนอื่นๆ เช่น กองทุนสวัสดิการสังคม ของ พมจ. เป็นต้น

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบมิติการเรียนรู้ของทีมวิจัยในระดับบุคคล

เรื่อง/ประเด็น	ก่อนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	ระหว่างและหลังการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- วิธีการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้จากประสบการณ์และการทดลองทำด้วยตนเอง - เรียนรู้จากหนังสือ เอกสาร - เรียนรู้จากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ - เรียนรู้จากการฝึกอบรม 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้จากประสบการณ์และการทดลองทำด้วยตนเอง - เรียนรู้จากหนังสือ เอกสาร - เรียนรู้จากสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุ - เรียนรู้จากการฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติ - เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น - เรียนรู้จากต้นแบบที่ดี - เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน
- แหล่งความรู้	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวบุคคลภายในชุมชน เพื่อนบ้าน - หน่วยงานหลักที่ทำงานร่วมกัน คือ สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวบุคคลภายในชุมชน เพื่อนบ้าน - หน่วยงานรัฐอื่นๆ ที่เป็นความรู้อื่นๆ เฉพาะด้าน เช่น สถานีประมง สำนักงานพัฒนาที่ดิน สำนักงานตรวจบัญชีและสหกรณ์ และอื่นๆ - งานนิทรรศการต่างๆ - วิทยากรจากภายนอก - ผู้ประสบความสำเร็จและชุมชนต้นแบบในพื้นที่อื่นๆ - ทุกๆ บุคคลและสถานที่ที่สามารถเป็นแหล่งความรู้ได้ทั้งหมด
- กิจกรรมที่เลือก	<ul style="list-style-type: none"> - ตามที่เจ้าหน้าที่กำหนดไว้ให้ - ใช้เวลาน้อย - เป็นเรื่องง่ายๆ - เน้นการสาธิตให้เป็นตัวอย่าง 	<ul style="list-style-type: none"> - เกษตรกรเป็นผู้เลือกกิจกรรมที่ต้องการด้วยตนเอง - เป็นความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง - เป็นความรู้หรือกิจกรรมใหม่ๆ ที่ไม่

เรื่อง/ประเด็น	ก่อนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	ระหว่างและหลัง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
		<p>เคยได้ทำมาก่อน</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นความรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหของตนเองได้
<ul style="list-style-type: none"> - การแสดงออก 	<ul style="list-style-type: none"> - เจียบ เงินอวย - ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น - เป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ 	<ul style="list-style-type: none"> - บรรยากาศค่อนข้างเป็นกันเอง มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี พูดคุยหยอกล้อกัน - เกิดการเสนอความคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็น - ใช้สิทธิ์และเสียงของตนเองตามที่พึงมี
<ul style="list-style-type: none"> - วิธีคิด-การปฏิบัติ 	<ul style="list-style-type: none"> - เคยได้ยินคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” แต่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร และไม่ได้สนใจที่จะหาคำตอบ - รับงบประมาณจากโครงการมาก่อนจะทำอะไร แค่ไหน อย่างไร ค่อยกัน - ทำอะไร ผลิตอะไร ต้องทำเยอะถึงจะได้อะไรดี (การลงทุน ต้องได้กำไรเป็นตัวเงินเสมอ) 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มเรียนรู้และเข้าใจ “เศรษฐกิจพอเพียง” มากขึ้นว่าเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตด้วยความพอประมาณ ต้องมีเหตุมีผล รู้จักสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและครอบครัว - มีการวางแผนการทำงาน ก่อนลงทุนหรือลงมือปฏิบัติ - เน้นความหลากหลายในระบบการผลิต เพื่อลดความเสี่ยง เน้นการตลาดในระดับชุมชน มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตแก่กัน